

Briselē, 26.2.2020.
SWD(2020) 513 final

KOMISIJAS DIENESTU DARBA DOKUMENTS

2020.gada ziņojums par Latviju

Pavaddokuments dokumentam

**KOMISIJAS ZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM, EIROPADOMEI, PADOMEI,
EIROPAS CENTRĀLAJAI BANKAI UN EUROGRUPAI**

**2020.gada Eiropas pusgads: novērtējums par progresu strukturālo reformu īstenošanā,
makroekonomikas nelīdzsvarotības novēršanā un koriģēšanā, un saskaņā ar Regulu
(ES) Nr. 1176/2011 veikto padziļināto pārskatu rezultāti**

{ COM(2020) 150 final }

SATURS

Kopsavilkums	3
1. Ekonomiskais stāvoklis un perspektīvas	8
2. Progress konkrētām valstīm adresēto ieteikumu īstenošanā	15
3. Reformu prioritātes	20
3.1. Publiskās finanses un nodokļi	20
3.2. Finanšu nozare	24
3.3. Darba tirgus, izglītības un sociālā politika	29
3.4. Konkurētspējas reformas un investīcijas	41
3.5. Vides ilgtspēja	54
A. Pārskata tabula	60
B. Parāda atmaksājamības analīzes statistiskais pielikums	66
C. Standarta tabulas	67
D. Investīciju pamatnostādnes Latvijai par Taisnīgas pārkārtošanās fondu 2021.-2027.gadam	74
E. Progress virzībā uz ilgtspējīgas attīstības mērķu (IAM) sasniegšanu	76
Atsauces	82

TABULU SARAKSTS

1.1. Galvenie ekonomikas un finanšu rādītāji - Latvija	13
2.1. Kopsavilkuma tabula par 2019.gada KVAI novērtējumu	17
C.1. Finanšu tirgus rādītāji	67
C.2. Sociālo rezultātu pārskata galvenie rādītāji	68
C.3. Darba tirgus un izglītības rādītāji	69
C.4. Sociālā iekļaušana un veselības rādītāji	70
C.5. Produktu tirgus snieguma un politikas rādītāji	71
C.6. Videi saudzīga izaugsme	72

DIAGRAMMU SARAKSTS

1.1. IKP pieaugums un komponentu ieguldījums	8
1.2. Investīciju pieaugums un iemaksas %	9

1.3.	SPCI inflācija un iemaksas (% , 12 mēnešu vidējais rādītājs, izmaiņas salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu)	9
1.4.	Atsevišķi darba tirgus rādītāji	10
1.5.	Algas, ražīgums un darbaspēka vienības izmaksas (indekss 2000=100)	10
1.6.	Atsevišķi sociālās iekļaušanas rādītāji (% no iedzīvotāju skaita)	11
1.7.	Tekošais konts un tā komponenti (% no IKP)	12
2.1.	2012.-2019.gada KVAI daudzgadu īstenošana līdz šim brīdim	15
3.1.1.	Fiskālā nostāja un ekonomikas cikls	20
3.1.2.	Izdevumu pieaugums un diskrecionālā fiskālā konsolidācija	20
3.1.3.	Aplēstais nodokļu ķīlis 2020.gadā salīdzinājumā ar salīdzinoši augsto un salīdzinoši zemo līmeni citās ES valstīs	22
3.1.4.	2020.gada budžetā norādītā neapliekamā minimuma palielinājuma ietekme uz ienākumu sadalījumu	22
3.2.1.	Mājokļu cenu un atalgojumu attiecība (indekss 2006=100)	28
3.3.1.	Bezdarba līmenis pēc iegūtā izglītības līmeņa	30
3.3.2.	Nabadzības riska rādītājs pa vecuma grupām	34
3.3.3.	Praktizējošo ārstu blīvums Latvijas reģionos	38
3.4.1.	Darba ražīguma pieaugums (gada izmaiņas %)	42
3.4.2.	Vidējais produktivitātes pieaugums, 2013.-2018.gads (%)	42
3.4.3.	Darbaspēka vienības izmaksu pieaugums un to sastāvdaļas (%)	43
3.4.4.	Vidējais reālo investīciju pieaugums 2013. – 2018.gads (%)	44
3.4.5.	Korupcijas kontroles rādītājs	52
3.5.1.	Siltumnīcefekta gāzu emisijas (indekss 1990=100)	55
3.5.2.	Siltumnīcefekta gāzu emisijas pa nozarēm (miljoni tonnu CO2 ekvivalenta)	55
3.5.3.	Enerģijas patēriņš pa nozarēm (miljoni tonnu naftas ekvivalenta)	56

IZCĒLUMU SARAKSTS

2.1.	ES fondi un programmas, lai risinātu strukturālās problēmas un sekmētu izaugsmi un konkurētspēju Latvijā	18
3.3.1.	Darbības rezultātu uzraudzība, ņemot vērā Sociālo tiesību pīlāru	31
3.4.1.	Administratīvā un teritoriālā reforma Latvijā	50
3.4.2.	Investīciju problēmas un reformas Latvijā	53

KOPSAVILKUMS

Ekonomiskā aktivitāte saglabājās vesela, neraugoties uz investīciju samazināšanos. Galvenās reformas virzās uz priekšu labi, taču joprojām ir problemātiski nodrošināt, lai izaugsme nāktu par labu visiem sabiedrības slāņiem. Lai gan tiek lēsts, ka investīcijas palēnināsies, paredzams, ka Latvijas izaugsme saglabāsies veselīga, pateicoties spēcīgam darba tirgum, kas veicinās privātā patēriņa pieaugumu. No ilgtermiņa perspektīvas raugoties, Latvija ir viena no ES konverģences līderēm; tomēr, valstij kļūstot bagātākai, tās ienākumu pieaugums arvien vairāk būs atkarīgs no ieguldījumiem cilvēkkapitālā un inovācijās, kuru sniegums ir bijis viduvējs. Publiskās finanses kopumā ir saglabājušās stabilas, samazinoties valsts parādam. Tomēr izaugsme nav bijusi pilnībā iekļaujoša, jo nevienlīdzība joprojām ir augsta un attālie reģioni atpaliek no Rīgas reģiona. Latvijas galvenie izaicinājumi nākamajās desmitgadēs būs ES vidējo rādītāju sasniegšana, ekonomikas dekarbonizācija un izaugsmes ieguvumu plašāka izplatīšana, vienlaikus risinot sarūkoša iedzīvotāju skaita problēmu.

IKP izaugsme kļūst mērenāka, jo samazinās investīcijas un eksports saskaras ar šķēršļiem ārējās vides pasliktināšanās dēļ. IKP pieaugums sasniedza 2,1 % 2019. gadā, norādot uz ES fondu stimulēto investīciju pieplūduma beigām, kuru rezultātā IKP pieaugums pārsniedza 4 % pēdējo divu gadu laikā. Lai gan investīciju pieaugums samazinājās no divciparu skaitļiem 2017. un 2018. gadā līdz aptuveni 4 % 2019. gadā, privātais patēriņš saglabājās stabils, ko veicināja spēcīgs darba tirgus un augsts algu pieaugums. No vienas puses, eksporta pieaugumu bremsēja finanšu un transporta pakalpojumu samazināšanās, turpretim, no otras puses, laba raža veicināja graudu eksportu. Kopumā ārvalstu pieprasījuma samazināšanās atspoguļojās Latvijas eksporta pieaugumā, kas 2019. gadā tiek lēsts 2,7 % apmērā, salīdzinot ar 4,0 % iepriekšējā gadā. Raugoties nākotnē, tiek lēsts, ka izaugsme saglabāsies stabila – aptuveni 2½ % 2020. un 2021. gadā.

Darba tirgus rādītāji ir ļoti labi. Nodarbinātības līmenis turpināja palielināties (76,8 % 2018. gadā), pateicoties darbaspēka sarukumam. Bezdarba līmenis no 7,4 % 2018. gadā samazinājās līdz 6,4 % 2019. gadā. Ilgstošie bezdarbnieki un jaunieši arī turpina gūt labumu no noturīgā

uzlabojuma darba tirgū, bet joprojām pastāv atšķirības reģionu un prasmju līmenī. Tiek prognozēts, ka turpmākajos gados bezdarbs turpinās samazināties, galvenokārt tāpēc, ka iedzīvotāju skaita samazināšanās dēļ darbaspēka piedāvājums turpinās sarukt.

Darbaspēka piedāvājuma samazināšanās veicina strauju darbaspēka izmaksu pieaugumu, bet riski joprojām ir ierobežoti. Darbaspēka izmaksu pieaugums Latvijā pēdējo sešu gadu laikā ir bijis viens no straujākajiem ES valstu vidū. Tā galvenais cēlonis ir darbaspēka piedāvājuma samazināšanās, ko izraisa iedzīvotāju novecošana un emigrācija. Darbaspēka izmaksu pieaugums pēdējos gados ir ievērojami pārsniedzis ražīguma pieaugumu, raisot bažas par Latvijas izmaksu konkurētspēju. Tomēr līdz šim Latvijai ir izdevies palielināt savas eksporta tirgus daļas, un tā kā tekošais konts kopumā ir līdzsvarots un kredītu pieaugums ir zems, pārkaršanas risks ir ierobežots. Pozitīvi ir tas, ka ienākumu pieaugums var palīdzēt apturēt emigrāciju, kas ir galvenais iedzīvotāju skaita samazināšanās virzītājspēks.

Latvijas galvenais ekonomikas mērķis joprojām ir stabila ienākumu konverģence ar ES vidējo rādītāju. Latvijas ienākumi uz vienu iedzīvotāju pēdējo piecu gadu laikā ir palielinājušies par 22 %, un tā galvenais virzītājspēks bija ražīguma pieaugums. Tomēr 2018. gadā tie bija tikai 69 % no ES vidējā rādītāja, un ienākumu atšķirība ar ES joprojām ir spēcīgs emigrācijas virzītājspēks. Tādēļ pastāvīga konverģence joprojām ir nozīmīgs izaicinājums Latvijai gan iedzīvotāju dzīves līmeņa uzlabošanas ziņā, gan emigrācijas apturēšanā. Darba ražīguma pieaugums ir bijis stabils visā pēckrīzes periodā. Tomēr bažas par noturīgu konverģenci ar ES vidējo rādītāju joprojām rada Latvijas pieaugošās infrastruktūras izmaksas, ko izraisa iedzīvotāju skaita samazināšanās, vāji inovācijas rādītāji un nepietiekami ieguldījumi cilvēkkapitālā.

Ienākumu un iespēju nevienlīdzība joprojām ir ievērojama. Ienākumu sadalījums Latvijā ir nevienlīdzīgāks nekā vidēji ES, un situācija 2018. gadā pasliktinājās. Pārdaļei, izmantojot nodokļus un sociālos pārvedumus, ir mazāka ietekme uz ienākumu nevienlīdzību nekā citās dalībvalstīs, jo sociālās aizsardzības sistēmas pietiekamība un nodokļu sistēmas progresivitāte ir ierobežota. Jo īpaši vecāka gadagājuma cilvēki un

cilvēki ar invaliditāti saskaras ar augstu nabadzības līmeni. Turklāt veselības aprūpes pieejamība ir sarežģītāka iedzīvotāju grupām ar zemiem ienākumiem, un izglītības kvalitāte joprojām ir nevienlīdzīga starp lielākām pilsētu un mazākām lauku skolām. Turklāt pastāv lielas reģionālās atšķirības ienākumu līmenī, un visnabadzīgākie reģioni saņem tikai aptuveni pusi no tā ienākumu līmeņa, ko saņem Rīgā.

Darbaspēka prasmju trūkums un neatbilstība ir viens no galvenajiem šķēršļiem uzņēmēju investīcijām un ierobežo ražīguma pieaugumu. Ierobežotais darbaspēka piedāvājums ir izraisījis kvalificētu darbinieku trūkumu. Tajā pašā laikā mazkvalificēti darba ņēmēji ir mazāk pieprasīti un saskaras ar lielāku bezdarbu. Spēcīga izaugsme būvniecības nozarē piesaista daļu no mazkvalificētā un vidēji kvalificētā darbaspēka, savukārt kvalifikācijas celšanai un pieaugušo izglītībai bija maza ietekme uz prasmju neatbilstības mazināšanu. Zemais darbaspēka digitālo prasmju līmenis ierobežo digitālo tehnoloģiju izmantošanu uzņēmumos un inovāciju potenciālu. Turklāt darba iespējas ir koncentrētas pilsētu centros, savukārt darbaspēka mobilitāti no mazāk dinamiskiem rajoniem kavē cenas ziņā pieejamu mājokļu piedāvājums un vāji attīstīti transporta savienojumi.

Publisko izdevumu pieaugums tiek ierobežots pēc nesen ieviestajiem nodokļu samazinājumiem. Darbaspēka un uzņēmumu ienākuma nodokļu samazinājumus laikposmā no 2018. līdz 2020. gadam tikai daļēji kompensēja ieņēmumus palielinoši pasākumi. Tā rezultātā sagaidāms, ka laikposmā no 2018. līdz 2020. gadam samazināsies gan valdības ieņēmumu, gan izdevumu īpatsvars IKP.

Ēnu ekonomikas apjoms ir samazinājies, bet joprojām ir liels salīdzinājumā ar citām ES valstīm. Lielais neoficiālās ekonomikas apmērs samazina valdības ieņēmumus un tās spēju tērēt, kā arī kropļo konkurenci un resursu sadali. Uzņēmumi, kas ir iesaistīti neoficiālā darbībā, neaug un pieķeršanas gadījumā ir gatavi slēgšanai. Bankas nevēlas izsniegt aizdevumus šādiem uzņēmumiem. Lai gan to īpatsvars samazinās, daudzi darbinieki joprojām ir daļēji vai pilnībā nedeklarēti un saskaras ar zemāku sociālo aizsardzību.

Latvija var palielināt savu ilgtermiņa izaugsmes potenciālu, koncentrējot privātās un publiskās investīcijas inovācijā, cilvēkkapitālā un reģionālajā attīstībā. Latvija joprojām ir ekonomikas iedzīšanas procesā esoša ekonomika, un tās galvenais valsts attīstības mērķis ir palielināt IKP uz vienu iedzīvotāju. Kā liecina produktivitātes pieauguma tempa samazināšanās, agrīnā iedzīšanas posma sniegtie vieglie ieguvumi ir izsmelti. Tas nozīmē, ka produktivitātes pieaugumam arvien vairāk būs jābalstās uz zinātnesietilpīgām darbībām. Latvijas vājākais punkts ir bijušas inovācijas, kam nepieciešami ieguldījumi pētniecībā un izstrādē, cilvēku zināšanu un prasmju pilnveidošanā un citos nemateriālos aktīvos. Latvija arī iegūtu, stimulējot savu perifēro reģionu ekonomiskā potenciāla attīstību – palielinot piekļuvi tiem un sekmējot energoefektivitāti, nodarbinātību un investīciju iespējas tajos. Visbeidzot, ir vajadzīgi ieguldījumi sociālās iekļautības un veselības aprūpes jomā, lai novērstu lielo nevienlīdzību un nevienmērīgu piekļuvi nodarbinātībai un sabiedriskajiem pakalpojumiem. Turklāt, lai sasniegtu klimata un enerģētikas mērķus un veidotu jaunu izaugsmes modeli, būs svarīgi apzināt investīciju vajadzības ekotehnoloģijās, ilgtspējīgos risinājumos un nodrošināt pienācīgu finansējumu.

Latvija ir panākusi zināmu progresu 2019. gada konkrētai valstij adresēto ieteikumu īstenošanā.

Būtisks progress ir panākts, nostiprinot nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas sistēmu.

Zināms progress ir panākts turpmāk minētajās jomās.

- Nodokļu ķēlis ir samazināts un tuvināts ES vidējam rādītājam.
- Tiek veikti pasākumi, lai novērstu sociālo atstumtību, uzlabojot garantēto minimālo ienākumu, minimālās pensijas un ienākumu atbalstu personām ar invaliditāti 2020. gadā. Tomēr pabalstu adekvātums joprojām ir zems.
- Valsts pārvaldes pārskatatbildības un efektivitātes uzlabošana. Latvija ir uzsākusi teritoriālās pārvaldes reformu, lai uzlabotu pašvaldību pārvaldību.

- Turpinās centieni uzlabot veselības aprūpes sistēmas pieejamību, kvalitāti un izmaksu lietderību. Tomēr paredzams, ka publiskais finansējums veselības aprūpei kā daļa no IKP 2020. gadā samazināsies.
- Pasākumi, ar ko konsolidē resursus izglītībai, tai skaitā plašajam skolu tīklam, vienlaikus uzlabojot kvalitāti un efektivitāti, ir atlikti. Notiek reformas, lai uzlabotu profesionālo izglītību un apmācību, bet to pievilcība joprojām ir zema. Nav jaunu pasākumu, lai uzlabotu pieaugušo izglītības nodrošināšanu. Tiek īstenoti plāni par visaptverošas prasmju stratēģijas izstrādi.

Latvijas sniegums attiecībā uz sociālo rezultātu pārskata rādītājiem, kas atbalsta Eiropas sociālo tiesību pilāru, norāda uz vairākām nodarbinātības un sociālajām problēmām, kā arī uz dažiem pozitīviem rezultātiem. Latvijas darba tirgus rādītāji pēdējos gados ir bijuši stabili. Nodarbinātības līmenis ir sasniedzis vēsturiski augstu līmeni, un dzimumu nodarbinātības atšķirība ir viena no zemākajām ES. Tomēr joprojām pastāv nodarbinātības atšķirības starp reģioniem un prasmju līmeņiem. Turklāt izaugsme nav bijusi pilnībā iekļaujoša, jo nevienlīdzība joprojām ir augsta. Nabadzības vai sociālās atstumtības risks ir nedaudz palielinājies, jo situācija turpina pasliktināties cilvēkiem ar invaliditāti, gados vecākiem cilvēkiem un bezdarbniekiem. Piekļuve cenas ziņā pieejamai veselības aprūpei ir problēma, un lai gan iedzīvotāju norādītās neapmierinātās vajadzības pēc medicīniskās aprūpes samazinās, tās joprojām ir augstas.

- **Tiek prognozēts, ka Latvija sasniegs lielāko daļu no saviem 2020. gada mērķiem, izņemot investīcijas pētniecībā un izstrādē.** Attiecībā uz progresu valsts mērķu sasniegšanā saskaņā ar stratēģiju “Eiropa 2020” Latvija ir sasniegusi savu nodarbinātības līmeņa mērķi un atjaunojamo energoresursu enerģijas mērķi. Tā ir sasniegusi savus mērķus, proti, novērst izglītības priekšlaicīgu pamešanu un terciārās izglītības iegūšanu 2016. gadā, un sekmīgi virzās uz priekšu, lai ierobežotu siltumnīcefekta gāzu emisiju pieaugumu. Tajā pašā laikā, turpinot palielināties enerģijas

patēriņam, pastāv mērens risks, ka energoefektivitātes mērķis netiks sasniegts. Tomēr tā krietni atpaliek no sava publisko pētniecības un izstrādes investīciju mērķa, ko, visticamāk, līdz 2020. gadam nesasniegs. Turklāt relatīvās nabadzības pieauguma dēļ Latvija ir novirzījusi no tās nabadzības samazināšanas mērķa.

Latvija sekmīgi virzās uz lielāko daļu Apvienoto Nāciju Organizācijas ilgtspējīgas attīstības mērķu sasniegšanu ar lēnāku progresu veselības, inovācijas un nevienlīdzības mazināšanas jomā ⁽¹⁾.

Šajā ziņojumā iekļautās analīzes galvenie konstatējumi un saistītās politikas problēmas ir izklāstītas turpmāk.

- **Latvijas nodokļu ieņēmumu daļu IKP ir samazinājuši nodokļu mazināšanas pasākumi.** Galvenie ieņēmumu avoti ir darbaspēka un patēriņa nodokļi, savukārt kapitāla nodokļu īpatsvars ir zems, un uzņēmumu ienākuma nodokļa reforma to ir vēl vairāk samazinājusi. Īpašuma aplikšana ar nodokļiem joprojām ir balstīta uz novecojušām vērtībām, kas laika gaitā samazina ieņēmumus no ikgadēja īpašuma nodokļa. Zemais valsts ieņēmumu īpatsvars IKP ierobežo spēju finansēt publiskos izdevumus sociālajai aizsardzībai un veselības aprūpei, kas ir mazāki nekā citās dalībvalstīs.
- **Lai gan hipotekāros aizdevumus veicina valsts atbalsts, kopumā kredītu pieaugums joprojām ir zems.** Lai gan kopējais kredītu pieaugums pēdējā gada laikā ir palielinājies, tas seko ilgām negatīvas izaugsmes periodam. Vidējā termiņā mērīts, tas joprojām ir ievērojami zemāks par nominālo IKP pieauguma tempu. Valsts atbalsts mājokļa iegādei ģimenēm ir nedaudz veicinājis hipotekāro kreditēšanu, bet tas joprojām ir ievērojami zemāks par hipotekāro kredītu

⁽¹⁾ Eiropas pusgads sava juridiskā pamata ietvaros var palīdzēt virzīt valstu ekonomikas un nodarbinātības politiku uz Apvienoto Nāciju Organizācijas ilgtspējīgas attīstības mērķu (IAM) sasniegšanu, uzraugot progresu un nodrošinot valstu pasākumu ciešāku koordināciju. Šajā ziņojumā ir analizēta Latvijas virzība ceļā uz ilgtspējīgas attīstības mērķu sasniegšanu. E pielikumā ir sniegts IAM rādītāju kopums Latvijai.

pieaugumu pārējās Baltijas valstīs. Kredītu pieaugumu ierobežo ēnu ekonomikas izplatība un 2009. gada finanšu krīzes sekas, kas kaitēja daudzu mājsaimniecību kredītvēsturei. Vienlaikus Latvijas banku nozare joprojām ir finansiāli stabila.

- **Latvija ir samazinājusi riskantas naudas plūsmu caur savām bankām un pārveidojusi nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas sistēmu.** Latvija ir veikusi vairākus nozīmīgus pasākumus, lai nodrošinātu, ka tās finanšu sistēma netiek izmantota nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanai un teroristu finansēšanai. Aizliedzot nerezidentu čaulas uzņēmumu apkalpošanu, Latvija ir būtiski samazinājusi riskantu naudas plūsmu caur savām bankām. Turklāt tā ir grozījusi vairākus tiesību aktus, lai uzlabotu pārvaldību un precizētu galveno ieinteresēto personu pienākumus. Visbeidzot, tā ir stiprinājusi galveno uzraudzības, finanšu ziņu vākšanas un tiesībaizsardzības iestāžu spējas.
- **Latvijas darba tirgus rādītāji kopumā ir pozitīvi, bet darbaspēka kvalifikācijas celšana ir vāja.** Lai arī kopumā bezdarbs ir zems, mazāk kvalificēts darbaspēks, vecāka gadagājuma darba ņēmēji, etniskās minoritātes un lauku apvidos dzīvojošie aizvien saskaras ar lielāku bezdarbu. Viņu līdzdalība pieaugušo izglītībā un pasākumos, kas atvieglo atgriešanos darbā, ir zema. Digitālās prasmes arī ir zem ES vidējā rādītāja. Nozaru līmeņa darba nosacījumu sarunas ir nostiprinātas, bet sociālo partneru vispārējās spējas joprojām ir ierobežotas.
- **Latvijas izglītības sistēmas veikums ir labs pamatprasmju līmenī, bet tās efektivitātes uzlabošana un kvalitātes nodrošināšana visiem joprojām ir problemātiska.** Skolēnu sniegums pārsniedz ES vidējo rādītāju, tomēr pilsētu skolas vidēji uzrāda labākus rezultātus nekā lauku skolas. Valdība saskaras ar diviem uzdevumiem – racionalizēt lielo un neefektīvo skolu tīklu un atjaunot mācībspēkus, uzlabojot skolotāja profesijas pievilcību. Reformas šajās jomās vēl nav devušas vēlamās uzlabojumus. Valdība ir veikusi pasākumus, lai konsolidētu un uzlabotu augstāko izglītību, taču sistēma joprojām ir sadrumstalota un nav pietiekami konkurētspējīga starptautiskā līmenī. Lai gan terciārās izglītības iegūšanas līmenis ir augsts, zinātņu, tehnoloģiju, inženierzinātņu un matemātikas absolventu īpatsvars ir zems. Profesionālā izglītība un apmācība tiek modernizēta, bet studentu īpatsvars šāda veida izglītībā ir zemāks par ES vidējo rādītāju.
- **Pasākumi, lai novērstu augsto nabadzības vai sociālās atstumtības risku, ir ierobežoti.** Nabadzība ir izplatīta vecāka gadagājuma cilvēku, cilvēku ar invaliditāti un bezdarbnieku vidū. Nodokļu un pabalstu politikā laikposmā no 2008. līdz 2018. gadam veiktajām izmaiņām bija neliela ietekme. Minimālais ienākumu līmenis, minimālās pensijas un atbalsts personām ar invaliditāti ir palielinājies no 2020. gada, bet mazāk, nekā sākotnēji paredzēts. Tajā pašā laikā bezdarbnieka pabalsti ir samazināti. Turklāt pastāv nepilnības pašnodarbināto un nestandarta darba ņēmēju sociālajā aizsardzībā. Iedzīvotāju grupām ar zemiem ienākumiem ir slikti dzīves apstākļi, un piekļuve sociālajiem mājokļiem ir ierobežota.
- **Zems publisko izdevumu līmenis veselības aprūpei un neveselīga dzīvesveida izvēle ir galvenie iemesli iedzīvotāju sliktajai veselībai.** Ir uzsāktas reformas, kuru mērķis ir uzlabot veselības aprūpes efektivitāti un kvalitāti, taču tās joprojām ir agrīnā posmā. Veselības aprūpes darbaspēka trūkums, jo īpaši reģionos ārpus Rīgas un aprūpes nozarē kopumā, kavē piekļuvi veselības aprūpes pakalpojumiem un apdraud veselības aprūpes reformu īstenošanu. Publiskā finansējuma pieaugums pēdējos gados ir uzlabojis veselības aprūpes pakalpojumu pieejamību un samazinājis gaidīšanas laiku. Tomēr paredzams, ka valsts izdevumi veselības jomā turpmākajos gados saglabāsies krietni zemāki par ES vidējo rādītāju. Būtiski ieguldījumi ir vajadzīgi, lai uzlabotu piekļuvi veselības aprūpei un tās kvalitāti, uzlabotu veselības aprūpes pakalpojumu ģeogrāfisko pieejamību un īstenotu plānotās reformas.
- **Enerģijas patēriņa samazināšana transporta un mājokļu nozarē ir Latvijas galvenie klimata politikas uzdevumi.**

Latvijas siltumnīcefekta gāzu emisijas uz vienu iedzīvotāju ir vienas no zemākajām ES. Tas ir tāpēc, ka tās enerģijas patēriņš uz vienu iedzīvotāju ir mazāks nekā vidēji ES un atjaunojamo energoresursu enerģijas īpatsvars ir viens no augstākajiem ES. Tomēr, lai sasniegtu 2030. gada mērķi attiecībā uz siltumnīcefekta gāzu emisijām, būs jāpārvar pašreizējā enerģijas patēriņa pieauguma tendence transporta un mājokļu nozarē. Turklāt Latvijai būs jāturpina palielināt atjaunojamo energoresursu īpatsvars, ko tā ir veiksmīgi darījusi siltumapgādes un elektroenerģijas ražošanas nozarēs, bet ko nav izdevies panākt transporta nozarē. Turklāt tai būs jāuzlabo aprites ekonomikas rezultāti un jāuzlabo lauksaimniecības un mežsaimniecības prakses ilgtspēja. Komisijas priekšlikums par taisnīgas pārkārtošanās mehānismu saskaņā ar nākamo daudzgadu finanšu shēmu 2021.–2027. gadam ietver Taisnīgas pārkārtošanās fondu, īpašu taisnīgas pārkārtošanās shēmu *InvestEU* ietvaros un jaunu publiskā sektora aizdevumu mehānismu ar EIB. Tas ir veidots tā, lai nodrošinātu, ka pāreja uz ES klimatneitralitāti ir taisnīga, palīdzot visvairāk skartajiem Latvijas reģioniem novērst sociālās un ekonomiskās sekas. Galvenās prioritātes Taisnīgas pārkārtošanās fonda atbalstam, kas izveidots kā daļa no Taisnīgas pārkārtošanās mehānisma, ir noteiktas D pielikumā, balstoties uz šajā ziņojumā izklāstīto pārkārtošanās problēmu analīzi.

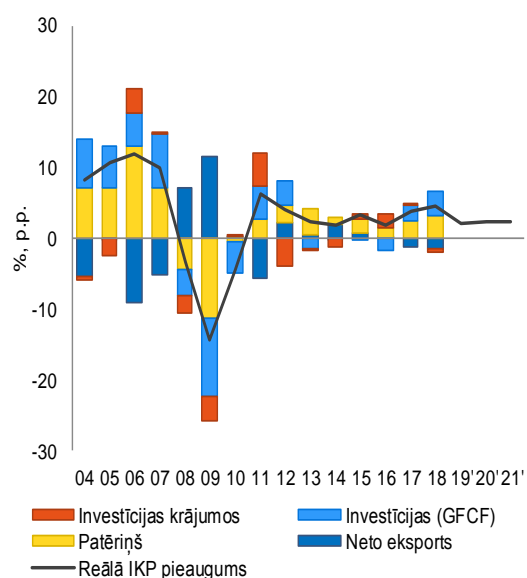
- Latvija maz iegulda pētniecībā un inovācijā un saskaras ar pētnieku trūkumu.** 2018. gadā Latvija pētniecībā un inovācijā ieguldīja 0,64 % no IKP, kas bija viens no zemākajiem rādītājiem ES. Turklāt investīcijas ir ļoti atkarīgas no ES finansējuma un nav ievērojami palielinājušās vairāk nekā desmit gadus. Sistēmas ievērojamais nepietiekamais finansējums mazina tās efektivitāti un pievilcību pētniekiem, jo īpaši jaunajiem pētniekiem. Turklāt sistēma cieš no pārvaldības sadrumstalotības. Pozitīvi ir tas, ka Latvijā ir dinamiska jaunuzņēmumu kopiena, kas nedaudz uzlabo inovācijas rezultātus, ņemot vērā samērā vājos rezultātus citās jomās.
- Latvija veic nozīmīgu administratīvo un teritoriālo reformu, kuras mērķis ir uzlabot pašvaldību darbību.** Latvija ir sākusi darbu, lai 119 pašvaldības konsolidētu mazāk nekā 40 pašvaldībās. Reformas mērķis ir palielināt pašvaldību spēju veicināt attīstību un sniegt kvalitatīvākus pakalpojumus. Tomēr lielākajām pašvaldībām būs jāveic ieguldījumi infrastruktūrā, lai nodrošinātu, ka kvalitatīvi sabiedriskie pakalpojumi ir pieejami iedzīvotājiem, kas dzīvo tālāk no jauno pašvaldību centriem. Lai nodrošinātu reformas ilgtspēju un ātru īstenošanu, svarīga ir līdzdalības pieeja, proti, visu ieinteresēto personu iesaiste un apņemšanās.
- Latvija veic pasākumus, lai uzlabotu savas tiesu sistēmas efektivitāti un cīņu pret korupciju. Tomēr publiskā iepirkuma kvalitātes uzlabošana joprojām ir problēma.** Tiek uzlabota tiesu sistēmas kvalitāte, jo īpaši ieviešot vienotu sūdzību portālu un izlīdzinot darba slodzi. Tā arī sekmīgi virzās uz priekšu cīņā pret korupciju, par ko liecina korupcijas uztveres rādītāju pakāpeniska uzlabošana un pastiprināta spēja izmeklēt korupciju, ieskaitot augsta profila lietas. Tomēr salīdzinājumā ar Eiropu korupcijas uztvere joprojām ir augsta. Joprojām pastāv nepilnības attiecībā uz pretkorupcijas pasākumu īstenošanas pārraudzību. Publiskā iepirkuma pārredzamību varētu uzlabot, ņemot vērā to, ka uzņēmumu vidū joprojām valda izteikti negatīvs priekšstats par iepirkuma procesa taisnīgumu. Tas, savukārt, varētu uzlabot konkurenci.

1. EKONOMIKAS STĀVOKLIS UN PERSPEKTĪVAS

IKP pieaugums

2019. gadā izaugsme palēninājās līdz ar investīciju cikla nostabilizēšanos un ārējā pieprasījuma vājināšanos. Tajā pašā laikā pastāvīgi spēcīgais privātais patēriņš palīdzēja uzturēt veselīgu izaugsmes tempu. Tiek prognozēts, ka IKP pieaugums sasniegs 2,1 % 2019. gadā. Salīdzinot ar 2018. gadu, visu komponentu pieauguma temps samazinājās, un investīcijas samazinājās visstraujāk. Investīciju un būvniecības samazināšanās jo īpaši bija iemesls zemākam nodarbinātības pieaugumam, kas savukārt izraisīja domino efektu mājāsaimniecību patēriņā. Lai gan ārējā pieprasījuma pavājināšanās negatīvi ietekmēja eksportu, tas saglabāja stabilu izaugsmi, pateicoties dinamiskam pakalpojumu eksportam. Darbaspēka piedāvājuma samazināšanās nodrošināja to, ka bezdarba līmenis turpināja samazināties, neraugoties uz mazāku nodarbinātības pieaugumu. Inflācija nedaudz pieauga salīdzinājumā ar 2018. gadu, jo īpaši pārtikas un komunālo pakalpojumu cenu pieauguma dēļ.

1.1. diagramma. IKP pieaugums un komponentu ieguldījums

Avots: Eiropas Komisija

Komisijas ziemas prognozē paredzēts, ka izaugsme 2020. un 2021. gadā kopumā saglabāsies nemainīga, jo paredzams, ka nedaudz lielāks iekšzemes pieprasījums kompensēs eksporta pieauguma samazināšanos.

Paredzams, ka privātais patēriņš gūs labumu no strauja algu pieauguma un inflācijas palēnināšanās, tādējādi kļūstot par galveno izaugsmes dzinējspēku. Paredzams, ka investīciju pieaugums 2020. gadā vēl vairāk palēnināsies, pirms nedaudz uzlaboties 2021. gadā. Lēš, ka eksporta pieaugums 2020. gadā nedaudz uzlabosies pēc 2019. gada labās ražas. Tomēr ar to nepietiks, lai kompensētu izaugsmes kavēšanos, ko rada ārējā pieprasījuma samazināšanās. Kopumā tiek prognozēts, ka izaugsme sasniegs 2,3 % 2020. gadā un mazliet palielināsies līdz 2,4 % 2021. gadā.

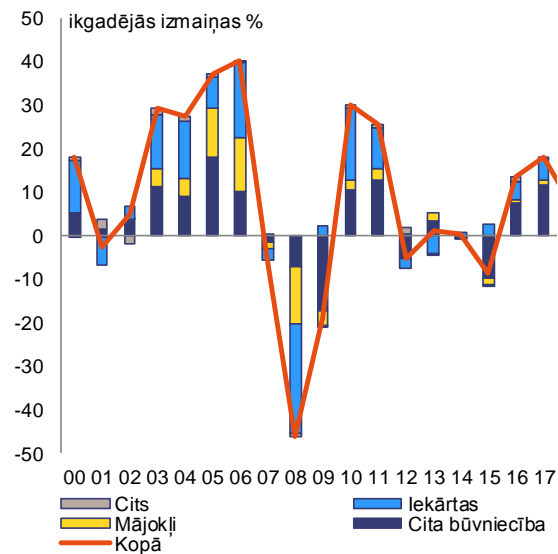
Patēriņš

Neraugoties uz izaugsmes palēnināšanos 2019. gadā, paredzams, ka privātais patēriņš saglabāsies spēcīgs, pateicoties stabilam reālā izmantojamā ienākuma pieaugumam.

Paredzams, ka 2019. gadā mājāsaimniecību patēriņš būs pieaudzis par 3,2 %, kas ir nedaudz mazāk nekā 4,2 % pieaugums 2018. gadā. Palēninājumu galvenokārt izraisīja zemāks nodarbinātības pieaugums un augstāka inflācija, un abi ierobežoja izmantojamo ienākumu pieaugumu. Tomēr, tā kā darba tirgus saglabāsies saspringts, paredzams, ka stabils algu pieaugums apvienojumā ar inflācijas atslābumu nodrošinās stabilu reālo ienākumu pieaugumu un līdz ar to arī privāto patēriņu. Patērētāju uzticēšanās joprojām ir augsta, sniedzot turpmāku atbalstu privātajam patēriņam.

Investīcijas

Paredzams, ka investīcijas pakāpeniski palēnināsies, jo ES līdzekļu pieplūdums 2020. gadā tuvojas maksimālajam līmenim. Tomēr paredzams, ka Rail Baltica projekta sākšana 2021. gadā veicinās investīcijas. 2019. gadā investīcijas būs palielinājušās par 4,5 %, kas ir ievērojami mazāk nekā divciparu pieauguma temps 2017. un 2018. gadā. Tā kā ES līdzekļu pieplūdums izlīdzinājās, publisko investīciju pieaugums ievērojami samazinājās, savukārt privāto investīciju temps saglabājās labāks. Paredzams, ka 2020. gadā publiskās investīcijas nedaudz samazināsies, savukārt mērena privāto investīciju pieauguma rezultātā kopējam izaugsmes tempam vajadzētu būt nedaudz pozitīvam. Paredzams, ka ar Rail Baltica projektu (sk. 3.4. iedaļu) saistītā būvniecība sāksies 2020. gada beigās, un tai būtu jāpaātrina investīciju pieauguma temps 2021. gadā.

1.2. diagramma. **Investīciju pieaugums un iemaksas (%)**

Avots: Eiropas Komisija

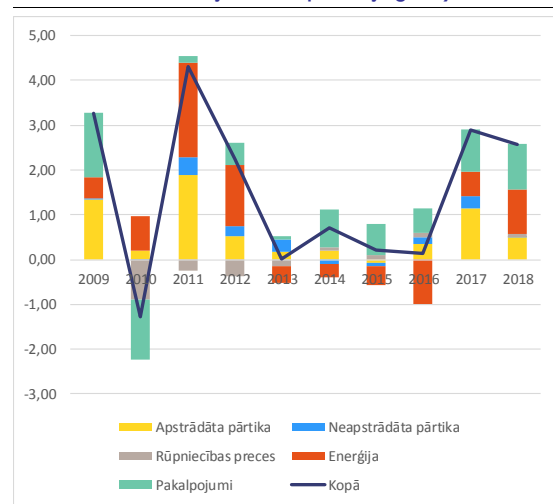
Tirdzniecība

Eksporta apjomu palēnina ārējā pieprasījuma samazināšanās, savukārt investīciju sarukums ierobežo importa pieaugumu. Tiek prognozēts, ka 2019. gadā eksporta apjoms būs palielinājies par 2,7 %, kas ir samazinājums no 4,0 % 2018. gadā. Šo palēninājumu galvenokārt izraisa reeksporta sarukums. Tomēr pēc iepriekšējos gados augsto koksnis cenu pieauguma samazinājās arī iekšzemē ražotu preču, jo īpaši koksnis izstrādājumu, eksporta pieaugums. Pozitīvi ir tas, ka salīdzinājumā ar 2018. gada rādītājiem pakalpojumu eksporta pieaugums uzlabojās, pateicoties īpaši labiem uzņēmējdarbības un IT pakalpojumu eksporta rādītājiem, kuri atsvēra nīkuļojošo transporta nozari – Latvijas lielāko pakalpojumu eksporta nozari. Turpmākajos gados eksporta pieaugums, visticamāk, būtiski neuzlabosies, ņemot vērā pieprasījuma samazināšanos valsts galvenajos eksporta tirgos.

Inflācija

Inflācija sasniedza augstāko punktu 2019. gadā, jo pārtikas un komunālo pakalpojumu cenu dēļ tā pārsniedza 3 % atzīmi. SPCI inflācija 2019. gadā sasniedza 3,1 % salīdzinājumā ar 2,6 % 2018. gadā. Inflācijas kāpumu noteica cenu kāpums vairākiem komunālajiem pakalpojumiem gada sākumā, inflācijas kāpums rūpniecības precēm un pārtikas cenu lēciens, kas daļēji

skaidrojams ar iepriekšējā gada sliktu ražu. Pakalpojumu cenu pieaugums tajā pašā laikā saglabājās stabils, svārstoties ap 3 procentiem. Sagaidāms, ka komunālo pakalpojumu un pārtikas cenu pieaugums būs bijis īslaicīgs un tādējādi šogad un nākamajā gadā palēninās inflāciju. Inflācija tiek prognozēta 2,5 % apmērā 2020. gadā un 2,3 % apmērā 2021. gadā.

1.3. diagramma. **SPCI inflācija un iemaksas (%), 12 mēnešu vidējais rādītājs, izmaiņas salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu**

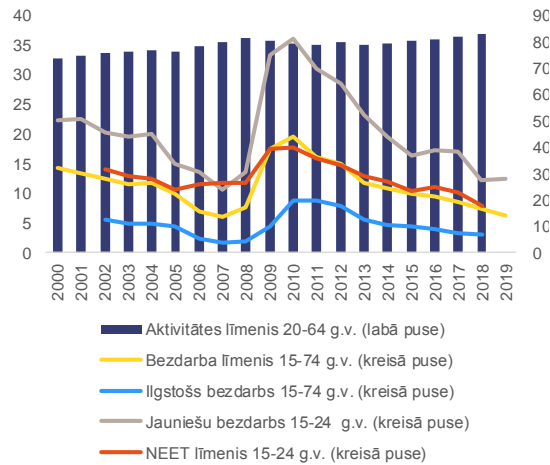
Avots: Eiropas Komisija

Darba līmenis

Bezdarba līmenis 2019. gadā bija 6,4 %, un tas tuvojas rekordzemam līmenim, jo algu pieaugums joprojām ir augsts. Bezdarba līmenis 2019. gadā samazinājās līdz 6,4 % salīdzinājumā ar 7,4 % 2018. gadā. Bezdarba līmenis turpināja kristies, neraugoties uz prognozēto nodarbinātības samazināšanos par 0,4 % ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaita sarukuma dēļ. Nodarbinātība tirdzniecībā samazinājās, bet būvniecības nozarē tā turpināja pieaugt. Tomēr, ja tiek prognozēts, ka investīciju pieaugums palēnināsies, arī nodarbinātības pieprasījumam būvniecības nozarē būtu jāsamazinās. Tomēr paredzams, ka nepārtraukta darbaspēka samazināšanās nemainīs bezdarba līmeni, neraugoties uz nodarbinātības kritumu, – tiek prognozēts, ka 2020. un 2021. gadā tas saglabāsies 6,4 % apmērā. Darbspējīgā vecuma iedzīvotāju skaita nepārtrauktā samazināšanās nodrošinās ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaita sarukumu. Kopumā tas nodrošinās to, ka

prognozes periodā darba tirgus aizvien būs saspringts, radot augšupēju spiedienu uz algām.

1.4. diagramma. Atsevišķi darba tirgus rādītāji

Avots: Eiropas Komisija

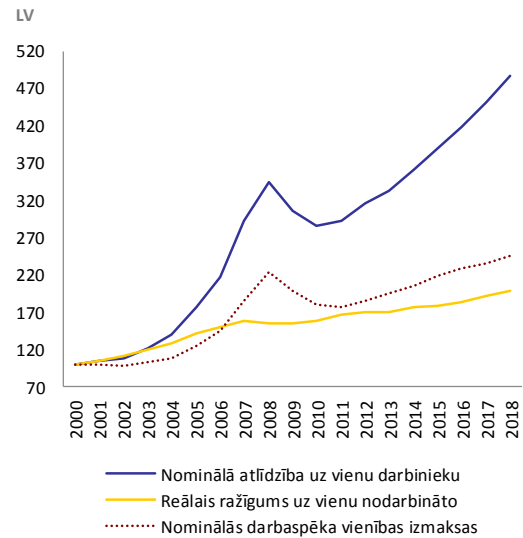
Paredzams, ka darbaspēka piedāvājums turpinās samazināties, un ir parādījusies prasmju neatbilstība. Sarūkošais darbaspēka piedāvājums, ko izraisa iedzīvotāju skaita dabiskais kritums un emigrācija, ir radījis darbaspēka trūkumu un saspringtu darba tirgu. Turklāt prasmju neatbilstība pastāv ar lielām un pieaugošām bezdarba līmeņa atšķirībām dažādās prasmju grupās (3.3.1. iedaļa).

Algas un ražīgums

Straujš algu pieaugums veicina darbaspēka vienības izmaksu pieaugumu. Nominālās algas 2019. gadā pieauga par 8,5 %, salīdzinot ar 7,6 % pieaugumu 2018. gadā. Algas jau kādu laiku ir strauji palielinājušās, un vidējais algu pieaugums pēdējo 5 gadu laikā ir sasniedzis 7,9 %, kas ir ievērojami augstāks par ES vidējo rādītāju – 1,6 %. Arī ražīguma pieaugums ir bijis diezgan straujš ar 3,0 % pieaugumu 2019. gadā, kas ir nedaudz lielāks nekā vidējais 2,8 % pieaugums pēdējo 5 gadu laikā. Tomēr algu pieaugums zināmā mērā ir pārsniedzis ražīguma pieaugumu, kā rezultātā ievērojami palielinājās darbaspēka vienības izmaksas (5,3 % 2018. gadā), un trīs gadu pieaugums par 14,7 % pārsniedz makroekonomiskās nelīdzsvarotības novēršanas procedūras robežvērtību (12 %). Tiek prognozēts, ka 2019. gadā līdz ar algu pieauguma palēnināšanos darbaspēka vienības izmaksu

pieaugums būs palēninājies. Tomēr, raugoties nākotnē, paredzams, ka saspringtais darba tirgus turpinās veicināt strauju algu pieaugumu, kas var izraisīt paaugstinātu darbaspēka vienības izmaksu pieaugumu.

1.5. diagramma. Algas, ražīgums un darbaspēka vienības izmaksas (indekss 2000=100)

Avots: Eiropas Komisija

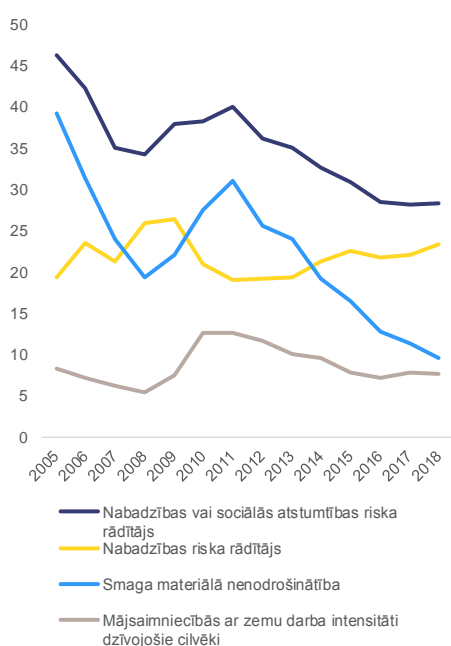
Ienākumu līmenis

Latvijas IKP uz vienu iedzīvotāju 2018. gadā bija gandrīz 70 % no ES vidējā rādītāja. Latvijas IKP uz vienu iedzīvotāju 2018. gadā pieauga par 5,4 %, kas ir viens no augstākajiem izaugsmes rādītājiem ES. To vienlīdz veicināja ražīguma pieaugums, kas palielinājās par 3 %, un nodarbināto iedzīvotāju īpatsvara pieaugums, kas palielinājās par 2,4 %. Pirktspējas paritātes izteiksmē tas bija 69,3 % no ES vidējā rādītāja, kas ir par vairāk nekā 3 procentpunktiem augstāks nekā pirms gada. Tomēr valstī ir ievērojamas IKP uz vienu iedzīvotāju reģionālās atšķirības — 2016. gadā IKP uz vienu iedzīvotāju Rīgā bija 165 % no valsts vidējā rādītāja, savukārt pārējos reģionos tas bija zemāks par valsts vidējo rādītāju, un nabadzīgākajā reģionā – Latgalē – tikai 51 % no valsts vidējā rādītāja. Algu līmeņa atšķirības ir mazākas — Rīgas reģiona algas ir 113 % no valsts vidējā rādītāja salīdzinājumā ar Latgales 69 %.

Sociālā attīstība

Lai gan smaga materiālā nenodrošinātība ir samazinājusies, relatīvā nabadzība ir palielinājusies, un abi rādītāji joprojām pārsniedz ES vidējo rādītāju. Saskaņā ar darba tirgus rādītāju pakāpenisku uzlabošanu to cilvēku īpatsvars, kuri dzīvo māsaimniecībās ar zemu darba intensitāti, vairākus gadus ir samazinājies un 2018. gadā sasniedza 7,6 %, kas ir samazinājums salīdzinājumā ar 10 % 2013. gadā. Tomēr tas nav bijis pietiekami, lai mazinātu nabadzību, jo pastāv liela nodarbinātu personu nabadzība, kuras dzīvo māsaimniecībās ar ļoti zemu darba intensitāti. Nabadzības riska rādītājs – relatīvās nabadzības rādītājs – no 19,4 % 2013. gadā palielinājās līdz 23,3 % 2018. gadā, pārsniedzot ES vidējo rādītāju – 17,1 %. Tajā pašā laikā smagas materiālās nenodrošinātības rādītājs ievērojami samazinājās no 24 % 2013. gadā līdz 9,5 % 2018. gadā, tomēr tas joprojām nedaudz pārsniedz ES vidējo rādītāju – 5,9 % (sk. 1.6. diagrammu). 2018. gadā kopējais nabadzības vai sociālās atstumtības riskam pakļauto personu īpatsvars (28,4 %) arī slēpj lielas atšķirības starp vecuma grupām – vecāka gadagājuma cilvēki (65+) saskaras ar daudz lielāku risku salīdzinājumā ar bērniem vai darbspējīgā vecuma iedzīvotājiem (49 % pret attiecīgi 22,5 %

1.6. diagramma. Atsevišķi sociālās iekļaušanas rādītāji (% no iedzīvotāju skaita)

Avots: Eiropas Komisija

un 23,5 %) (sk. 3.3.2. iedaļu).

Ienākumu nevienlīdzība joprojām krietni pārsniedz ES vidējo rādītāju. Lai gan nevienlīdzības samazināšana ir viens no Latvijas valsts attīstības plāna galvenajiem mērķiem, mazinājums, ka līdz 2020. gadam Latvija sasniegs savu valsts mērķi – samazināt nevienlīdzību līdz ES vidējam rādītājam. Ienākumu nevienlīdzība, ko nosaka ar S80/S20 rādītāju, pēckrīzes periodā ir palielinājusies un ir viena no augstākajām ES. 2018. gadā šī attiecība bija 6,8 salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju – 5,2. Lai gan ienākumu nevienlīdzība pirms nodokļiem un pabalstiem ir zemāka par ES vidējo rādītāju, nevienlīdzība pēc nodokļiem un pabalstiem joprojām ir augsta, ņemot vērā tās salīdzinoši nelielo nozīmi ienākumu pārdalē. Galvenais iemesls ir gados vecāku cilvēku māsaimniecību zemie ienākumi, kuru medianālo ienākumu līmenis ir mazāks par trim ceturtdaļām no iedzīvotāju vidējā ienākumu līmeņa.

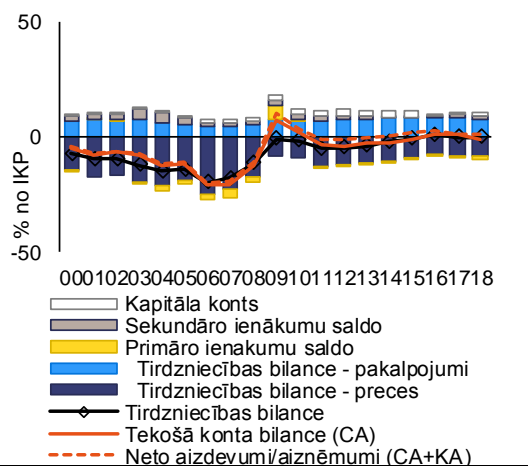
Joprojām pastāv nevienlīdzīgas iespējas piekļūt izglītībai un veselības aprūpei. Saskaņā ar ESAO Starptautiskās skolēnu novērtēšanas programmu (PISA) izglītības sistēma ir diezgan taisnīga, un sociālekonomiskajai izcelsmei ir salīdzinoši ierobežota ietekme uz mācību sasniegumiem lasīšanā. Tajā pašā laikā piekļuve kvalitatīvai izglītībai joprojām ir atkarīga no dzīvesvietas, un pilsētu skolas pārspēj lauku skolas (3.3.4. iedaļa). Līdzīga plaisa starp pilsētām un laukiem pastāv attiecībā uz piekļuvi veselības aprūpei. Turklāt grupām ar zemiem ienākumiem ir ievērojami vairāk neapmierinātu veselības aprūpes pakalpojumu vajadzību nekā grupām ar augstiem ienākumiem (3.3.3. iedaļa).

Ārējā pozīcija

Tekošais konts joprojām ir tuvu līdzsvaram. Tiek prognozēts, ka 2019. gadā tekošā konta deficīts būs 0,8 % no IKP, līdzīgi kā iepriekšējā gadā. Galvenie faktori, kas nosaka tekošā konta bilanci, ir i) ES līdzekļu ieplūde, kas daļēji tiek tērēti ražošanas līdzekļu importam, un ii) māsaimniecību uzkrājumu pieaugums, kas pārsniedz iekšzemes ieguldījumus, kuriem jāatrod ieguldījumu noiets ārpus valsts. Līdz ar to neto starptautisko ieguldījumu pozīcija turpināja uzlaboties un 2018. gada beigās bija mīnus 50 % no IKP, salīdzinot ar mīnus 83 % no IKP 2010. gadā. Lai gan saistītie ekonomiskie riski

joprojām ir salīdzinoši augsti, tie ir ierobežoti, jo šo neto ieguldījumu pozīciju galvenokārt veido ārvalstu tiešie ieguldījumi, savukārt ieguldījumu pozīcija, izņemot pašu kapitālu, 2018. gada beigās bija tuvu līdzsvaram.

1.7. diagramma. **Tekošais konts un tā komponenti (% no IKP)**

Avots: Eiropas Komisija

Latvijas rezultātos veselības jomā (3. IAM, sk. 3.3.3. iedaļu) un sociālajā aizsardzībā (1. IAM, sk. 3.3.2. iedaļu), kas joprojām ir zem ES vidējā līmeņa, jo šīm nozarēm ir ievērojami nepietiekams finansējums. Turklāt galvenās vides ilgtspējas problēmas joprojām ir strauji augošā enerģijas patēriņa tendences pārtraukšana un reciklēšanas rādītāju uzlabošana (12. IAM, sk. 3.5. iedaļu). Visbeidzot, lai gan Latvijas ekonomiskais sniegums kopumā ir bijis labs, jo tās ienākumu pieaugums uz vienu iedzīvotāju pēdējo desmit gadu laikā ir bijis milzīgs (8. IAM, sk. 1. un 3.4. iedaļu), tās inovācijas sniegums ir slikts un pēdējos gados progress ir bijis neliels (9. IAM, sk. 3.4. iedaļu).

Publiskās finanses

Vispārējās valdības budžeta bilance 2019. gadā nedaudz uzlabojās. Tiek prognozēts, ka vispārējās valdības budžeta deficīts 2019. gadā būs 0,6 % no IKP, kas ir nedaudz labāks rādītājs nekā deficīts 0,7 % no IKP 2018. gadā. Paredzams, ka valsts bilance 2020. un 2021. gadā kopumā saglabāsies stabila, savukārt valsts parāds turpinās samazināties līdz 32,9 % no IKP 2021. gadā. Komisija lēš, ka starpība starp potenciālo un faktisko ražošanas apjomu saglabāsies pozitīva, taču 2019.–2021. gadā tā samazināsies.

Galvenās ilgtspējas problēmas

Latvija sekmīgi virzās uz lielākās daļas Apvienoto Nāciju Organizācijas ilgtspējīgas attīstības mērķu sasniegšanu ar lēnāku progresu veselības, inovācijas un nevienlīdzības mazināšanas jomā. Latvijai ir viens no lielākajiem atjaunojamo energoresursu enerģijas īpatsvaram ES valstu vidū (7. IAM, sk. 3.5. iedaļu), tā ir pārsniegusi ES vidējo rādītāju lielākajā daļā izglītības un darba tirgus rādītāju (4. un 8. IAM, sk. 3.3.4. iedaļu). Tomēr nevienlīdzība Latvijā ir augsta, un vidējā termiņā un ilgtermiņā progress ir bijis mazs (10. IAM, sk. 3.3.3. iedaļu). Tas atspoguļojas arī

1.1. tabula. Galvenie ekonomikas un finanšu rādītāji – Latvija

	2004-07	2008-12	2013-16	2017	2018	prognose		
						2019	2020	2021
Reālais IKP (ikgadējās izmaiņas)	10,2	-2,6	2,3	3,8	4,6	2,1	2,3	2,4
Potenciālā izaugsme (ikgadējās izmaiņas)	7,5	0,0	1,5	2,6	3,1	3,4	3,5	3,3
Privātais patēriņš (ikgadējās izmaiņas)	12,5	-3,3	2,7	3,1	4,2	.	.	.
Vaists patēriņš (ikgadējās izmaiņas)	3,9	-2,7	2,3	3,2	4,0	.	.	.
Bruto pamatkapitāla veidošana (ikgadējās izmaiņas)	21,4	-7,5	-4,0	11,3	15,8	.	.	.
Preču un pakalpojumu eksports (ikgadējās izmaiņas)	14,5	4,5	3,6	6,4	4,0	.	.	.
Preču un pakalpojumu imports (ikgadējās izmaiņas)	19,1	-2,5	2,2	8,4	6,4	.	.	.
Ieguldījums IKP izaugsme:								
Iekšzemes pieprasījums (ikgadējās izmaiņas)	14,8	-5,1	1,1	4,7	6,5	.	.	.
Krājumi (ikgadējās izmaiņas)	0,2	-1,0	0,4	0,2	-0,4	.	.	.
Neto eksports (ikgadējās izmaiņas)	-4,9	2,9	0,8	-1,1	-1,5	.	.	.
Ieguldījums iespējamā IKP izaugsme:								
Kopējais darbaspēka (stundās) (ikgadējās izmaiņas)	0,3	-1,1	-0,5	0,0	0,1	0,3	0,4	0,2
Kapitāla uzkrājumi (ikgadējās izmaiņas)	3,8	1,3	0,7	0,7	1,2	1,2	1,1	1,1
Kopējā faktoru produktivitāte (ikgadējās izmaiņas)	3,4	-0,2	1,4	1,9	1,8	1,9	2,0	2,0
Izlaides starpība	6,2	-5,7	-0,1	1,6	3,1	2,2	1,4	0,8
Bezdarba līmenis	8,7	15,2	10,6	8,7	7,4	6,6	6,4	6,4
IKP deflatori (ikgadējās izmaiņas)	12,5	2,1	1,1	3,0	4,0	3,1	2,3	2,2
Saskaņotais patēriņa cenu indekss (SPCI, ikgadējās izmaiņas)	7,4	4,6	0,3	2,9	2,6	2,7	2,3	2,2
Nominālā atdizība vienam nodarbinātajam (ikgadējās izmaiņas)	24,4	1,5	7,2	7,6	8,5	6,1	5,0	4,8
Darba ražīgums (reālais uz vienu nodarbināto personu, ikgadējās izmaiņas)	7,4	1,4	1,8	3,8	3,0	.	.	.
Darbaspēka vienības izmaksas (ULC, visa ekonomika, ikgadējās izmaiņas)	15,9	0,1	5,3	3,7	5,3	3,1	2,3	2,2
Reālās darbaspēka vienības izmaksas (ikgadējās izmaiņas)	3,0	-1,9	4,2	0,7	1,3	0,0	0,0	0,0
Reālais efektīvais valūtas maiņas kurss (ULC, ikgadējās izmaiņas)	11,1	-2,0	4,2	3,1	4,1	0,1	-0,4	0,0
Reālais efektīvais maiņas kurss (SPCI, ikgadējās izmaiņas)	2,0	1,1	0,9	0,0	3,6	0,2	-0,4	0,0
Mājsaimniecību ietaupījumu līmenis (neto ietaupījumi, izteikti % no neto izmantojamā ienākuma)	-9,5	-5,1	-11,0	-5,1	-2,6	.	.	.
Privātā sektora kredītu plūsma, konsolidēta (% no IKP)	29,0	-2,6	-0,8	2,4	-0,2	.	.	.
Privātā sektora parāds, konsolidēts (% no IKP)	92,1	119,3	83,5	76,9	70,3	.	.	.
no kura mājsaimniecību parāds, konsolidēts (% no IKP)	32,3	43,2	25,9	22,4	21,0	.	.	.
no kura nefinanšu sabiedrību parāds, konsolidēts (% no IKP)	59,8	76,1	57,6	54,5	49,2	.	.	.
Bruto ieņēmumus nenesošais parāds (% no kopējiem parāda instrumentiem un kopējiem aizdevumiem un avansiem) (2)	.	9,9	5,9	4,7	4,8	.	.	.
Uzņēmumi, neto aizdevumi (+) vai neto aizņēmumi (-) (% no IKP)	-9,2	6,4	5,6	2,5	1,3	1,1	0,0	-0,5
Uzņēmumi, bruto pamatdarbības pārpalikums (% no IKP)	31,1	30,5	29,7	26,1	24,8	24,0	23,9	23,6
Mājsaimniecības, neto aizdevumi (+) vai neto aizņēmumi (-) (% no IKP)	-5,9	-0,6	-3,3	-0,4	0,6	0,8	1,3	1,3
Deflēto mājokļu cenu indekss (ikgadējās izmaiņas)	16,9	-11,3	3,3	5,6	6,6	.	.	.
Ieguldījumi dzīvojamās ēkās (% no IKP)	4,5	2,9	2,3	2,1	2,2	.	.	.
Tekošā konta bilance (% no IKP), maksājumu bilance	-16,5	-1,9	-1,1	1,0	-0,7	-0,8	-1,4	-1,8
Tirdzniecības bilance (% no IKP), maksājumu bilance	-16,6	-4,7	-1,4	0,1	-0,2	.	.	.
Preču un pakalpojumu tirdzniecības nosacījumi (ikgadējās izmaiņas)	1,4	-0,3	0,8	0,5	1,8	0,3	0,2	0,0
Kapitāla konta bilance (% no IKP)	1,3	2,2	2,4	0,6	1,8	.	.	.
Neto starptautisko investīciju pozīcija (% no IKP)	-60,1	-76,2	-64,3	-56,2	-49,0	.	.	.
<i>NENDI - NIIP</i> , izņ. instrumentus bez saistību neizpildes riska (% no IKP) (1)	-30,2	-37,1	-16,1	-7,0	-2,4	.	.	.
<i>IIP</i> saistības, izņ. instrumentus bez saistību neizpildes riska (% no IKP) (1)	93,8	132,5	128,4	129,0	109,7	.	.	.
Eksporta rādītāji pret attīstīto valstu rādītājiem (% izmaiņas 5 gadu laikā)	105,1	49,8	13,9	5,2	6,5	.	.	.
Eksporta tirgus daļa, preces un pakalpojumi (gadu no gada)	14,1	1,5	1,5	1,9	2,8	1,5	-1,3	-1,3
Neto ĀTI plūsmas (% no IKP)	-5,1	-2,6	-1,4	-1,8	-2,3	.	.	.
Vispārējās valdības bilance (% no IKP)	-0,6	-5,5	-1,0	-0,5	-0,7	-0,6	-0,6	-0,6
Strukturālā budžeta bilance (% no IKP)	.	.	-0,9	-1,1	-1,9	-1,6	-1,1	-0,9
Vispārējās valdības bruto parāds (% no IKP)	10,8	37,2	39,3	38,6	36,4	36,0	35,2	32,9
Nodokļu attiecība pret IKP (%) (3)	28,4	28,5	30,3	31,6	31,4	30,8	31,0	31,1
Nodokļu likme vienai personai, kas pelna vidējo algu (%) (4)	28,9	29,2	29,4	29,4	28,4	.	.	.
Nodokļu likme vienai personai, kas pelna 50 % no vidējās algas (%) (4)	26,1	26,2	27,2	26,9	19,2	.	.	.

(1) NIIP, izņemot tiešās investīcijas un portfeļa pašu kapitāla daļas.

(2) Iekšzemes banku grupas un atsevišķas bankas, ES un ārpus ES esošu ārvalstu kontrolēti meitasuzņēmumi un ES un ārpus ES esošu ārvalstu kontrolētas filiāles.

(3) Nodokļu attiecības pret IKP rādītājs ietver nosacītās sociālās iemaksas un tādējādi atšķiras no nodokļu attiecības pret IKP rādītāja, kas izmantots iedaļā par nodokļiem.

(4) Definēts kā ienākuma nodoklis, ko piemēro bruto izpelņai, kam pieskaitītas darbinieku sociālā nodrošinājuma iemaksas un no kura atskaitīti vispārējie naudas pabalsti (izteikts kā procenti no bruto izpelņas)

Avots: Eurostat un ECB dati 2020. gada 4. februārī, ja pieejami; Eiropas Komisija attiecībā uz prognožu skaitļiem (dati par IKP un SPCI – 2020. gada ziemas prognoze, citi dati – 2019. gada rudens prognoze)

1) NIIP, izņemot tiešās investīcijas un portfeļa pašu kapitāla daļas.

2) Iekšzemes banku grupas un atsevišķas bankas, ES un ārpus ES esošu ārvalstu kontrolēti meitasuzņēmumi un ES un ārpus ES esošu ārvalstu kontrolētas filiāles.

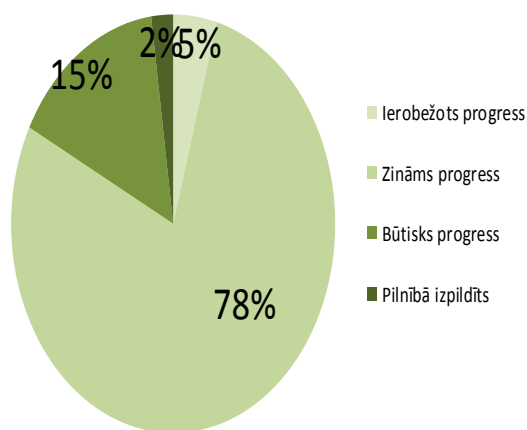
3) Nodokļu attiecības pret IKP rādītājs ietver nosacītās sociālās iemaksas un tādējādi atšķiras no nodokļu attiecības pret IKP rādītāja, kas izmantots iedaļā par nodokļiem.

Avots: Avots: Eurostat un ECB (9.1.2020.), ja pieejams; Eiropas Komisija attiecībā uz prognožu skaitļiem (2019. gada rudens prognoze)

2. PROGRESS KONKRĒTĀM VALSTĪM ADRESĒTO IETEIKUMU ĪSTENOŠANĀ

Kopš Eiropas pusgada uzsākšanas 2011. gadā 95 % no visiem Latvijai adresētajiem ieteikumiem ir reģistrēts vismaz “zināms progress”. 2019. gadā turpinājās darbs pie dažiem seniem ieteikumiem, “zināms progress” tika panākts minimālo sociālo pabalstu adekvātuma uzlabošanā, un valsts pārvaldes reforma palīdzēja uzlabot pašvaldību pārvaldību. Turklāt nodokļu uzlikšana zemām algām (nodokļu ķīlis) pēdējos gados ir ievērojami samazināta, šo rādītāju tuvinot citu ES valstu rādītājiem 2020. gadā. Tomēr šo darbaspēka nodokļa samazinājumu tikai daļēji kompensēja citi nodokļu pasākumi, kas liecina par “ierobežotu progresu” laika gaitā (2.1. diagramma). Latvija ir panākusi “būtisku progresu” un “pilnīgu īstenošanu”, ieviešot fiskālās pārvaldības sistēmu, pirms dažiem gadiem reformējot pensiju sistēmu un nesen nostiprinot nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas sistēmu.

2.1. diagramma. 2012.–2019. gada KVAI daudzgadu īstenošana līdz šim brīdim

1) Vispārējā novērtējumā par konkrētai valstij adresētajiem ieteikumiem attiecībā uz fiskālo politiku nav ietverta atbilstība Stabilitātes un izaugsmes paktam.

2) Daudzgadu KVAI novērtējumā par konkrētai valstij adresētajiem ieteikumiem ir aplūkots to īstenošana kopš brīža, kad KVAI tika pieņemti pirmo reizi, līdz 2020. gada februāra ziņojumam par valsti.

Avots: Eiropas Komisija

Latvija ir apņēmusies ievērot fiskālo disciplīnu, un nodokļu ķīlis zemām algām ir samazināts. Latvija 2012. gadā novērsa pārmērīgo valsts budžeta deficītu un kopš tā laika ir centusies saglabāt valsts aizņēmumus vispārārtzītās fiskālās pārvaldības sistēmas noteiktajās robežās. No

ienākumiem atkarīgā neapliekamā minimuma palielinājumam 2020. gadā būtu jāsamazina nodokļu ķīlis zemām algām, tādējādi liecinot par būtisku progresu šajā jomā. Tomēr Latvija, pretēji ieteiktajam, nav nodrošinājusi neseno nodokļu izmaiņu ieņēmumu neitralitāti, un nodokļu ieņēmumi no kapitāla un īpašuma samazinās. Tas ierobežo tās spēju risināt Latvijai ieteiktās sociālās reformas. Nodokļu saistību izpilde pakāpeniski uzlabojas, taču varētu darīt vairāk, novēršot nodokļu politikas nepilnības, piemēram, mikrouzņēmumu nodokļu režīmu, un apņēmīgāk cīnoties pret ēnu ekonomikas darbību vairākās ekonomikas nozarēs.

Zināms progress ir panākts sociālās politikas reformu īstenošanā, bet to īstenošanu ierobežo zemais publiskā finansējuma līmenis.

Finansējuma trūkuma dēļ līdz šim ir atlikti 2014. gadā paziņotie vērienīgie valdības plāni paaugstināt minimālo ienākumu līmeni. Finansējuma ierobežojumu dēļ 2020. gadā minimālie sociālās palīdzības pabalsti ir nedaudz palielināti, bet mazāk, nekā plānots 2020.–2021. gadā. Minimālā sociālā pabalsta adekvātums joprojām ir zems, un ir jāpieliek lielākas pūles. Zemais publiskais finansējums veselības aprūpes jomā gadiem ir ierobežojis cilvēku piekļuvi kvalitatīvai un savlaicīgai aprūpei. Veselības aprūpes finansējums 2017.–2019. gadā palielinājās, sasniedzot aptuveni 3,8 % no IKP, bet paredzams, ka 2020. gadā tas samazināsies, jo finansēšanas saistības ir izpildītas tikai daļēji. Turpinās centieni uzlabot veselības aprūpes sistēmas efektivitāti un kvalitāti, lai gan slimnīcu un primārās aprūpes tīklu būtiskākās reformas joprojām ir agrīnā posmā, neraugoties uz to, ka tās jau vairākus gadus ir iekļautas reformu programmā.

Kopš 2012. gada izglītības reformu jomā ir gūts “zināms progress”, taču varētu pielikt lielākas pūles, lai uzlabotu izglītības sistēmas kvalitāti un efektivitāti, vienlaikus izvēršot pieaugušo izglītību. Latvija ir panākusi zināmu progresu, izstrādājot kvalitāti atalgojošu finansēšanas modeli augstākajai izglītībai un izveidojot ārēju kvalitātes nodrošināšanas aģentūru augstākajai izglītībai laikposmā no 2012. līdz 2015. gadam. Tomēr uz rezultātiem balstītā finansējuma apjoms joprojām

ir ierobežots, un augstākās izglītības sistēma joprojām ir sadrumstalota ar pārāk daudzām studiju programmām un izglītības iestādēm. Nodoms racionalizēt skolu tīklu, ņemot vērā skolēnu skaita samazināšanos, pēdējos gados nav noritējis tā, kā plānots, tādējādi kavējot vispārējās izglītības kvalitātes un efektivitātes pieaugumu. Notiek reformas, lai uzlabotu profesionālo izglītību un apmācību, bet studentu īpatsvars šāda veida izglītībā joprojām ir zems. Līdzdalība pieaugušo izglītībā ir zema, jo īpaši mazkvalificētiem darbiniekiem, personīgu iemeslu dēļ un nepietiekamu nefinansiālu un finansiālu stimulu dēļ darba devējiem ieguldīt un atbalstīt pieaugušo izglītību saviem darbiniekiem.

Neraugoties uz zemo valsts finansējumu, ir panākts zināms progress ieguldījumos inovācijā, transportā un digitālajā infrastruktūrā, savukārt mājokļu un uz vidi orientēta politika vēl nav izstrādāta. Kopš 2012. gada Latvijai ir ieteikts paplašināt investīcijas pētniecībā un izstrādē, bet finansēšanas plāni nav īstenoti. Tomēr ir panākta pētniecības iestāžu konsolidācija un plānota vienotas pārvaldības struktūras izveide. Ar ES atbalstu ir attīstīta transporta un digitālā infrastruktūra, taču platjoslas pārklājums lauku apvidos joprojām ir zems. Plāni izveidot ekoloģiski ilgtspējīgu enerģētikas un transporta tīklu vēl nav izstrādāti. Tomēr *Rail Baltica* attīstībai būtu jāatbalsta pāreja uz transportu, kas rada mazāk oglekļa emisiju. Ieguldījumus mājokļos kavē ilgi un apgrūtināši plānošanas procesi, kā arī novecojuši īres tiesību akti, un kopš 2018. gada nav panākts progress attiecībā uz ierosinātajām izmaiņām.

Publiskās pārvaldības reformas, kas ir viena no reformu prioritātēm kopš 2012. gada, pēdējos gados ir uzrādījušas “zināmu progresu”. Kopumā ir panākts tiesvedības ilguma samazinājums, vienlaikus nostiprinot Tieslietu padomes lomu. Ir izveidota maksātspējas administratoru publiska uzraudzība. Laikposmā no 2017. līdz 2020. gadam tiek īstenota valsts pārvaldes reforma attiecībā uz centrālo valdību, un ir paredzēts, ka no 2021. gada tiks uzsākta pašvaldību reforma. Turklāt valsts un pašvaldību uzņēmumu korporatīvā pārvaldība sāka uzlaboties jau pirms valsts pievienošanās ESAO 2016. gadā un kopš tā laika ir turpinājusi uzlaboties. Laika gaitā ir panākts zināms progress interešu konfliktu novēršanā, bet daži trūkumi joprojām pastāv.

Latvija ir panākusi zināmu progresu 2019. gada konkrētai valstij adresēto ieteikumu īstenošanā (sk. 2.1. tabulu). Ir panākts būtisks progress nelikumīgi iegūto līdzekļu legalizācijas novēršanas sistēmas stiprināšanā un riskantās naudas plūsmas samazināšanā caur Latviju. Nodokļu sloga novirzīšana no darbaspēka uz citiem mazāk kaitējošiem nodokļu avotiem ir daļēji panākta, jo pasākumi nebija ieņēmumu ziņā neitrāli. Sociālo un veselības aprūpes plānu finansējums 2020. gadam ir ierobežots, kā rezultātā ir panākts “zināms progress”. Joprojām tiek izstrādāta vides ziņā ilgtspējīga investīciju politika. Valsts pārvaldes reformas ir pavirzījušās uz priekšu, savukārt interešu konfliktu novēršanas sistēmā bija vērojamas nevienmērīgas norises.

Pēc dalībvalsts pieprasījuma Komisija, izmantojot Strukturālo reformu atbalsta programmu, var nodrošināt īpaši pielāgotas speciālās zināšanas, lai palīdzētu izstrādāt un īstenot izaugsmi veicinošas reformas. Kopš 2017. gada Latvija ir saņēmusi atbalstu kopumā 32 projektiem. 2019. gadā tika īstenoti vairāki projekti, tostarp veselības aprūpes sistēmas darbības novērtēšanas sistēmas izstrāde un metodikas nodrošināšana inovatīviem sabiedrisko pakalpojumu reformas projektiem. Turklāt Komisija ir atbalstījusi iestādes vidēja termiņa nodokļu stratēģijas īstenošanā, cita starpā atbalstot PVN iztrūkuma analīzes metožu un atbilstības riska pārvaldības stratēģijas izstrādi. 2019. gadā sāka pārskatīt invaliditātes novērtēšanas sistēmu un uzlabot personu ar invaliditāti integrāciju darba tirgū.

2.1. tabula. Kopsavilkuma tabula par 2019. gada KVAI novērtējumu*

Latvija	2019. gada KVAI īstenošanā panāktā progresa vispārējs novērtējums: zināms progress
<p>1. KVAI. <i>Nodrošināt, ka valdības neto primāro izdevumu nominālā pieauguma temps 2020. gadā nepārsniedz 3,5 %, kas atbilst gada strukturālajai korekcijai 0,5 % apmērā no IKP. Samazināt nodokļus zema atalgojuma saņēmējiem, novirzot nodokļus uz citiem avotiem, jo īpaši kapitālu un īpašumu, un uzlabojot nodokļu saistību izpildi. Nodrošināt nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas regulējuma efektīvu uzraudzību un izpildi.</i></p>	<p>Zināms progress (1)</p> <ul style="list-style-type: none"> Zināms progress ir panākts, novirzot nodokļu slogu no zemajām algām uz citiem avotiem un uzlabojot nodokļu saistību izpildi. Būtisks progress ir panākts, stiprinot nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanu.
<p>2. KVAI. <i>Risināt sociālās atstumības problēmu, jo īpaši, uzlabojot minimālo ienākumu pabalstu, minimālo vecuma pensiju un cilvēkiem ar invaliditāti paredzētā ienākumu atbalsta adekvātumu. Uzlabot izglītības un apmācības – jo īpaši tās, kas paredzēta mazkvalificētiem darba ņēmējiem un darba meklētājiem – kvalitāti un efektivitāti, tostarp, palielinot līdzdalību profesionālajā izglītībā un apmācībā un pieaugušo izglītībā. Uzlabot veselības aprūpes sistēmas pieejamību, kvalitāti un izmaksu lietderību.</i></p>	<p>Zināms progress</p> <ul style="list-style-type: none"> Zināms progress ir panākts, uzlabojot minimālo ienākumu pabalstu, minimālo vecuma pensiju un cilvēkiem ar invaliditāti paredzēto ienākumu atbalstu. Zināms progress ir panākts, uzlabojot izglītības un apmācības kvalitāti un efektivitāti. Zināms progress ir panākts, uzlabojot veselības aprūpes sistēmas pieejamību, kvalitāti un izmaksu lietderību.
<p>3. KVAI. <i>Ar ieguldījumiem saistītajā ekonomikas politikā galveno uzmanību veltīt inovācijai, cenas ziņā pieejamu mājokļu piedāvājumam, transportam, jo īpaši tā ilgtspējai, resursu efektivitātei un energoefektivitātei, energotīklu starpsavienojumiem un digitālajai infrastruktūrai, ņemot vērā reģionālās atšķirības.</i></p>	<p>Zināms progress</p> <ul style="list-style-type: none"> Zināms progress ir panākts, koncentrējot ieguldījumus uz inovāciju. Ierobežots progress ir panākts politikā, kas nodrošina cenas ziņā pieejamu mājokli. Zināms progress ir panākts transporta politikā. Zināms progress ir panākts politikā, kuras mērķis ir resursu efektivitāte, energoefektivitāte un energotīklu starpsavienojumi. Zināms progress ir panākts digitālās infrastruktūras nodrošināšanā.
<p>4. KVAI. <i>Uzlabot publiskā sektora pārskatatbildību un efektivitāti, jo īpaši attiecībā uz pašvaldībām un valsts un pašvaldību uzņēmumiem, un interešu konfliktu novēršanas režīmu.</i></p>	<p>Zināms progress</p> <ul style="list-style-type: none"> Zināms progress ir panākts publiskā sektora pārskatatbildības un efektivitātes stiprināšanā.

1) 1. KVAI novērtējumā nav iekļauts novērtējums par atbilstību Stabilitātes un izaugsmes paktam.

Avots: Eiropas Komisija

* 3. KVAI novērtējumā nav ņemts vērā ES kohēzijas politikas fondu (2021-2027) ieguldījums. Likumdevēji vēl nav pieņēmuši tiesisko regulējumu, uz ko balstās ES kohēzijas politikas fondu 2021.–2027. gadam plānošana, un tostarp nav panākta vienošanās par daudzgadu finanšu shēmu (DFS).

2.1. izcēlums. ES fondi un programmas, lai risinātu strukturālās problēmas un sekmētu izaugsmi un konkurētspēju Latvijā

Latvija ir viena no ES dalībvalstīm, kas gūst vislielāko labumu no ES atbalsta. Finanšu piešķirums no kohēzijas politikas līdzekļiem⁽¹⁾ Latvijai pašreizējā daudzgadu finanšu shēmā ir 5,2 miljardi EUR, kas atbilst aptuveni 2,7 % no gada IKP. Līdz 2019. gada beigām Latvija konkrētiem projektiem bija piešķīrusi aptuveni 5,1 miljardus EUR (aptuveni 99 % no plānotās kopsummas) un ziņoja par 2 miljardiem EUR, kurus tērēja projekta atbalsta saņēmēji⁽²⁾, kas liecina par īstenošanas līmeni, kurš atbilst ES vidējam rādītājam.

ES kohēzijas politikas finansējums atbalsta harmonisku ekonomisko, sociālo un teritoriālo attīstību un palīdz risināt strukturālās problēmas. Kohēzijas politikas programmas Latvijai ir piešķīrušas 1,4 miljardus EUR gudrai izaugsmei, 2,7 miljardus EUR ilgtspējīgai izaugsmei un transportam un 1,3 miljardus EUR iekļaujošai izaugsmei. Pēc darbības pārskatīšanas 2019. gadā, rezultātīvo prioritāšu⁽³⁾ ietvaros ir darīti pieejami papildu 309 miljoni EUR.

ES kohēzijas politikas finansējums palīdz Latvijai tikt galā ar lielām pārmaiņām ekonomikā, veicinot izaugsmi un nodarbinātību ar investīcijām pētniecībā, tehnoloģiju attīstībā un inovācijā, uzņēmumu konkurētspējā, ilgtspējīgā transportā, nodarbinātībā un darbaspēka mobilitātē. Līdz 2019. gadam Eiropas Reģionālās attīstības fonds un Kohēzijas fonds līdzfinansēja investīcijas, kuru rezultātā tika uzbūvēti vai modernizēti 360 km gari valsts un reģionālie ceļi, aptuveni 570 pētnieki varēja strādāt progresīvā pētniecības infrastruktūrā un ar finanšu instrumentu⁽⁴⁾ starpniecību tika atbalstīti vairāk nekā 2730 uzņēmumi (tostarp 535 jaunuzņēmumi un 830 uzņēmumi). Attiecībā uz IKT, e-pārvaldību un pakalpojumiem Latvijas Vides aizsardzības ministrija ir izveidojusi 4 no 18 plānotajām informācijas platformām.

Eiropas Sociālais fonds tiek izmantots, lai celtu kvalifikāciju un pārkvalificētu darbaspēku, veidotu veselības aprūpes reformas un nodrošinātu pāreju uz kopienā balstītiem pakalpojumiem. Līdz 2018. gada beigām 74 595 bezdarbnieku uzlaboja savu nodarbinātību. 19 837 jauniešu bez darba saņēma atbalstu, lai iegūtu darba tirgus prasmes un iekārtotos darbā. **Pieaugušo izglītībā piedalījās 13 368 personas, tostarp 3481 persona ar zemu izglītības līmeni.** Ir ieviests arī visaptverošs pasākumu kopums, lai uzlabotu profesionālās izglītības un apmācības (PIA) pievilcību un atbilstību darba tirgum. Eiropas Sociālais fonds atbalsta Latvijas veselības aprūpes reformu īstenošanu. Veselības veicināšanas pasākumi sasniedza 122 550 cilvēkus. Ir sākusies pāreja uz kopienā balstītiem pakalpojumiem, un 285 dalībnieki ar garīgiem traucējumiem saņēma kopienā balstītus pakalpojumus.

Eiropas Stratēģisko investīciju fonds palīdzēja samazināt siltumnīcefekta gāzu emisijas par 8355 tonnām CO₂ un uzlabot 2171 māsaimniecību energoefektivitāti daudzdzīvokļu ēkās Latvijā.

Eiropas Lauksaimniecības fonds lauku attīstībai un Eiropas Jūrlietu un zivsaimniecības fonds arī sniedz finansiālu atbalstu Latvijai, piešķirot attiecīgi 1,5 miljardus EUR un 184 miljonus EUR, ieskaitot valsts līdzfinansējumu. Eiropas Lauksaimniecības fonds lauku attīstībai palīdz sasniegt ekonomiskos, sociālos un vides mērķus lauksaimniecībā, mežsaimniecībā un lauku apvidos. Līdz 2018. gada beigām atbalstu pārstrukturēšanai un modernizācijai saņēma 4173 lauku saimniecības, tika atbalstīti 297 jaunie

⁽¹⁾ Eiropas Reģionālās attīstības fonds, Kohēzijas fonds, Eiropas Sociālais fonds, Jaunatnes nodarbinātības iniciatīva, ieskaitot valsts līdzfinansējumu.

⁽²⁾ <https://cohesiondata.ec.europa.eu/countries/LV>

⁽³⁾ Darbības pārskatīšanu reglamentē Regulas (ES) Nr. 1303/2013 22. pants, saskaņā ar kuru 5–7 % no kopējiem piešķirtajiem līdzekļiem tiek piešķirti darbības programmu rezultātīvajām prioritātēm, un summā ir iekļauts valsts līdzfinansējums.

⁽⁴⁾ Gada īstenošanas ziņojums par 2018. gadu. Pieejams vietnē: https://www.esfondi.lv/upload/Zinojumi/sfc_nosutits-ek-precizets_11102019.pdf

Izcēlums (turpinājums)

lauksaimnieki un 8103 dalībnieki apmeklēja kursus lauksaimniecībā un mežsaimniecībā, tādējādi palielinot nozares konkurētspēju. Tika rekonstruēti 574 km vietējo ceļu, no kā labumu guva 13 856 cilvēki lauku apvidos. Fonds arī veicina vides ilgtspēju un klimata pārmaiņu mazināšanu, nodrošinot bioloģisko daudzveidību, uzlabojot ūdens resursu apsaimniekošanu un augsnes apsaimniekošanu un novēršot augsnes eroziju 26,4 % lauksaimniecības un meža zemes, uz kuru attiecas apsaimniekošanas līgumi.

Turklāt Latvija gūst labumu no ES budžeta, ko tieši īsteno Komisija. Eiropas infrastruktūras savienošanas instruments piešķir 271 miljonu EUR stratēģiskiem transporta tīkla projektiem Latvijā, savukārt pamatprogramma “Apvārsnis 2020” piešķir 77 miljonus EUR, tostarp 11 miljonus EUR maziem un vidējiem uzņēmumiem. Strukturālo reformu atbalsta dienests finansēja reformas 14 dažādās nozarēs.

ES finansējums arī piesaista privātās investīcijas. Līdz 2018. gada beigām Eiropas strukturālo un investīciju fondu⁽¹⁾ atbalstītajās programmās tika piešķirti 238 miljoni EUR aizdevumu, garantiju un pašu kapitāla⁽²⁾ veidā, kas ir 4,1 % no visiem Eiropas strukturālo un investīciju fondu piešķirumiem, par kuriem ir pieņemts lēmums.

ES fondi jau iegulda ievērojamas summas darbībās, kas atbilst ilgtspējīgas attīstības mērķiem (IAM). Latvijā Eiropas strukturālie un investīciju fondi atbalsta 12 no 17 IAM, un līdz pat 95 % izdevumu ir veltīti šiem mērķiem.

⁽¹⁾ Eiropas Reģionālās attīstības fonds, Kohēzijas fonds, Eiropas Sociālais fonds, Eiropas Lauksaimniecības fondu lauku attīstībai un Eiropas Jūrlietu un zivsaimniecības fondu.

⁽²⁾ Dalībvalstu ziņojumi par finanšu instrumentiem, pamatojoties uz Regulas Nr. 1303/2013 46. pantu, noteiktais termiņš – 2018. gada 31. decembris.

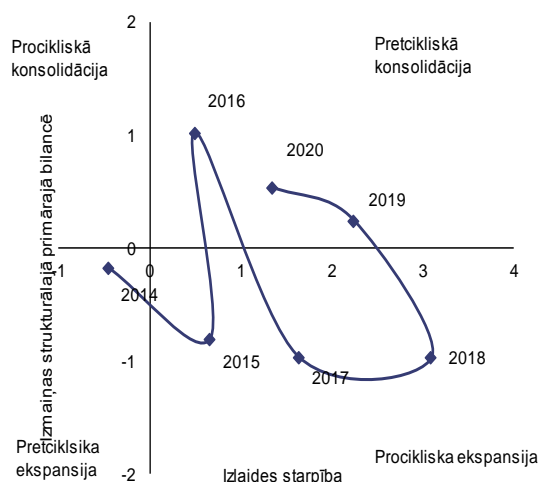
3. REFORMU PRIORITĀTES

3.1. PUBLISKĀS FINANSES UN NODOKĻI

3.1.1. FISKĀLĀ POLITIKA

Tiek lēsts, ka Latvijas fiskālā nostāja 2019. un 2020. gadā ir kļuvusi stingrāka. Ekonomikas cikliskās augšupejas laikā Latvija 2017. un 2018. gadā veica fiskālo ekspansiju. To raksturoja valdības aizņēmumu un gada izdevumu pieaugums par aptuveni 10 %. Tiek prognozēts, ka 2019. un 2020. gadā strukturālais deficīts tiks samazināts, vienlaikus palēninot ekonomikas izaugsmi un samazinoties pozitīvajai izlaides starpībai (3.1.1. diagramma). Ekspansīvie ieņēmumu centieni, kas izriet no nodokļu samazināšanas pasākumiem, kuri tika īstenoti no 2018. gada, tika kompensēti ar izdevumu samazināšanu, jo nominālo izdevumu pieaugums 2019. un 2020. gadā vidēji tika ierobežots aptuveni 3,5 % apmērā (3.1.2. diagramma).

3.1.1. diagramma. Fiskālā nostāja un ekonomikas cikls

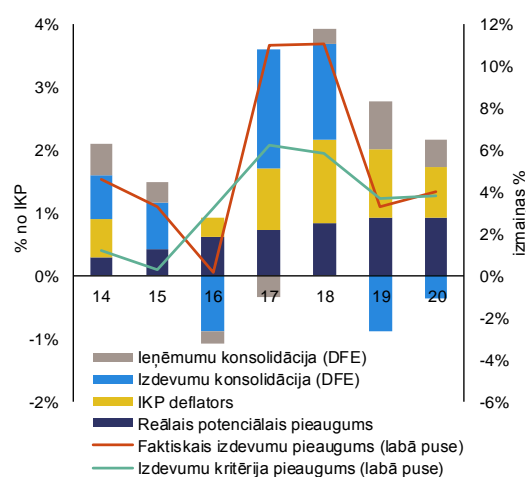

Avots: Eiropas Komisijas 2019. gada rudens prognoze

Valdības ieņēmumu un izdevumu daļa IKP ir samazinājusies nodokļu samazināšanas pasākumu dēļ. Faktisko nodokļu samazinājumu darbaspēkam un uzņēmumu peļņai un dividendēm, kas tika pieņemts 2017. gadā un īstenots no 2018. gada, tikai daļēji kompensēja ieņēmumu palielināšanas pasākumi. Tiek lēsts, ka valsts ieņēmumu attiecība pret IKP laikposmā no 2018. līdz 2020. gadam samazināsies par 1 procentpunktu no IKP. Tas izraisīs valsts

izdevumu attiecības samazināšanos, savukārt valdība ir apņēmusies samazināt valdības aizņēmumus. Plānots, ka kārtējie izdevumi laikposmā no 2018. līdz 2020. gadam samazināsies par 1 procentpunktu no IKP (galvenokārt valsts iepirkumi un pārvedumi) un kapitālizdevumi — par 0,5 procentpunktiem no IKP. Tajā pašā laikā paredzams, ka valsts sektora algu izdevumi un sociālie maksājumi palielināsies, ņemot vērā diskrecionāro pieaugumu un indeksāciju attiecībā uz algu un cenu attīstību ekonomikā.

3.1.2. diagramma. Izdevumu pieaugums un diskrecionārā fiskālā konsolidācija

- 1) Diskrecionārā fiskālā konsolidācija (DFE) ir ieņēmumu un izdevumu konsolidācija. $(1) = -(2) + (3)$
- 2) Ieņēmumu konsolidācija atspoguļo diskrecionāros ieņēmumu pasākumus. Šajā diagrammā pozitīva ieņēmumu konsolidācija nozīmē ekspansīvu fiskālo nostāju (deficītu palielināšanu).
- 3) Izdevumu konsolidācija atspoguļo starpību starp publisko izdevumu pieaugumu un izlīdzināto potenciālo izaugsmi 10 gadu laikā.
- 4) Izdevumu kritērija pieaugums atbilst izdevumu kritērija jēdzienam ES fiskālajā sistēmā (nominālā izlīdzinātā potenciālā izaugsme, kas koriģēta, ņemot vērā diskrecionāro ieņēmumu konsolidāciju). Sīkāku informāciju par metodiku skatīt Carnot, N. un F. de Castro (2015). *The Discretionary Fiscal Effort: an Assessment of Fiscal Policy and its Output Effect*. Eiropas Komisija, *Economic Papers* 543, februāris.

Avots: Eiropas Komisijas 2019. gada rudens prognoze

3.1.2. FISKĀLĀS SISTĒMAS UN IZDEVUMU PĀRSKATĪŠANA

Fiskālā sistēma nosaka fiskālos mērķus ar zināmu interpretācijas brīvību. Budžeta mērķus

nosaka, pamatojoties uz fiskālās disciplīnas likumā paredzētajiem fiskālajiem noteikumiem, un tos uzrauga neatkarīga Fiskālās disciplīnas padome. Tomēr Latvijas budžeta iestādes, nosakot mērķus, izmanto interpretāciju, kā rezultātā bieži rodas lielāka strukturālā bilance, nekā atļauts valsts fiskālajā sistēmā, kā norādīts Fiskālās disciplīnas padomes uzraudzības ziņojumā (2019). Konkrētāk, iestādes daļu no nodokļu reformas izmaksām uzskata par vienreizējiem pasākumiem, atvieglot strukturālās bilances prasību saskaņā ar valsts fiskālo regulējumu, ko apstrīd Fiskālās disciplīnas padome. Komisija arī neatzīst šādus vienreizējus pasākumus, un iestādes to ņem vērā, lai nodrošinātu atbilstību Stabilitātes un izaugsmes paktam.

Izdevumu pārskatā 2019. gadā ir analizēti izdevumi veselības un izglītības jomā, bet nav atkārtoti izvērtētas izdevumu prioritātes valdības nozarēs. Pārskatā tika ierosināti uzlabojumi budžeta sagatavošanā, analizēti izdevumi izglītībai un veselības aprūpei un norādīti daži ietaupījumi pārdalei. Tomēr izdevumu pārskatā nav novērtēta esošo izdevumu summu atbilstība. Paredzams, ka visi ietaupījumi vienā valdības sektorā vispirms tiks izmantoti tajā pašā sektorā, savukārt pārdale starp valdības funkcijām ir ierobežota. Nozares ar vēsturiski lielākiem budžetiem un izveidotiem indeksācijas mehānismiem ir spēcīgākā sarunu pozīcijā valdības diskusijās (aizsardzība, sociālā aizsardzība). Tomēr nozarēm, kas paļaujas uz diskrecionāriem lēmumiem, ir vajadzīgs citu ministru politisks atbalsts, lai panāktu vienošanos. Piemēram, veselības aprūpes nozares budžeta pamatplānos nav ņemts vērā demogrāfiskais un izmaksu spiediens, kas apdraud tās sākotnējo pozīciju sarunās par budžetu.

3.1.3. NODOKĻU POLITIKA

Latvijas nodokļu ieņēmumu daļa IKP ir samazināta, veicot nodokļu samazināšanas pasākumus. Paredzams, ka nodokļu ieņēmumu attiecība pret IKP samazināsies no 31½ % 2017. gadā līdz 30½ % 2020. gadā, kas ir ievērojami mazāk par ES vidējo rādītāju — 39 %. Galvenie ieņēmumu avoti ir darbaspēka un patēriņa nodokļi. Kapitāla nodokļu daļa jau bija zema salīdzinājumā ar citām dalībvalstīm, un to vēl vairāk samazināja uzņēmumu ienākuma nodokļa reforma. Pāreja uz jauno uzņēmumu

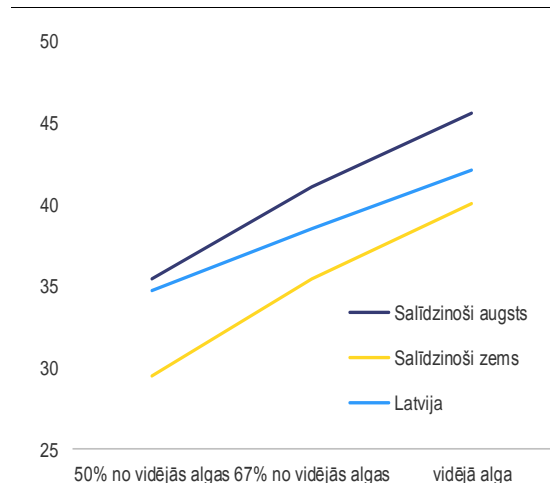
ienākuma nodokļa režīmu, kurā ar nodokli tiek aplikta tikai dividenžu izņemšana, radīja lielākus pagaidu izmaksas 2019. gadā un mazākus ieņēmumus vidējā termiņā, jo šķiet, ka uzņēmumi saglabā peļņu vairāk, nekā sākotnēji plānots. Turklāt lēmums atlikt nekustamā īpašuma nodokļa īpašuma vērtības atjauninājumu no 2020. gada uz 2022. gadu ierobežo kapitāla nodokļu ieņēmumu potenciālu.

Latvija ir virzījusies uz videi draudzīgāku nodokļu sistēmu, un tai no visām dalībvalstīm tagad ir viens no augstākajiem vides nodokļu īpatsvaram. Nodokļi par enerģiju, transportu, piesārņojumu un resursu izmantošanu 2018. gadā sasniedza 3,4 % no IKP (ES vidējais rādītājs — 2,4 %). Tomēr joprojām pastāv daži nodokļu atbrīvojumi, kas samazina nodokļu efektivitāti, kuru nolūks ir mainīt videi kaitīgus patēriņa modeļus. Samazinātas PVN un akcizes nodokļa likmes enerģijai (apkurei un degvielai, ko izmanto lauksaimniecībā) 2017. gadā veidoja 0,3 % no IKP nodokļu izdevumos (Finanšu ministrija, 2018). Turklāt iespēja atskaitīt PVN par uzņēmuma automobiļu pirkuma cenu un ekspluatācijas izmaksām subsidē uzņēmuma automobiļu izmantošanu privātām vajadzībām. Latvijas enerģētikas un klimata plāna projektā ir paredzēts pārskatīt un samazināt nodokļu subsīdijas fosilajam kurināmajam, saskaņojot nodokļus, pamatojoties uz CO₂ emisijām, savukārt majsaimniecību ieguldījumus energoefektivitātē varētu stimulēt ar pagaidu PVN vai īpašuma nodokļa atvieglojumiem. Vides nodokļu palielināšana var palīdzēt sasniegt vides mērķus. Tajā pašā laikā būtu jāņem vērā sadales ietekme un attiecīgie kompensācijas pasākumi visneaizsargātākajām majsaimniecībām (Eiropas Komisija, 2019c).

Nodokļu uzlikšana zemajām algām ir saskaņota ar citām dalībvalstīm. Ar 2020. gada budžetu vēl vairāk palielināja ikmēneša no ienākumiem atkarīgo neapliekamo minimumu līdz 300 EUR un tā minimālo robežvērtību līdz 500 EUR, pārsniedzot iepriekš pieņemtos plānus. Rezultātā nodokļu ķīlis algām, kas ir 50 % no vidējās algas, 2020. gadā samazinātos līdz 35 %, kas kopumā atbilst līmenim citās dalībvalstīs (sk. 3.1.3. diagrammu). Lai gan pasākums ir vērsts uz zemu atalgotiem darba ņēmējiem, tiek lēsts, ka tas dos lielāku labumu vidēju ienākumu grupām iedzīvotāju ienākumu sadalījumā (sk.

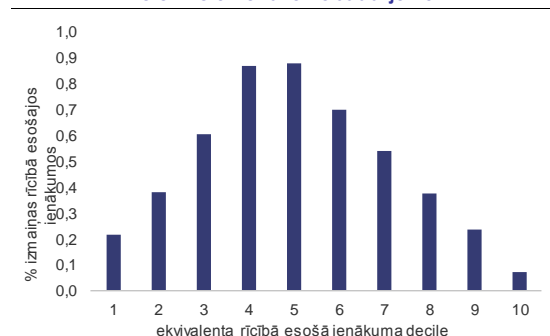
3.1.4. diagrammu). Tas ir skaidrojams ar zemāku ienākumu grupu zemo darba intensitāti un jau esošajiem pabalstiem, kas daļēji vai pilnībā atbrīvo zemās algas no iedzīvotāju ienākuma nodokļa. Kopumā sociālie pārvedumi šķiet labāk piemēroti trūcīgāko māsaimniecību sasniegšanai (sk. 3.2.3. iedaļu). Ar izmaksām, kas līdzīgas 2017. gada nodokļu reformai, minimālo ienākumu līmeņa reforma ar mērenu pāreju uz darba ienākumiem varētu mazināt atšķirību no ES vidējā nabadzības un nevienlīdzības rādītāja, vienlaikus uzlabojot stimulus strādāt (Ivaškaitē-Tamošiūne u. c., 2018).

3.1.3. diagramma. **Aplēstais nodokļu ķīlis 2020. gadā salīdzinājumā ar salīdzinoši augsto un salīdzinoši zemo līmeni citās ES valstīs**

Avots: Eiropas Komisija

3.1.4. diagramma. **2020. gada budžetā norādītā neapliekamā minimuma palielinājuma ietekme uz ienākumu sadalījumu**

Avots: Eiropas Komisija (Euromod)

Neraugoties uz lielāku darbaspēka nodokļu progresivitāti, nodokļu sistēma varētu darīt

vairāk, lai samazinātu nevienlīdzību. Kopš 2018. gada Latvija ir pieņēmusi progresīvo nodokļu grafiku un palielinājusi no ienākumiem atkarīgo neapliekamo minimumu, padarot iedzīvotāju ienākuma nodokli progresīvāku. Tomēr nodokļu progresivitāte Latvijā joprojām ir zemāka nekā citās ES dalībvalstīs. Turklāt liela paļaušanās uz patēriņa nodokļu ieņēmumiem, kas parasti maz veicina pārdali, un zemi kapitāla nodokļi ierobežo nodokļu un pabalstu sistēmas ietekmi uz sadali un tās efektivitāti ienākumu nevienlīdzības mazināšanā.

Īpašuma nodokļu pamatā joprojām ir novecojušas vērtības. Latvijai ir potenciāls palielināt ieņēmumus no īpašuma nodokļiem.

Regulārie īpašuma nodokļi 2019. gadā veidoja 0,7 % no IKP, kas ir zemāk par ES vidējo rādītāju – 1,6 % no IKP 2017. gadā. Lai gan nekustamā īpašuma kadastrālajām vērtībām, ko izmanto īpašuma nodokļa aprēķināšanai, ir jāatbilst tirgus vērtībām, Latvijas valdība atkal ir atlikusi kadastrālo vērtību atjaunināšanu. Plānotā atjaunināšana 2020. gadā ir atlikta uz 2022. gadu, jo īpašuma nodokļu palielināšana ir ļoti nepopulāra. Tiek lēsts, ka šī atlikšana papildus ieņēmumu samazinājumam aptuveni 0,3 % apmērā no IKP izmaksās aptuveni 0,1 % no IKP, jo iepriekš tika atlikti novērtējuma atjauninājumi.

Ierosinātās izmaiņas īpašuma aplikšanā ar nodokli sašaurinātu nodokļa bāzi. 2019. gadā iesniegtais kadastrālās metodikas projekts paredz standartizēt ēkām izmantojamās teritorijas un likvidēt vairākus ēku klasifikācijas veidus, tādējādi novēršot vērtēšanas grūtības un neatbilstību cēloņus.

Tomēr, plānojot ieviest īpašas vērtības individuālo mājokļu aplikšanai ar nodokli, to aplikšana ar nodokli kļūtu attālināta no tirgus vērtības. Turklāt priekšlikums aplikēt ar nodokli tikai galvenās dzīvesvietas, kuru vērtība pārsniedz 100 000 EUR, atbrīvotu lielāko daļu māsaimniecību no nodokļa maksāšanas un nodokļu ieņēmumus izmaksātu aptuveni 0,2 % no IKP.

Ēnu ekonomikas īpatsvars joprojām ir augsts.

Pamatojoties uz uzņēmumu vadītāju apsekojumiem, Latvijas ēnu ekonomika 2018. gadā tika lēsta 24 % apmērā no IKP, pārsniedzot aplēses Igaunijai (17 %) un Lietuvai (19 %) (Sauka & Putniņš, 2019). Nedeklarētie uzņēmējdarbības ienākumi Latvijā (35 % no ēnu

ekonomikas) un aplokšņu algas (22 %) rada galvenās atšķirības salīdzinājumā ar citām Baltijas valstīm. Starp nozarēm 2016.–2018. gadā vislielākais ēnu ekonomikas īpatsvars vidēji bija būvniecībā (36 %) un mazumtirdzniecībā (25 %). Tiek lēsts, ka PVN iztrūkums⁽²⁾ Latvijā 2017. gadā bija 15 %, kas pārsniedz ES vidējo rādītāju — 11 % (CASE, 2019). Latvijas Valsts ieņēmumu dienestam ir līdzīgas PVN iztrūkuma aplēses, un tas sagaida, ka 2018. gadā šis iztrūkums būs samazinājies. Tomēr ar PVN saistīta krāpšana joprojām ir plaši izplatīta. Pasaules Banka par to ir sagatavojusi vairākus ieteikumus Latvijas iestādēm un organizējusi Valsts ieņēmumu dienesta darbinieku apmācību, lai uzlabotu PVN iekasēšanu⁽³⁾.

Pateicoties dažādiem pasākumiem, ir pakāpeniski uzlabojusies nodokļu saistību izpilde. 2019. gadā iestādes turpināja paplašināt uz datiem balstītu riska novērtējumu izmantošanu, palielinot saziņu ar nodokļu maksātājiem, izmantojot elektronisko deklarēšanas sistēmu, un īstenojot nozarei specifiskus pasākumus. Paredzams, ka būvniecības nozarē darba koplīguma īstenošana (sk. 3.3.1. iedaļu) un darbinieku elektroniskās reģistrācijas pastiprināšana lielos būvlaukumos samazinās ēnu aktivitātes lielo īpatsvaru nozarē. Nelikumīgas tiešsaistes azartspēles ir ierobežotas, efektīvāk bloķējot piekļuvi nelicencētām azartspēļu vietnēm un iesaistot maksājumu pakalpojumu sniedzējus nelicencētu darbību uzraudzībā. Valsts ieņēmumu dienests uzlabo arī analītiskās spējas lielu datu kopu izmantošanā un aizdomīgu darbību identificēšanā. Nodokļu ieņēmumu pieaugumu no šiem pasākumiem var sagaidīt vidējā termiņā, bet tam ir vajadzīgi pastāvīgi centieni, lai uzraudzītu nodokļu saistību izpildi un reaģētu uz nodokļu nemaksāšanas pazīmēm.

3.1.4. PARĀDA ATMAKSĀJAMĪBAS ANALĪZE UN FISKĀLIE RISKI

Tiek lēsts, ka risks Latvijas fiskālajai stabilitātei vidējā termiņā un ilgtermiņā ir zems, pieņemot, ka pašreizējā politika

turpināsies. Fiskālās stabilitātes zemais risks tiek novērtēts, pamatojoties uz zemo sākotnējā parāda līmeni un pieņemot, ka tiks ierobežotas ar iedzīvotāju novecošanu saistītās izmaksas (sk. B pielikumu). Saskaņā ar pamatscenāriju 2018. gada ziņojumā par novecošanu (Eiropas Komisija, 2018a) tiek prognozēts, ka kopējie ar novecošanu saistītie izdevumi laikposmā no 2018. līdz 2070. gadam samazināsies par 1,3 procentpunktiem no IKP, pieņemot, ka samazināsies pensiju izdevumi un nedaudz palielināsies veselības aprūpes izdevumi. Tiek prognozēts, ka vidējais valsts pensiju pabalsts samazināsies attiecībā pret vidējo algu, lai gan to daļēji kompensēs obligāto privāto pensiju shēmu pieaugošais apjoms. Paredzams, ka veselības aprūpes izdevumu attiecība pret IKP palielināsies no 3,7 % 2016. gadā līdz 4,3 % 2070. gadā, ņemot vērā prognozētās demogrāfiskās pārmaiņas. Tā joprojām būtu viena no zemākajām ES. Šie pieņēmumi varētu būt politiski un sociāli neilgtspējīgi, ņemot vērā pašlaik pensiju zemo adekvātumu (sk. 3.3.2. iedaļu) un nepietiekamo finansējumu valsts veselības aprūpei (sk. 3.3.3. iedaļu).

Ja Latvijas rādītāji tuvināsies ES vidējiem rādītājiem attiecībā uz pensiju adekvātumu un veselības aprūpes izdevumiem, fiskālās stabilitātes riski šķiet lielāki. Pieņemot, ka veselības aprūpes izmaksas tuvinās ES vidējam rādītājam, tiek prognozēts, ka Latvijas izdevumi veselības aprūpei un ilgtermiņa aprūpei līdz 2070. gadam palielināsies par aptuveni 3 % no IKP. Pensiju pabalstu attiecības pašreizējā līmeņa saglabāšana līdz 2070. gadam izmaksātu aptuveni 2 % no IKP gadā. Turklāt pensiju pabalstu attiecības palielināšana līdz ES vidējam rādītājam izmaksātu 10 % no IKP. Šādi pieņēmumi fiskālajai stabilitātei vidējā termiņā un ilgtermiņā radītu lielākus riskus, nekā liecina pašreizējā politika.

⁽²⁾ PVN iztrūkums ir starpība starp paredzamajiem PVN ieņēmumiem, kuru pamatā ir nodokļu likums un attiecīgās nodokļu bāzes, un faktiski iekasētajiem PVN ieņēmumiem.

⁽³⁾ Eiropas Komisijas un Pasaules Bankas projekts "Tehniskā palīdzība: Atbalsts Latvijas valdības vidēja termiņa nodokļu stratēģijas īstenošanai".

3.2. FINANŠU NOZARE

Finanšu stabilitāte

Latvijas banku sektors joprojām ir rentabls, labi kapitalizēts un kopumā stabils, neraugoties uz nerezidentu segmenta samazināšanos. Vidējā rentabilitāte ir saglabājusies relatīvi stabila, neraugoties uz nerezidentu banku darbību samazināšanos. Peļņa no pašu kapitāla 2019. gada pirmajā pusē nedaudz palielinājās līdz 10,1 %, savukārt peļņa no aktīviem 2019. gada pirmā pusgada beigās bija 1,1 %. Tā rezultātā bankas vidēji ir labi kapitalizētas ar kopējo kapitāla rādītāju 22,6, kas ievērojami pārsniedz ES vidējo rādītāju un regulatora noteikto prudenciālo minimumu. Saskaņā ar Latvijas Bankas veikto stresa testu satricinājumu absorbcijas spēja sistēmiskā līmenī ir laba. Vietējie noguldījumi joprojām pārsniedz kredītu pieaugumu, veicinot aizdevumu un noguldījumu attiecības samazināšanos, kas 2019. gada 2. ceturksnī beigās sasniedza 74 %. Kredītiestāžu likviditātes risks ir ierobežots, jo likvidie aktīvi veido lielu daļu no kopējiem aktīviem (30 %).

3.2.1. tabula. Finanšu stabilitātes rādītāji

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2019.-4.cet.
Ieņēmumus nenesoši aizdevumi	9,7	6,5	6,3	5,6	5,3	5,1	5,4
t. sk. ārvalstu vienības	8,3	5,5	5,2	4,0	2,8	2,5	3,0
t. sk. nefinanšu sabiedrības & mī	12,1	10,8	9,8	8,5	7,4	7,2	7,5
t. sk. nefinanšu sabiedrības	12,0	11,1	11,1	10,4	9,1	8,8	9,4
t. sk. mājsaimniecības	12,3	10,4	7,9	5,9	5,2	5,1	4,9
Seguma rādītājs	39,9	37,7	35,3	35,9	33,0	33,1	32,5
Pašu kapitāla atdeve (1)	10,2	10,7	14,3	7,6	9,2	11,5	10,1
Atdeve no aktīviem (1)	1,0	1,2	1,5	0,9	1,2	1,3	1,1
Kopējais kapitāla rādītājs	20,2	21,8	20,4	20,6	22,3	23,7	22,6
Pirmā līmeņa pamata kapitāla rād	17,5	19,0	17,3	18,4	20,3	21,2	20,2
Pirmā līmeņa pamata kapitāla rād	17,5	19,0	17,3	18,4	20,3	21,2	20,2
Aizdevumu un noguldījumu attiec	67,3	59,9	62,4	60,6	70,7	72,5	74,0

1) *ECB kopējā bilance: aizdevumi valdības un monetārājam finanšu iestādēm/noguldījumi, izņemot valdības un MFI **

**Salīdzināmībai norādītas tikai gada vērtības

Avots: Eiropas Centrālā banka KBD2

Bankas, kas agrāk apkalpoja klientus nerezidentus, patlaban meklē dzīvotspējīgu alternatīvu savam agrākajam darbības modelim. Nerezidentu bankas⁽⁴⁾ ir ievērojami samazinājušas savu darbību, pamatojoties uz stingrākiem nelikumīgi iegūtu līdzekļu

⁽⁴⁾ Banku nozari veido divi segmenti – bankas, kas apkalpo rezidentus, vai “iekšzemes aktīvās bankas” (80 % no kopējiem aktīviem) un bankas, kas apkalpo nerezidentus vai ārvalstu klientus (20 % no kopējiem aktīviem). Pēdējā minētā segmenta īpatsvars samazinās.

legalizācijas novēršanas noteikumiem (sk. turpmāk) un pārveidojušas savus darbījumdarbības modeļus. Tā rezultātā ievērojami saruka to darbījumdarbības apjoms un noguldījumi. Daļa kredītiestāžu, kas apkalpo ārvalstu klientus, ir sākušas piedāvāt jaunus finanšu produktus un pieņemt mājsaimniecību noguldījumus, izmantojot tīmekļa platformas. Lai gan tas uzlabo to finansējuma termiņu struktūru, vidējā termiņā tas var radīt refinansēšanas un likviditātes riskus, ņemot vērā iespējamo izejošo naudas plūsmu termiņa beigās. Citas kredītiestādes ir pieredzējušas, ka to ārvalstu aizdevumu portfeļa kvalitāte ir pasliktinājusies, un liela daļa no tā ir tādi aizdevumi, kuri, visdrīzāk, netiks atmaksāti (ieņēmumus nenesoši aizdevumi – INA), kuru termiņš nav kavēts. Vidējā ienākumus nenesošo aizdevumu attiecība mājsaimniecībām un nefinanšu sabiedrībām 2019. gada 2. ceturksnī bija 7,5 %, bet to kredītiestāžu INA attiecības tendences, kuras apkalpo iekšzemes klientus un ārvalstu klientus, ievērojami atšķiras (attiecīgi 4,2 % un 31,4 %).

Galvenie riski finanšu stabilitātei ir saistīti ar mājokļu tirgus attīstību Ziemeļvalstīs un nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanu Latvijā. Lai gan Ziemeļvalstu mātes banku finansējuma nozīmīgums to meitasuzņēmumiem Latvijā ir ievērojami sarucis, riski, kas saistīti ar Zviedrijas mājokļu tirgu, varētu ietekmēt Latviju, izmantojot tirdzniecības un uzticības kanālus. Turklāt pēc *Luminor Bank* pārveides no meitasuzņēmuma par Igaunijas vienības filiāli varētu paātrināties satricinājumu pārvešana no citām Baltijas valstīm uz Latviju. Lai gan jau ir ieviesti pasākumi, lai mazinātu nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas un teroristu finansēšanas riskus, potenciālie sarežģījumi finanšu nozarē nelabvēlīgu notikumu gadījumā varētu būt plaši un nenoteikti.

Nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas novēršana

Latvija ir atkārtoti apliecinājusi savu apņemšanos apkarot nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju un terorisma finansēšanu kā būtisku faktoru, lai saglabātu uzticību savai finanšu sistēmai un tās stabilitāti. Pēc ABLV

lietas⁽⁵⁾ Latvija nekavējoties veica pasākumus, lai samazinātu riskantu aktīvu plūsmu caur tās finanšu sistēmu (Eiropas Komisija, 2019a). 2018. gada jūlijā *Moneyval* secināja, ka Latvijas nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas (AML) sistēmas efektivitāte ir tikai mērena, un lika to pastiprināti uzraudzīt Finanšu darījumu darba grupai⁽⁶⁾ (FATF). FATF savā nākamajā plenārsēdē, kas notiks 2020. gada februārī, izvērtēs Latvijas panākto progresu. Pēc *Moneyval* ziņojuma Latvija nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas sistēmas pastiprināšanu ir pasludinājusi par prioritāti un ir strādājusi daudzās jomās, lai stiprinātu savu nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas sistēmu. 2020. gada janvārī *Moneyval* izvērtēja Latvijas progresu un uzlaboja valsts reitingus attiecībā uz 11 ieteikumiem, un Latvija tagad “atbilst” vai “lielā mērā atbilst” visiem FATF ieteikumiem. Pasākumi, lai uzlabotu cīņu pret nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu, veicinātu virzību uz 16. IAM sasniegšanu.

Latvija ir atjauninājusi savu tiesisko regulējumu nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas jomā un nostiprinājusi uzraudzības un tiesībsardzības iestādes. Latvija ir atjauninājusi nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas likumu, kredītiestāžu likumu un likumu, kas reglamentē Latvijas Finanšu uzraudzības aģentūru – Finanšu un kapitāla tirgu komisiju (FKTK). Tika paplašināts arī to iestāžu saraksts, kuru kompetencē ir sankciju izpilde. Starptautisko sankciju īstenošana ir viena no FKTK galvenajām prioritātēm turpmākajiem gadiem. No 2019. gada 29. jūnija Finanšu izlūkošanas dienests (FID) ir galvenā iestāde, kas atbild par nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas un teroristu finansēšanas novēršanas jautājumiem. Tika palielināts tā darbinieku skaits un nostiprināta tā neatkarība un autonomija. Būtiski būs tas, cik

lielā mērā Latvijas Finanšu izlūkošanas dienests (FID) var efektīvi īstenot un izmantot savas jaunās pilnvaras, ņemot vērā tā centrālo lomu nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas un teroristu finansēšanas novēršanas sistēmā.

Latvija ir palielinājusi finanšu uzraudzības darbinieku skaitu un ieguldījusi savās analītiskajās spējās. Ievērojami palielinājās to darbinieku skaits, kuri nodarbojas ar nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas uzraudzību. FKTK ir izstrādājusi jaunus rīkus, lai labāk identificētu faktisko īpašnieku grupas un darījumu savienojumus. FKTK arī palielināja uz vietas veikto pārbažu skaitu un pastiprināja naudas pakalpojumu sniedzēju uzraudzību, kas radās pēc čaulas uzņēmumu slēgšanas. 2019. gadā FKTK ir noteikusi izpildes pasākumus (monetāros un citus) četrām bankām, un notiek četras administratīvās izmeklēšanas. Jauna uzraudzības iestāžu koordinācijas platforma nodrošina vienotu izpratni par nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas un teroristu finansēšanas riskiem, un to izmanto zināšanu un uzraudzības prakses apmaiņai. Tagad visas uzraudzības iestādes ir izstrādājušas nozaru riska novērtējumus un pamatnostādnes uz risku balstītai uzraudzībai. Tomēr Latvijai būtu jāturpina centieni praksē īstenot uz risku balstītu uzraudzību.

Riska mazināšanas pasākumi Latvijas finanšu nozarē un tās reputācijas atjaunošana ir bijusi būtiska Latvijas nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas stratēģijas daļa. Viens no FKTK galvenajiem mērķiem ir cieši uzraudzīt (agrāko) ārvalstu klientu apkalpojošo banku darījumdarbības modeļa maiņu. Tā kā bankas veica riska mazināšanas pasākumus, kurus pastiprināja aizliegums apkalpot konkrēta veida čaulas uzņēmumus, trešo valstu klientu noguldījumu īpatsvars samazinājās no 35,6 % 2015. gadā līdz 6,6 % 2019. gada septembrī. Nerezidentu noguldījumu vērtība ir samazinājusies no 8,1 miljarda euro 2017. gadā līdz 3,2 miljardiem euro 2019. gada septembrī (39,7 % līdz 19,5 % no kopējiem noguldījumiem). Riska mazināšanas pasākumi, kas veikti attiecībā uz citām augsta riska jomām (piemēram, ārvalstu uzņēmumiem), ietver uzlabotu juridisko personu pārredzamību⁽⁷⁾. Tomēr Latvijai būtu jāuzlabo

⁽⁵⁾ 2018. gada sākumā Amerikas Savienoto Valstu Finanšu noziegumu apkarošanas tīkls (*FinCen*) paziņoja par Latvijas tobrīd trešās lielākās bankas ABLV saistību ar liela mēroga nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu. Eiropas Centrālā banka atsauca ABLV bankas licenci, un banka uzsāka pašlikvidēšanos.

⁽⁶⁾ Finanšu darījumu darba grupa ir starpvaldību struktūra, ko ESAO dalībvalstis izveidoja 1989. gadā. FATF mērķi ir noteikt standartus un veicināt juridisko, normatīvo un operatīvo pasākumu efektīvu īstenošanu, lai cīnītos pret nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju, teroristu finansēšanu un citiem saistītiem apdraudējumiem, kas var skart starptautiskās finanšu sistēmas integritāti.

⁽⁷⁾ Apmēram 97 % (jeb aptuveni 135 000) Latvijā dibināto uzņēmumu ir atklājuši savus faktiskos īpašniekus kopš

izpratne par nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas un teroristu finansēšanas pamatā esošajiem riskiem, jo īpaši attiecībā uz grāmatvežiem, juristiem, nodokļu konsultantiem un citiem profesionāļiem, kas iesaistīti uzņēmumu veidošanā.

Valdība ir arī stiprinājusi dialogu starp finanšu nozari, uzraudzības iestādi un tiesībsardzības iestādēm. 2018. gadā tika izveidota FID vadīta koordinācijas grupa, kas palīdzēja uzlabot ieinteresēto personu izpratni par nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas riskiem. Turklāt, pateicoties Finanšu izlūkošanas dienesta sniegtajam atsauksmēm atbildīgajiem subjektiem, ziņojumu par aizdomīgiem darījumiem kvalitāte ir uzlabojusies un to apjoms ir samazinājies, lai gan tas joprojām ir diezgan augsts. Ir uzlabojusies ziņojumu par aizdomīgiem darījumiem pārrobežu izplatīšana. Latvijai būtu jāturpina centieni pārrobežu mērogā izplatīt ziņojumus par aizdomīgiem darījumiem.

Vēl ir jāstiprina tiesībsardzības iestāžu spēja izskatīt lietas par nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu. Ir atjauninātas izmeklēšanas pamatnostādnes, un visām tiesu sistēmas ieinteresētajām personām ir nodrošināta apmācība, lai uzlabotu kriminālvajāšanas kvalitāti un efektivitāti nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas lietās. Dati liecina, ka ir palielinājies kriminālvajāšanas un kriminālprocesu skaits un ka aktīvi tiek konfiscēti⁽⁸⁾. Tomēr centienus varētu turpināt, lai nodrošinātu, ka nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas izmeklēšanai tiek piešķirta prioritāte, kā arī tiek noteiktas efektīvas un atturošas sankcijas personām, kas notiesātas par nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu.

Kredītu pieaugums

Hipotekāro kredītešanu ir veicinājusi valsts atbalsta programma, bet kredītu pieaugums kopumā joprojām ir lēns. Pēc ilgstošas aizņemto

līdzekļu īpatsvara samazināšanas hipotekāro aizdevumu gada pieauguma temps 2018. gadā kļuva pozitīvs, 2019. gada augustā sasniedzot 1,9 % (salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu). Hipotekāro kredītu pieauguma pamatā ir mājāsaimniecību finansiālā stāvokļa uzlabošanās, zemas procentu likmes un valsts programma mājokļu iegādes atbalstam. Nefinanšu sabiedrībām izsniegto aizdevumu pieaugums (3,5 % pieaugums salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu 2019. gada pirmajā pusē) lielā mērā ir saistīts ar dažiem lieliem ilgtermiņa aizdevumiem. Banku aizdevumi iekšzemes nefinanšu sektoram 2018. gada beigās bija 34 % no IKP, kas joprojām ir viens no zemākajiem rādītājiem ES. Tajā pašā laikā turpina nostiprināties nebanku finanšu iestāžu loma iekšzemes aizdevumu izsniegšanā. Tajā pašā laikā turpina palielināties⁽⁹⁾ nebanku finanšu iestāžu loma iekšzemes aizdevumu izsniegšanā. 2019. gada beigās nebanku aizdevēji veidoja 17 % no visiem mājāsaimniecībām un nefinanšu sabiedrībām piešķirtajiem aizdevumiem. Mājāsaimniecību izmantotās izpirkumnomas pieaugums, ko nodrošināja nebanku finanšu sektors, jo īpaši pieauga no 5,9 % 2018. gadā līdz 8,2 % 2019. gada 2. ceturksnī. Savukārt nefinanšu uzņēmumiem izsniegto nomas līgumu pieaugums samazinājās no 10 % 2018. gada 4. ceturksnī līdz 3,2 % 2019. gada 2. ceturksnī. To var izskaidrot ar uzņēmumu ienākumu nodokļa atlikšanu reinvestētajai peļņai, kas tika ieviests no 2018. gada.

Kredītu lēnajam pieaugumam pamatā ir gan pieprasījuma, gan piedāvājuma faktori. Banku standarti attiecībā uz aizdevumiem maziem un vidējiem uzņēmumiem joprojām ir stingri. Augsts kredītrisks (slikti rādītāji, vājš aizņēmēju nodrošinājums un pašu kapitāls), trūkumi tiesiskajā regulējumā un ēnu ekonomika ir svarīgi piedāvājuma puses ierobežojumi attiecībā uz korporatīvo kredītešanu. Attiecībā uz pieprasījumu šķiet, ka to uzņēmumu īpatsvars, kuriem ir ierobežots finansējums, Latvijā ir lielāks nekā citās dalībvalstīs (*EIB Investment Survey 2019*). Noraidīto aizdevumu pieteikumu īpatsvars

Uzņēmumu reģistra ieviešanas.. Atlikušajiem 3 % ir pārtrauktas tirdzniecības tiesības, jo nav ievērotas ziņošanas prasības par faktisko īpašnieku. Aptuveni 86 % no visām juridiskajām personām ir atklājušas savus faktiskos īpašniekus. Kopš 2017. gada decembra nav iespējams reģistrēt jaunu juridisku personu, neizpaužot informāciju par faktiskajiem īpašniekiem.

⁽⁸⁾ Kriminālprocesu skaits par nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu ir pieaudzis no 93 2018. gadā līdz 164 2019. gadā.

⁽⁹⁾ 2019. gada 2. ceturksnī nebanku finanšu sektors Latvijā veidoja aptuveni 30 % no finanšu nozares (40 % salīdzinājumā ar banku nozares aktīviem). Lielāko daļu (50 %) nebanku finanšu sektora veido pensiju fondi, 25 % izpirkumnomas sabiedrības, un pārējais ir sadrumstalots apdrošināšanas, ieguldījumu fondu, alternatīvu ieguldījumu fondu un citu nebanku starpnieku vidū.

joprojām ir augsts – saskaņā ar *SAFE* apsekojuma datiem mazo un vidējo uzņēmumu (MVU) noraidīto aizdevumu pieteikumu īpatsvars ir vēl vairāk palielinājies, sasniedzot ceturto lielāko īpatsvaru ES. Tajā pašā laikā banku aizdevumu pieejamība lieliem uzņēmumiem ar stabiliem finanšu rādītājiem ir laba. Tomēr to pieprasījums ir zems un svārstīgs. Mazāki ieguldījumi bieži tiek finansēti no iekšējiem resursiem.

Tiek īstenoti papildu makroprudenciālie pasākumi, kuru mērķis ir ierobežot aizdevumu un ķīlas vērtības attiecības pieaugumu. Latvijas Banka ir paudusi bažas par aizdevumu un ķīlas vērtības attiecību, kas pieaug, pateicoties valsts garantiju programmai, kas palīdz ģimenēm iegādāties savu pirmo īpašumu, garantējot daļu no pirmās iemaksas. Aptuveni puse no visiem hipotekārajiem kredītiem tiek piešķirti saskaņā ar valsts atbalsta programmu. 2019. gada pirmajā pusē jauni aizdevumi ar aizdevuma un ķīlas vērtības attiecību, kas pārsniedz 90 %, veidoja vienu trešdaļu no visiem jaunajiem hipotekārajiem kredītiem. Papildus zemākai pirmajai iemaksai zīmognodevas atlaide aizdevumiem, kas piešķirti saskaņā ar valsts atbalsta programmu, sniedz papildu stimulu pieteikties atbalsta saņemšanai. Latvijas Banka vēlas aizdevumu un ķīlas vērtības attiecības maksimālo robežu 90 % apmērā, kas bankām jau ir spēkā, noteikt par saistošu arī nebanku aizdevējiem.

Alternatīvs finansējums

Pēdējos gados ir pastāvīgi pieaugusi riska kapitāla pieejamība, un paredzams, ka šī tendence turpināsies. Piekļuvi finansējumam atbalsta valsts attīstības iestāde *Altum*, kurai ir būtiska nozīme, papildinot banku un citu tirgus finansējumu galvenokārt maziem un vidējiem uzņēmumiem. Tā nodrošina aizdevumu garantijas reģistrētiem uzņēmumiem un tiešu finansējumu jaunuzņēmumiem sagatavošanas, paātrināšanas un paplašināšanas posmā. Riska kapitāla ieguldījumu sadalījums pa nozarēm ir diversificēts, bet IKT un ražošana izceļas. Riska kapitāls ir ļoti koncentrēts Rīgas reģionā, kur atrodas lielākā daļa strauji augošu uzņēmumu. Saskaņā ar jaunuzņēmumu ekosistēmas kartēšanu, kas pabeigta 2019. gadā, no 2012. līdz 2018. gadam riska kapitāla apjoms, ko piesaistīja 178 Latvijas jaunuzņēmumi, bija 122,2 miljoni euro. Riska kapitāls ir galvenais jaunuzņēmumu finansēšanas veids jeb 46 %. Citi

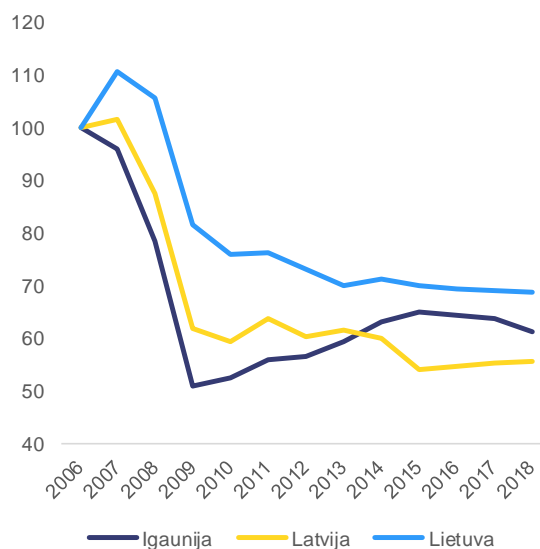
ieguldītāji, piemēram, bankas un finanšu iestādes, veido 23 % no kopējiem ieguldījumiem, un finansējumu nodrošina arī komercenģeļi (6 %), uzņēmumi (5 %) un kolektīvā finansēšana (1 %). Neraugoties uz aizvien pozitīvākām tendencēm, riska kapitāla tirgus Latvijā joprojām attīstās salīdzinoši lēni. Tas ir vērts uz diezgan agrīniem finansēšanas posmiem, un tas joprojām ir atkarīgs no publiskā līdzfinansējuma (Eiropas Komisija, 2019e). Augustā Baltijas Inovāciju fonda iniciatīvas turpināšana tika nodrošināta, Eiropas Investīciju fondam un trijām Baltijas valstīm parakstot līgumu par Baltijas Inovāciju fondu 2. Nākamo 5 gadu laikā Baltijas Inovāciju fonds 2 (156 miljoni euro) ieguldīs privātā kapitāla un riska kapitāla fondos, kas vērsti uz Baltijas valstīm, ar mērķi turpināt attīstīt kapitālieguldījumus MVU, lai veicinātu izaugsmi reģionā.

Mājokļu tirgus

Mājokļu nekustamā īpašuma cenu pieaugums nerada sistēmiskus riskus finanšu stabilitātei. Mājokļu nominālās cenas pēdējos gados ir pieaugušas vidēji par 8–9 % gadā. Mājokļu cenu pieaugumu veicināja stabils algu pieaugums pēdējos gados un valsts atbalsta programma mājokļu iegādei, ko ieviesa 2015. gada sākumā un paplašināja 2018. gadā. Kopš mājokļu tirgus burbuļa plīšanas 2009. gadā, kad mājokļu cenas samazinājās par 45 %, to atveseļošanās nav pārsniegusi algu pieaugumu. Faktiski kopš 2010. gada, kad mājokļu cenas bija viszemākajā līmenī, algu pieaugums par aptuveni 10 procentpunktiem pārsniedza mājokļu cenu pieaugumu, par ko liecina nepārtraukta mājokļu cenu/atalgojuma attiecības samazināšanās (sk. 3.2.1. diagrammu). Mājokļu cenu pieejamības indekss, ko sastādījusi viena no Baltijas valstu vadošajām komercbankām, liecina, ka no trim Baltijas valstu galvaspilsētām mājokļu cenas joprojām ir vispieejamākās Rīgā (*Swedbank*, 2019). Būvniecības pieprasījuma svārstības ir veicinājušas strauji augošas darbaspēka izmaksas. Turklāt ilgas un apgrūtinātas plānošanas un būvatļauju saņemšanas procedūras arī ir veicinājušas būvniecības augstās izmaksas. Tā rezultātā jaunu mājokļu tirgus galvenokārt ir koncentrēts Rīgā un apkārtnē, jo zemākas pirkspējas dēļ tālākās vietās jauni mājokļi kļūst komerciāli dzīvotnespējīgi (Eiropas Komisija, 2019a). Būvniecības noteikumu racionalizēšana ir

būtiska, lai novērstu virkni piedāvājuma faktoru, kas kavē būvniecības nozares spēju reaģēt uz augošo pieprasījumu pēc mājokļiem par pieņemamu cenu.

3.2.1. diagramma. **Mājokļu cenu un atalgojuma attiecība (indekss 2006=100)**

Avots: Eiropas Komisija

Kvalificētu darbinieku trūkums ir viens no lielākajiem šķēršļiem būvniecības nozarē. Ir īpaša vajadzība pēc būvdarbu vadītājiem, ūdens un notekūdeņu apsaimniekošanas inženieriem un jumīkiem. Latvija pieņēma būvniecības nozares attīstības stratēģiju 2017.–2024. gadam, lai risinātu nozares jautājumus, tostarp, kā nodrošināt kvalificētu darbaspēku; paaugstināt produktivitāti; samazināt administratīvos šķēršļus un uzlabot būvniecības pakalpojumu kvalitāti. Turklāt ieguldījumu pieprasījuma svārstīgums saasina jaudas ierobežojumus un cenu spiedienu būvniecības nozarē (*European Construction Observatory*, 2019).

3.3. LABOUR MARKET, EDUCATION AND SOCIAL POLICIES

3.3.1. DARBA TIRGUS

Darba tirgus sniegums kopumā ir pozitīvs; tomēr ir parādījis darbaspēka trūkums un prasmju neatbilstība. Nodarbinātības līmenis turpina palielināties (77,4 % 2019. gada 3. ceturksnī; 76,8 % 2018. gadā), samazinoties bezdarbam (6,2 % 2019. gada 3. ceturksnī; 7,4 % 2018. gadā) un pieaugot ekonomiskās aktivitātes līmenim (77,7 % 2018. gadā). Arī ilgstošie bezdarbnieki un jaunieši turpina gūt labumu no pastāvīgiem uzlabojumiem darba tirgū. Tomēr bezdarba līmenis joprojām atšķiras atkarībā no reģiona un prasmju līmeņa, un tas liecina, ka ir vajadzīgi ievērojami ieguldījumi. Tiek prognozēts, ka turpmākajos gados bezdarbs turpinās samazināties galvenokārt tāpēc, ka paredzams, ka darbaspēka piedāvājums turpinās samazināties iedzīvotāju skaita dabiskās samazināšanās un emigrācijas dēļ (sk. 1. iedaļu). Laikā no 2000. līdz 2016. gadam neto migrācijas dēļ Latvija zaudēja aptuveni 287 000 cilvēku (12,1 % no sākotnējā iedzīvotāju skaita), un vairāk nekā divas trešdaļas no šā zaudējuma veidoja kvalificēts darbaspēks (Hazans, M., 2018). Ierobežotais darbaspēka piedāvājums ir izraisījis augošu darbaspēka trūkumu un prasmju neatbilstību. 2019. gada 2. ceturksnī vakancu skaits sasniedza vēsturisku maksimumu – 30 500, palielinoties par gandrīz 24 % salīdzinājumā ar to pašu laikposmu 2018. gadā (CSP, 2019). Salīdzinot ar citām dalībvalstīm, Latvija joprojām saskaras ar salīdzinoši zemu darbaspēka trūkumu – 15,5 % uzņēmumu saskaras ar grūtībām atrast piemērotus darbiniekus (EU-BCS, 2019). Tomēr kopš 2013. gada šis rādītājs ir ievērojami palielinājies (par aptuveni 7,7 procentpunktiem).

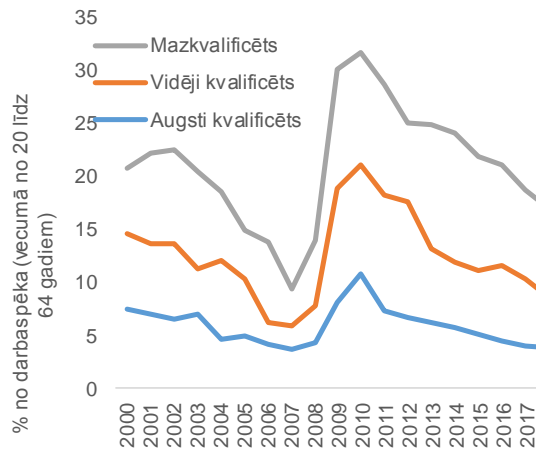
Apstākļi uzlabojas, pieaugot atgriešanās migrācijai un imigrācijai no citām valstīm ārpus ES. 2018. gadā starptautiskā ilgtermiņa neto migrācija joprojām bija negatīva – 4,9 tūkstoši cilvēku. Tomēr tas ir zemākais līmenis, kas reģistrēts pēdējos 20 gados. Pašreizējā ienākumu konverģence un mērens darbaspēka trūkums nodrošina pozitīvus apstākļus atgriešanās migrācijai. Apvienojumā ar elastīgākiem imigrācijas noteikumiem tie ir arī palielinājuši imigrāciju no trešām valstīm. 2018. gadā tika izsniegti aptuveni 4000 darba atļauju, galvenokārt darba ņēmējiem no Ukrainas un Neatkarīgo Valstu Savienības (NVS), kas ir salīdzināms ar atgriezto migrantu skaitu (Krasnopjorovs, 2019). Tomēr

trešo valstu darba ņēmēju skaita pilnīga apzināšana Latvijas darba tirgū joprojām ir problēma sakarā ar daudzajiem ieceļošanas kanāliem, pienācīgu uzraudzības instrumentu trūkumu un sadrumstaloto pārraudzību. Lai gan atgriešanās migrācijas un imigrācijas apjoms palielinās, tas nevar kompensēt kvalificēta darbaspēka trūkumu, ko pēdējos gados izraisījusi emigrācija (Hazans, M., 2018). Tomēr tas varētu mazināt īstermiņa spiedienu uz darba tirgu.

Liela daļa bezdarbnieku ir mazkvalificēti, bet trūkst augsti kvalificēta darbaspēka. Īstermiņā straujā izaugsme būvniecības nozarē piesaista mazkvalificētus un vidēji kvalificētus darba ņēmējus, bet maz pūļu tiek veltīts kvalifikācijas celšanai un pieaugušo izglītībai⁽¹⁰⁾. Tomēr bezdarba līmenis joprojām atšķiras atkarībā no prasmju līmeņa: bezdarba līmenis augsti kvalificētiem, vidēji kvalificētiem un mazkvalificētiem darba ņēmējiem bija attiecīgi 3,7 %, 8,5 % un 16,5 % (2018. gads) (3.3.1. diagramma). Darba tirgū ir radies tieši augsti kvalificēta darbaspēka trūkums. Tajā pašā laikā mazkvalificētu darba ņēmēju piedāvājums pārsniedz viņu pieprasījuma samazināšanos, kā rezultātā šajā grupā ir augsts bezdarba līmenis, un paredzams, ka vidējā termiņā un ilgtermiņā šī atšķirība turpinās pieaugt (Ekonomikas ministrija, 2019a). Apmācības palielināšana mazkvalificētiem darba ņēmējiem un bezdarbniekiem varētu palīdzēt sasniegt Eiropas sociālo tiesību pīlāra 1. principu, tādējādi arī veicinot virzību uz Apvienoto Nāciju Organizācijas ilgtspējīgas attīstības 4. un 8. mērķi.

⁽¹⁰⁾ Saskaņā ar ES pieaugušo prasmju un pieaugušo izglītības sistēmu salīdzinošo novērtēšanu, ko veic Nodarbinātības komiteja.

3.3.1. diagramma. **Bezdarba līmenis pēc iegūtā izglītības līmeņa**

Avots: Eiropas Komisija

3.3.1. izcēlums. Darbības rezultātu uzraudzība, ņemot vērā Sociālo tiesību pīlāru

Eiropas sociālo tiesību pīlārs ir virzienrādītājs augšupējas konverģences atjaunošanai ceļā uz labākiem darba un dzīves apstākļiem Eiropas Savienībā. Pīlārs nosaka 20 pamatprincipus un tiesības tādās jomās kā vienlīdzīgas iespējas un piekļuve darba tirgum, taisnīgi darba nosacījumi un sociālā aizsardzība un iekļautība.

Sociālo rezultātu pārskats, kas atbalsta Eiropas sociālo tiesību pīlāru, norāda uz vairākām nodarbinātības un sociālajām problēmām Latvijā. Latvijas ekonomikas un darba tirgus sniegums pēdējo gadu laikā ir bijis pārliecinošs. Nodarbinātības līmenis ir sasniedzis vēsturiski augstu līmeni, un dzimumu nodarbinātības līmeņa atšķirība ir viena no zemākajām ES. Tomēr turpina pastāvēt atšķirības nodarbinātības līmenī dažādos reģionos un dažādos prasmju līmeņos. Turpmākus rezultātus varētu gūt attiecībā uz personu digitālo prasmju līmeni, kā arī iedzīvotāju prasmju pilnveidi un pārkvalificēšanu. Turklāt ienākumu nevienlīdzība, ko mēra ar S80/S20 rādītāju, tagad ir viena no visaugstākajām ES. Tā turpināja palielināties no 6,3 2017. gadā līdz 6,8 2018. gadā, savukārt ES rādītājs saglabājās diezgan stabils (5,1 2017. gadā un 5,2 2018. gadā). Nabadzības vai sociālās atstumtības risks ir nedaudz palielinājies, jo gados vecāku cilvēku, bezdarbnieku un cilvēku ar invaliditāti situācija turpina pasliktināties. Piekļuve cenas ziņā pieejamai veselības aprūpei ir problēma, un, lai gan tā samazinās, iedzīvotāju norādītās neapmierinātās vajadzības pēc medicīniskās aprūpes joprojām ir augstas.

Sociālo rezultātu pārskats par LATVIJU		IAM				
SOCIAĻO REZULTĀTU PĀRSKATS						
Vienādas iespējas un darbaspēka tirgus pieejamība	Izglītību un apmācību priekšlaicīgi pamatu īpatsvars (% no iedzīvotājiem 18–24 gadu vecumā)	4 QUALITY EDUCATION				
	Jaunieši NEET situācija (% no iedzīvotājiem 15–24 gadu vecumā)	5 GENDER EQUALITY				
	Dzimumu nodarbinātības atšķirības	10 REDUCED INEQUALITIES				
	Ienākumu kvintīlu attiecības rādītājs (S80/S20)					
Dinamiski darbaspēka tirgi un taisnīgi darba apstākļi	Nabadzībai vai sociālās atstumtības riskam pakļautie (%)					
	Nodarbinātības līmenis (% no iedzīvotājiem 20–64 gadu vecumā)					
	Bezdarba līmenis (% aktīvie iedzīvotāji 15–74 gadu vecumā)	8 DECENT WORK AND ECONOMIC GROWTH				
	Ilgstoša bezdarba līmenis (% aktīvie iedzīvotāji 15–74 gadu vecumā)					
	Mājsaimniecību izmantojamo bruto ienākumu (GDHI) pieaugums uz vienu iedzīvotāju					
Sociālā aizsardzība un iekļautība	Neto ienākumi vienam pilna laika darbiniekam, kas saņem vidējo algu					
	Sociālo pārvedumu (izņemot pensijas) ietekme uz nabadzības mazināšanos	1 NO POVERTY				
	Bērni formālajā aprūpē, kuri ir jaunāki par 3 gadiem					
	Iedzīvotāju norādītās neapmierinātās medicīniskās vajadzības	3 GOOD HEALTH AND WELL-BEING				
	Personu digitālo prasmju līmenis					
Kritisk s stāvoklis	Jānovēro	Vājš, bet uzlabojas	Labas sniegums, bet jānovēro	Viņš	Virs vidējā	Labākais sniegums

Sociālo rezultātu pārskatā dalībvalstis tiek klasificētas atbilstīgi statistikas metodikai, kas saskaņota ar Nodarbinātības komiteju (EMCO) un Sociālās aizsardzības komiteju (SPC). Saskaņā ar šo metodiku tiek kopīgi aplūkoti rādītāju līmeņi un izmaiņas salīdzinājumā ar attiecīgiem ES vidējiem rādītājiem, un dalībvalstis tiek iedalītas septiņās kategorijās. Sīkāku informāciju par izmantoto metodiku skatīt 2020. gada Vienotā nodarbinātības ziņojuma priekšlikuma, COM(2019) 653 final; NEET: jaunieši, kas nestrādā, nestrādā un neapņēmuši ardu; GDHI: mājsaimniecību bruto izmantojamie ienākumi. Atjaunināts 2020. gada janvārī.

apzinātu bērnus un jauniešus, kuriem agrīnā posmā draud mācību pārtraukšana, un sniegtu viņiem individuālu atbalstu.

Piekļuve sociālajiem mājokļiem ir ierobežota. Latvijā ir novecojošs mājokļu fonds, ko raksturo zema energoefektivitāte un kvalitāte. Sociālo mājokļu pieejamība ir ierobežota, un gaidīšanas saraksti ir gari, jo sistēmai ir ierobežots finansējums un trūkst stratēģiska pārskata. Valsts atbalsts mājsaimniecībām ar zemiem ienākumiem, lai uzlabotu piekļuvi mājokļiem, ietver mājokļa pabalstus (sedz īres maksājumus un komunālo pakalpojumu rēķinus), bet pietiekamība ir zema. Liela daļa mājsaimniecību saskaras ar ļoti sliktiem sadzīves apstākļiem (14,9 % 2018. gadā salīdzinājumā ar 3,9 % ES), īpaši smagi skarot bērnus (vecumā no 0 līdz 18 gadiem) (2018. gadā – 22,2 %).

Latvija cenšas samazināt izglītību priekšlaicīgi pamatu skaitu. Pēdējo desmit gadu laikā Latvija ir panākusi labu progresu to jauniešu kopējā īpatsvara samazināšanā, kuri priekšlaicīgi pamet izglītību, – no 15,5 % 2008. gadā līdz 8,3 % 2018. gadā. Tomēr izglītības priekšlaicīgas pamešanas rādītājs vīriešiem (11,4 %) joprojām ir vairāk nekā divas reizes lielāks nekā sievietēm, kas ir palicis nemainīgs – 5 %. Ar ES fondu atbalstu Latvija strādā pie tā, lai katram skolēnam radītu atbalstošu un iekļaujošu skolas vidi, kam būtu vēl vairāk jāsamazina izglītības priekšlaicīgas pamešanas rādītāji. Ilgtermiņa panākumi ir atkarīgi no pastāvīgiem ieguldījumiem un sadarbības sistēmas starp pašvaldībām, skolām, pedagogiem un vecākiem ilgtspējības, lai

Mazkvalificētiem, gados vecākiem darba ņēmējiem un etniskajām minoritātēm ir ierobežota piekļuve darba tirgum. Lai gan jauniešu bezdarbs ir samazinājies, jauniešiem bezdarbniekiem bieži trūkst darba pieredzes un pamatprasmju, un jauniešu nodarbinātība (33,1 % jauniešu vecumā no 15 līdz 24 gadiem) ir zemāka

nekā vidēji ES (35,4 %, 2018. gads). Puse no reģistrētajiem bezdarbniekiem vecumā no 15 līdz 29 gadiem ir mazkvalificēti, kas atspoguļo mazkvalificēto bezdarbnieku vispārējo augsto bezdarba līmeni valstī (sk. 3.3.1. diagrammu). Bezdarba līmenis gados vecāku darba ņēmēju (vecumā no 55 līdz 74 gadiem) vidū samazinās

lēnāk nekā citās vecuma grupās, kas var būt saistīts ar viņu sliktu veselību un zemu līdzdalību pieaugušo izglītībā (3 % 2018. gadā) (CSP, 2019). Etnisko minoritāšu nodarbinātības līmenis ir par aptuveni 12 procentpunktiem zemāks nekā etniskajam vairākumam, un bezdarbs trešo valstu valstspiederīgo vidū pastāvīgi ir augstāks nekā katras vecuma grupas valstspiederīgo vidū. Tas daļēji ir saistīts ar nepietiekamo publisko piedāvājumu nodrošināt vispārējus un profesionāli orientētus latviešu valodas kursus pieaugušajiem (ESAO, 2019a). Uzlabojot šo grupu piekļuvi darba tirgum un atraisot iekšējā darba tirgus rezerves, varētu mazināt saspīlējumu darba tirgū.

Nodarbinātības apstākļi dažādos reģionos atšķiras, un iekšējā mobilitāte joprojām ir problēma. Bezdarba līmenis, jauniešu bezdarba līmenis un ilgstošo bezdarbnieku īpatsvars dažādos reģionos ievērojami atšķiras. Lai gan blīvi apdzīvotā Rīgā un Pierīgas reģionā bezdarba līmenis ir viszemākais (attiecīgi 6,7 % un 4,7 % 2018. gadā), Latgalē ir gan augstākais bezdarba līmenis (11,8 % 2018. gadā), gan zemākais ekonomiskās aktivitātes līmenis Latvijas *NUTS-3* reģionos (CSP, 2019. gads). Reģionāla mobilitātes atbalsta shēma, kas atlīdzina transporta vai mājokļa izmaksas par 4 mēnešiem (maksimālā summa ir 600 EUR), pozitīvi ietekmē stāšanās darbā, un to var mērķtiecīgi palielināt (ESAO, 2019b). Tomēr īres izmaksas attiecībā pret ienākumiem Rīgā un Pierīgas apkārtnē ir augstas, tādējādi kavējot reģionālo mobilitāti. Valsts politikas trūkums mājokļu jomā arī ierobežo mājokļu nodrošināšanu mazāk aizsargātām grupām (sk. 3.3.2. iedaļu).

Izdevumi aktīvai darba tirgus politikai un līdzdalība tajā joprojām ir zema, ierobežojot no darba tirgus visvairāk attālināto personu aktivizēšanu. Lai gan Latvijā 2017. gadā valsts izdevumi aktīvai darba tirgus politikai bija zemi (0,6 %), šādu politiku saraksts pēdējos gados ir paplašinājies un dažādojies. Bezdarbnieku apmācība ir pozitīvi ietekmējusi darba tirgus rezultātus; efektivitāte ir vēl vairāk palielinājusies, apvienojot to ar citiem pasākumiem, piemēram, atbalstu reģionālajai mobilitātei. Tomēr šo pasākumu nozīmi ierobežo zemais darba meklētāju reģistrācijas līmenis valsts nodarbinātības dienestā, reģistrējot tikai aptuveni pusi no visiem bezdarbniekiem, un salīdzinoši zemais līdzdalības līmenis (6,8 uz 100 personām, kas vēlas strādāt,

2017. gads). Tāpēc daudzi bezdarbnieki nav sasniedzami, lai palīdzētu viņiem atrast darbu vai piedalīties aktivizācijas pasākumos (ESAO, 2019b). Sadarbība starp valsts nodarbinātības dienestiem, sociālajiem dienestiem un izglītības iestādēm ir nepietiekama, kā rezultātā tiek slikti uzraudzīta pāreja no skolas uz darba dzīvi un ierobežota integrācija darba tirgū.

Lai gan sieviešu nodarbinātības līmenis ir augsts, joprojām pastāv nelīdzsvarotība darba tirgū. Latvijā ir viena no zemākajām dzimumu nodarbinātības atšķirībām (4,2 procentpunkti Latvijā, 11,6 procentpunkti ES vidēji 2018. gadā) un vīriešu un sieviešu darba samaksas atšķirība ir tuvu ES vidējam rādītājam (15,7 %, salīdzinājumā ar 16,0 % ES 2017. gadā). Lai gan sievietēm ir augstāks izglītības līmenis (sk. 3.3.4. iedaļu), viņas, visticamāk, studēs sociālās un humanitārās zinātnes un strādās nozarēs ar zemāku atalgojumu, piemēram, veselības aprūpē, sociālajā aprūpē, izglītībā un tūrismā. Aptuveni 21,8 % sieviešu un 19,4 % vīriešu saņem minimālo vai zemāku algu (CSP, 2019). Elastīga darba režīma pieejamība Latvijā ir zemāka nekā ES kopumā, un aptuveni divas trešdaļas sieviešu (68 %) un vīriešu (63 %) nespēj mainīt savu darba laika režīmu (*EIGE*, 2019). Latvija veic pasākumus, lai virzītos uz priekšu saistībā ar Eiropas sociālo tiesību pilāra 2. principu, tādējādi arī veicinot virzību uz ilgtspējīgas attīstības 5. mērķi panākt dzimumu līdztiesību, izmantojot arī nacionālos plānošanas dokumentus, piemēram, Sieviešu un vīriešu vienlīdzīgu tiesību un iespēju veicināšanas plānu 2018.–2020. gadam.

Plaši izplatīts ir pilnīgi vai daļēji neoficiāls darbs. Lai gan nedeklarētās peļņas daļa lēnām samazinās, tiek lēsts, ka 2016. gadā 41 % no visiem darbiniekiem nedeklarētās peļņas daļa bija vismaz 10 %. Vairāk nekā 4 % darbinieku pilnībā strādāja neoficiālajā ekonomikā, visvairāk – kvalificēti lauksaimniecības un fiziska darba strādnieki, kā arī mazkvalificēti darba ņēmēji. Turklāt tipiskam “aploksnes” algu saņēmējam bija zemi vai vidēji ienākumi, un tas saskārās ar grūtībām nodrošināt iztiku (aplēses veiktas, pamatojoties uz *EU-SILC* mikrodatiem). Saskaņā ar īpašu Eurobarometra aptauju, kas veikta 2019. gada septembrī, 36 % Latvijas iedzīvotāju pazīst kādu, kas strādājis, nedeklarējot visus vai daļu no saviem ienākumiem. Katrs piektais Latvijas iedzīvotājs arī norādīja, ka pagājušajā

gadā ir iegādājies preces vai pakalpojumus, kas varētu būt saistīti ar nedeklarētu darbu. Neoficiālās ekonomikas lielā izplatība negatīvi ietekmē skarto darba ņēmēju sociālo aizsardzību. Turklāt tas veicina nepietiekamu ziņošanu par nelaimes gadījumiem darbā un paaugstina arodriskus (Eiropas Komisija, 2019b). Tiek īstenoti vairāki pasākumi, lai uzlabotu noteikumu ievērošanu (sk. 3.1.3. iedaļu); tajā pašā laikā Valsts darba inspekcijas spēja apkarot nedeklarētu darbu joprojām ir ierobežota augstās kadru mainības un neaizpildīto vakancu dēļ, jo īpaši Rīgā (Valsts darba inspekcija, 2019).

Algas tuvojas ES vidējam rādītājam, bet zemu atalgotu darba ņēmēju īpatsvars joprojām ir augsts. Vidējā mēnešalga (kas atspoguļojas nominālajā kompensācijā uz vienu darbinieku) 2019. gadā pieauga par 6,2 % (2018. gadā – 8,4 %), sasniedzot 67 % no ES vidējā rādītāja (pēc pirktspējas līmeņa). Tajā pašā laikā aptuveni 27 % darbinieku 2018. gadā nopelnīja algas līdz pat divām trešdaļām no medianālās algas, kas ir lielāks īpatsvars nekā citās dalībvalstīs. Valsts minimālā mēnešalga 2019. gadā bija 430 EUR – 47 % no medianālās algas. Salīdzinot minimālās algas pelnītāju neto izmantojamo mājāsaimniecības ienākumu ar nabadzības riska sliekšni 2018. gadā, minimālā alga nenodrošināja pietiekamus ienākumus, lai no nabadzības izkļūtu viens darba ņēmējs, kas strādā pilnu darba laiku, vienūļie vecāki ar bērnu, ne arī divi pelnītāji ar diviem bērniem (visi pelna minimālo algu). Vienas personas pirktspējas līmeņa tīrais ienākums ir viens no zemākajiem ES, un sociālo rezultātu pārskatā (3.3.1. izcēlums) tas ir norādīts kā “vājš, bet uzlabojas”. Turklāt Latvijā pastāv nodarbinātu personu nabadzības risks – 2018. gadā tas bija 8,1 % (7,6 % vīriešiem un 8,5 % sievietēm). Šis risks ir īpaši augsts gados vecākiem darba ņēmējiem (vecumā virs 55 gadiem) – 10,5 % 2018. gadā bija pakļauti nodarbinātu personu nabadzības riskam, un ievērojami augstāks pagaidu un nepilna laika darba ņēmējiem (attiecīgi 30,9 % un 22,7 % 2018. gadā).

Lai gan ir nostiprinātas nozaru līmeņa darba nosacījumu sarunas, sociālo partneru ierobežotās spējas ierobežo to lomu sociālajā dialogā. Koplīgums būvniecības nozarē stājās spēkā 2019. gada novembrī, nosakot nozares minimālo algu 780 EUR apmērā un samazinot piemaksu par virsstundu darbu līdz 50 %. Šis

līgums ir novatorisks Latvijas industriālajām attiecībām un solis ceļā uz pašlaik vajajām nozaru līmeņa darba nosacījumu sarunām. Lai gan ES fondi sniedz finansiālu atbalstu, lai paplašinātu nozaru līmeņa darba nosacījumu sarunas, koplīgumu tvērumš joprojām ir mazs, un tas notiek galvenokārt uzņēmumu līmenī (Miller, T. u. c., 2019). Valsts sistēma sociālo partneru iesaistīšanai reformās un politikas veidošanā ir labi iedibināta; tomēr sociālo partneru ierobežotās spējas ierobežo to jēgpilnu un savlaicīgu iesaistīšanos.

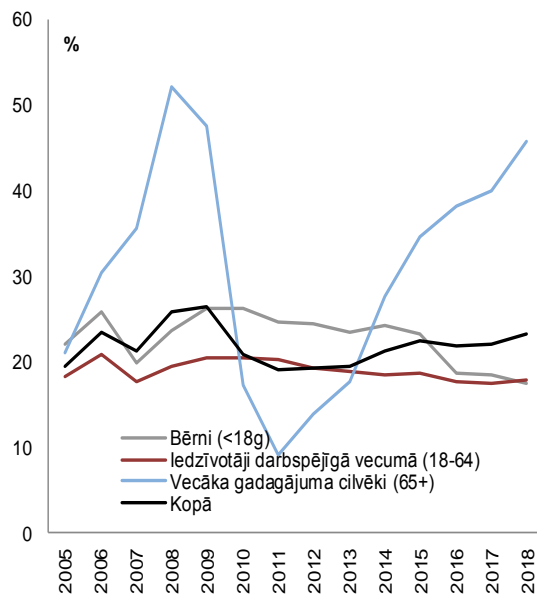
3.3.2. SOCIĀLĀ POLITIKA

Nabadzība joprojām ir augsta un pieaug, savukārt izdevumi sociālajai aizsardzībai ir zemi. Nabadzības un sociālās atstumtības risks nedaudz palielinājās (28,4 %, 2018. gads), ko veicināja monetārās nabadzības pieaugums (23,3 %, 2018. gads), un sociālo rezultātu pārskatā norādīts, ka tas ir “kritisks” (3.3.1. izcēlums). Tas jo īpaši skar vecāka gadagājuma cilvēkus un cilvēkus ar invaliditāti (sk. 3.3.2. diagrammu). To cilvēku īpatsvars, kuri pašlaik ir nabadzīgi un bijuši nabadzīgi divus no trīs iepriekšējiem gadiem, ir liels un pieaug. Tas norāda, ka cilvēki ilgstoši dzīvo ar zemiem ienākumiem pretstatā cilvēkiem, kuri saskaras ar pārejošu nabadzību. 2018. gadā 1 no 5 latviešiem saskārās ar materiālo un sociālo nenodrošinātību. 2018. gadā Latvija sociālajiem maksājumiem iztērēja 11,6 % no IKP, kas ir krietni zem ES vidējā rādītāja – 20,4 %. 2020. gada budžeta mērķis ir palielināt sociālos izdevumus līdz 11,7 % no IKP⁽¹⁾. Tas galvenokārt atspoguļo pensiju ikgadējo indeksāciju, kā arī minimālo sociālo pabalstu diskrecionāru palielināšanu. Tomēr joprojām ir vajadzīgas ievērojamas investīcijas, lai risinātu 1. ilgtspējīgas attīstības mērķi – izskaust nabadzību un veicināt neaizsargāto grupu aktīvu iekļaušanu un sociālo integrāciju, kas ietver atbalstošu sociālo pakalpojumu sniegšanu šīm grupām.

⁽¹⁾ Latvijas budžeta plāna projekts 2020. gadam. Iegūts no vietnes:

https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/2020_dbp_lv_en.pdf

3.3.2. diagramma. Nabadzības riska rādītājs pa vecuma grupām

1))Nabadzības riska rādītājs ir to cilvēku īpatsvars, kuru ekvivalents rīcībā esošais ienākums ir zem nabadzības riska sliekšņa, kas noteikts 60 % apmērā no valsts vidējā ekvivalentā rīcībā esošā ienākuma.

Avots: Eiropas Komisija

Nabadzības līmenis dažādās vecuma grupās ievērojami atšķiras, un nodokļu un pabalstu politika nav būtiski mainījusi nabadzīgāko mājāsaimniecību stāvokli. 2018. gadā vispārējais nabadzības vai sociālās atstumtības riska rādītājs 28,4 % apmērā slēpa lielas atšķirības starp dažādām vecuma grupām, un vecāka gadagājuma cilvēki (vecumā virs 65 gadiem) saskaras ar vairāk nekā divkārtu risku salīdzinājumā ar bērniem vai tiem, kuri ir darbaspējīgā vecumā (attieciņi 49 % pret 23 %). Saskaņā ar *EUROMOD* aplēsēm nodokļu un pabalstu politikas izmaiņas laikposmā no 2008. līdz 2018. gadam vidēji palielināja izmantojamo ienākumu un samazināja ienākumu nevienlīdzību (Džini koeficients samazinājās par aptuveni 1 %) (Eiropas Komisija, 2019b). Tiek lēsts, ka visvairāk labumu ir guvušas vidēju ienākumu grupas un visnabadzīgākie 10 %. Tomēr vispārējais nabadzības līmenis kopumā ir palicis nemainīgs, jo nabadzības sliekšnis – 60 % no medianālā ienākuma – ir palielinājies, aptverot līdzīgu iedzīvotāju īpatsvaru kā iepriekš. Politikas izmaiņas ir vairāk vērstas uz bērnu nabadzības samazināšanu (par 2,9 procentpunktiem), savukārt vecāka gadagājuma cilvēku nabadzības līmenis ir palielinājies (par 4,1 procentpunktu).

Sociālās palīdzības pabalstu pietiekamība ir nedaudz uzlabojusies, tomēr tā joprojām ir zema un ne visai palīdz mazināt nabadzību. Minimālo ienākumu shēmas pietiekamība un tvērums ir ļoti zems⁽¹²⁾. No 2020. gada garantētais minimālais ienākums palielina mēneša ienākumus līdz 64 EUR (no 53 EUR 2019. gadā). Pabalsta summa joprojām ir ievērojami zemāka par dzīves dārdzību un nabadzības sliekšni, kas 2018. gadā bija 409 EUR. 2018. gadā aptuveni 1 % iedzīvotāju (20 878 personām) bija garantēti minimālie ienākumi, no kuriem 20 % bija bērni, 16 % – cilvēki ar invaliditāti un 14 % – gados vecāki cilvēki. Šis palielinājums nozīmēs, ka pabalstu saņems mazāk nekā 5000 papildu cilvēku. Garantētā minimālā ienākuma ietekme uz nabadzības samazināšanu ir ļoti neliela (1 procentpunkts 2017. gadā), un mājokļu pabalstu ietekme ir tikpat zema, uzsverot Latvijas sociālās drošības tīklu slikto pietiekamību (Eiropas Komisija, 2019b).

Minimālās pensijas ir nedaudz palielinātas, bet pensiju pietiekamība joprojām ir zema.

Kopējais aizstāšanas koeficients pensijām Latvijā 2018. gadā bija tikai 40 %, kas ir viens no zemākajiem rādītājiem ES. 2018. gadā 11,5 % no nesen piešķirtajām pensijām bija minimālās pensijas vidēji 83 EUR mēnesī. Vidējā mēneša pensija 2019. gadā bija aptuveni 360 EUR, kas ir zem nabadzības sliekšņa. Atšķirība starp pensijām un algām ekonomikā ir palielinājusies. Vidējā bruto alga, kas koriģēta, ņemot vērā inflāciju, laikposmā no 2014. līdz 2019. gadam palielinājās par 33 %, savukārt vidējā pēc inflācijas koriģētā vecuma pensija tajā pašā periodā palielinājās tikai par 15 %. Lai uzlabotu pensionāru situāciju, 2019. gadā tika palielināts ar ienākuma nodokli neapliekamais minimums un piemēroti labvēlīgāki indeksācijas noteikumi attiecībā uz inflāciju un personām ar ilgāku darba stāžu. Valdība 2020. gada 1. janvārī arī palielināja minimālo pensijas pamatlikmi no 64 EUR līdz 80 EUR, piemērojot augstākas likmes par vairāk nostrādātiem gadiem. Tie, kuri ir nostrādājuši mazāk nekā 15 gadus, negūs labumu no palielinājuma, jo viņiem ir tiesības tikai uz valsts sociālā nodrošinājuma vecuma pabalstu, kas kopš 2006. gada ir palicis nemainīgs, proti, 64 EUR.

⁽¹²⁾ Saskaņā ar ES salīdzinošo novērtēšanu Sociālās aizsardzības komitejā. Sīkākai informācijai skatīt 2020. gada Vienotā nodarbinātības ziņojuma projektu.

Līdz ar to pietiekamības uzlabojumi ir ierobežoti, un liela daļa vecāka gadagājuma cilvēku (46 % 2018. gadā, *EU-SILC*) joprojām ir zem nabadzības sliekšņa.

Bezdarbnieki ir pakļauti augstam nabadzības riskam, jo īpaši, pieaugot bezdarba ilgumam. Bezdarbnieku nabadzības riska rādītājs ir augsts – 60 % (2018. gadā), un tas pieaug. Neraugoties uz to, no 2020. gada bezdarbnieka pabalstus maksā tikai par pirmajiem 8 bezdarba mēnešiem (iepriekš 9 mēnešiem), un šajos mēnešos tos pakāpeniski samazina. Paredzams, ka šīm izmaiņām būs ierobežota ietekme uz stimulu meklēt darbu, jo jau tagad ir zema atkarība no pabalstiem un aptuveni puse no saņēmējiem pameta pabalstu shēmu 6 mēnešu laikā (ESAO, 2019b). Turklāt zemās sociālās apdrošināšanas iemaksas rada zemu bezdarbnieka pabalstus. Tā kā nav noteikts minimālais bezdarbnieka pabalstu līmenis, neaizsargātām grupām var būt nepieciešama sociālā palīdzība. Tādēļ varētu uzlabot sadarbību starp valsts nodarbinātības un sociālajiem dienestiem. Vidējais bezdarbnieka pabalsts bija 356 EUR mēnesī (2019. gada septembra valsts dati), un tas bija zem nabadzības sliekšņa – 409 EUR (2018. gadā). Turklāt uz sezonas strādniekiem un pašnodarbinātajiem neattiecas apdrošināšana pret bezdarbu, un tiem ir ierobežots sociālās aizsardzības segums.

Tiek veikti pasākumi, lai uzlabotu personu ar invaliditāti vājo sociālo aizsardzību. To personu ar invaliditāti, kuras apdraud nabadzības vai sociālās atstumtības risks, īpatsvars Latvijā ir 43,6 %, kas ir viens no augstākajiem rādītājiem ES (ES vidējais rādītājs ir 28,7 %; 2018. gads). 2018. gadā Latvijā bija viena no lielākajām atšķirībām ES starp nabadzības un sociālās atstumtības riska rādītāju personām ar invaliditāti un bez invaliditātes (22,4 procentpunkti salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju 9,5 procentpunkti). 2020. gada 1. janvārī valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts, kas kalpo par pamatu invaliditātes pensijas aprēķināšanai, tika palielināts no 64 EUR līdz 80 EUR, bet personām ar invaliditāti kopš bērnības šī summa tika palielināta no 106,72 EUR līdz 122,69 EUR, un tā tiks papildus indeksēta atkarībā no invaliditātes smaguma. Turklāt īpašās kopšanas pabalsts bērniem un pieaugušajiem ar smagu invaliditāti kopš bērnības 2019. gada 1. jūlijā tika palielināts par 100 EUR, sasniedzot 313,43 EUR mēnesī. Lai

gan pasākums palielina šīs grupas izmantojamus ienākumus, summas joprojām ir zem nabadzības sliekšņa, un vairāk varētu sasniegt, sniedzot kopienas nodrošinātus aprūpes pakalpojumus.

Ir sākusies pāreja no institucionālās aprūpes uz aprūpi kopienā, taču tā attiecas tikai uz daļu no vispārējām vajadzībām. Neraugoties uz uzlabojumiem, Latvijā joprojām ir liels skaits personu, kas dzīvo institucionālajā vidē (2019. gadā – 5010). Ar 2 gadu kavēšanos pāreja no institucionālās aprūpes uz aprūpi kopienā sākās 2018. gadā trim prioritārajām grupām: pieaugušie ar garīgiem traucējumiem, bērni ar funkcionāliem traucējumiem un bērni ārpusģimenes aprūpē. Tā rezultātā bērnu skaits iestādēs samazinās. Tomēr joprojām problēmas rada aizspriedumi pret pieaugušajiem ar garīgiem traucējumiem, un ir vajadzīgi pastāvīgi komunikācijas centieni. ES fondi atbalsta kopienas nodrošinātus aprūpes pakalpojumus, kā arī infrastruktūru, piemēram, dienas aprūpes centrus un grupu dzīvokļus, taču ar šiem fondiem var segt tikai daļu no kopējām vajadzībām. Ir nostiprināta pašvaldību spēja attīstīt kopienas nodrošinātus aprūpes pakalpojumus, bet sociālo darbinieku trūkums apdraud programmas sekmīgu īstenošanu un ilgtspēju. 2018. gadā 36 % no valsts pašvaldību sociālajiem dienestiem neatbilda likumā noteiktajam minimālajam prasībām nodrošināt vienu sociālā darba speciālistu uz 1000 iedzīvotājiem.

Bērnu aprūpes iestāžu pieejamība ir zema, un pakalpojumu un atbalsta pasākumu sniegšana ir nevienlīdzīga. 2018. gadā 27 % no visiem 0–3 gadus veciem bērniem bija uzņemti formālās bērnu aprūpes iestādēs, kas ir mazāk nekā Barselonas mērķis – 33 % – un mazāk par ES vidējo rādītāju – 35 % (*EU SILC*). Lai gan Latvija garantē bezmaksas valsts agrīnās izglītības un aprūpes vietu katram bērnam jau no pusotra gada vecuma, aptuveni 17 % sieviešu un vīriešu Latvijā ziņo par neapmierinātām vajadzībām pēc formālās bērnu aprūpes pakalpojumiem. Vientuļās mātes biežāk ziņo par lielākām neapmierinātām vajadzībām pēc formālās bērnu aprūpes pakalpojumiem (24 %), salīdzinot ar pāriem ar bērniem (17 %) (*EIGE*, 2019). Galvenokārt Rīgā un tās apkārtnē ir palielinājies valsts un privāto aprūpes iestāžu skaits, bet citos reģionos tas ir samazinājies. Tomēr likumā noteiktās vietas pieejamība valsts pirmsskolas iestādē ir problēma Rīgā un citās lielākās pilsētās. Pieejamie atbalsta

pasākumi, atbilstības kritēriji, kā arī līdzfinansējuma apjoms bērniem privātās pirmsskolas iestādēs, jo nav publiski finansētu vietu, atšķiras starp pašvaldībām, tādējādi palielinot nevienlīdzību attiecībā uz piekļuvi agrīnai pirmsskolas izglītībai un aprūpei.

Pienācīga mājokļa pieejamība, jo īpaši grupām ar zemiem ienākumiem, ir problēma, un bezpajumtniecība netiek risināta valsts līmenī. 2018. gadā 14,9 % iedzīvotāju un katra piektā persona, kam draud nabadzība, saskārās ar ļoti sliktiem sadzīves apstākļiem, kas ievērojami pārsniedz ES vidējo rādītāju – attiecīgi 3,9 % un 9,4 %. To cilvēku īpatsvars, kuriem bija grūti pienācīgi apsildīt savus mājokļus, samazinājās līdz 7,5 % (2018. gadā), savukārt to cilvēku īpatsvars, kuriem bija kavēti maksājumi par komunālajiem pakalpojumiem, joprojām ir augsts (11,6 % 2018. gadā) (sk. 3.5. iedaļu). Vienotas pieejas trūkums mājokļu pabalstu nodrošināšanai pašvaldībās rada nevienlīdzīgu piekļuvi pakalpojumam. Sociālie mājokļu fonds ir mazs un tie bieži vien nav piemēroti dzīvošanai, savukārt gaidīšanas periods var ilgt līdz pat 25 gadiem (BISS, 2019). No 2009. līdz 2017. gadam to bezpajumtnieku skaits, kuri Latvijā izmanto pajumtes/nakts patversmes pakalpojumus, pieauga gandrīz četrcīkrt, sasniedzot 6877 cilvēkus, no kuriem 80 % ir vīrieši. Pakalpojumu sniegšana bezpajumtniekiem joprojām ir nepietiekami attīstīta un atšķiras dažādās pašvaldībās (Lāce, T., 2019). Turklāt Latvijā nav valsts stratēģijas, lai risinātu problēmu saistībā ar bezpajumtniecību un atstumtību mājokļa jomā, kā arī nav izstrādāta vispārēja sociālo mājokļu politika.

Sociālā ekonomika joprojām ir jauna koncepcija ar izaugsmes potenciālu. Līdz 2019. gada beigām bija reģistrēti 75 sociālie uzņēmumi (MoW dati, 2019. gads⁽¹³⁾). Tomēr tiek lēsts, ka Latvijā darbojas līdz pat 200 sociālajiem uzņēmumiem. Lielākā daļa no tiem ir salīdzinoši jauni un parasti nenodarbina vairāk kā 10 cilvēkus. Lai gan pastāv likums “Par sociālajiem uzņēmumiem” (2018. gads) un dotāciju programma, atzišana no tirgus un sabiedrības puses ir ierobežota, kā arī vājas uzņēmējdarbības prasmes kavē sociālās ekonomikas izveidi un izaugsmi Latvijā. (Eiropas Komisija, 2018b).

Turklāt, lai gan pilsoniskās sabiedrības organizācijām ir daudz iespēju piedalīties politikas veidošanā, to ietekme ir mērena, jo tām ir ierobežotas spējas.

3.3.3. VESELĪBAS APRŪPE

Neveselīgs dzīvesveids ir viens no galvenajiem iemesliem sliktajiem rezultātiem veselības jomā. Novēršamās mirstības rādītājs Latvijā bija otrais augstākais ES 2017. gadā. Ar dzīvesveidu saistīti riska faktori (tostarp tabakas smēķēšana, ēšanas paradumi, alkohola patēriņš un zems fizisko aktivitāšu līmenis) Latvijā izraisa aptuveni 51 % no visiem nāves gadījumiem, kas krietni pārsniedz ES vidējo rādītāju – 39 %. Iestādes arvien lielāku uzmanību pievērš veselības veicināšanai, un pēdējos gados ir veikti vairāki pasākumi. Tomēr izdevumi sabiedrības veselībai un profilaksei Latvijā 2017. gadā saglabājās 2,4 % apmērā no veselības aprūpes budžeta, kas ir zem ES vidējā rādītāja – 3,1 % (ESAO/Eiropas veselības aprūpes sistēmu un politikas novērošanas centrs, 2019).

Zems publiskais finansējums veselības aprūpei ierobežo piekļuvi kvalitatīvai un savlaicīgai aprūpei, negatīvi ietekmējot rezultātus veselības jomā. Veselības apdrošināšanas segums ir nomināli universāls, bet pastāv seguma nepilnības. Ierobežota piekļuve valsts apmaksātiem veselības aprūpes pakalpojumiem rada ilgu gaidīšanas laiku, lielas neapmierinātas vajadzības pēc aprūpes ar ievērojamām atšķirībām starp ienākumu grupām (12,8 % visnabadzīgākajiem 20 % iedzīvotāju un 1,7 % bagātākajiem 20 % iedzīvotāju), augstu personīgo maksājumu līmeni par veselības aprūpes pakalpojumiem (41,8 % no kopējiem veselības aprūpes izdevumiem 2017. gadā) un finansiālas grūtības neaizsargātām grupām, piemēram, pensionāriem un māsaiimniecībām ar zemiem ienākumiem (Eiropas Komisija, 2019a). 2017. gadā Latvijā attālināmās mirstības līmenis bija trešais augstākais ES, norādot uz nepieciešamību un iespējām ieguldīt veselības aprūpes pieejamības un kvalitātes uzlabošanā. Valsts finansējums veselības aprūpei palielinājās no 3,4 % no IKP 2017. gadā līdz aptuveni 3,8 % 2019. gadā⁽¹⁴⁾. Tas palielināja dažu veselības aprūpes pakalpojumu un inovatīvu zāļu pieejamību un dažās jomās samazināja gaidīšanas laiku.

⁽¹³⁾ Statistika, Labklājības ministrija, 2019 <http://lm.gov.lv/upload/Stat-SU-05112019.pdf>

⁽¹⁴⁾ Finansējums no valdības shēmām, pamatojoties uz Veselības kontu sistēmu.

Turklāt sagaidāms, ka veselības aprūpes izdevumu pieaugumam ilgtermiņā būs pozitīva ietekme uz IKP un publiskajām finansēm, palielinot darbaspējīgā vecuma iedzīvotāju skaitu.

Tomēr izdevumi veselības aprūpes jomā Latvijā joprojām ir vieni no zemākajiem ES. Veselības aprūpes izdevumi Latvijā gan uz vienu iedzīvotāju, gan proporcionāli IKP joprojām ir krietni zemāki nekā vidēji ES (ESAO/Eiropas veselības aprūpes sistēmu un politikas novērošanas centrs, 2019). Latvijas publiskie izdevumi veselības aprūpei 2017. gadā bija 3,4 % no IKP, kas ir ievērojami mazāk par ES vidējo rādītāju – 7,8 %. Izdevumu daļa 2018. un 2019. gadā palielinājās, bet tiek lēsts, ka 2020. gadā tā samazināsies līdz 3,5 % no IKP, jo diskrecionāro izdevumu pieaugums atpauzē no IKP pieauguma (sk. 3.1.2. iedaļu). Vairākās konkrētās jomās ir vajadzīgi ievērojami ieguldījumi, lai uzlabotu veselības aprūpes kvalitāti un uzlabotu piekļuvi saistībā ar pilāra 10. principu un ilgtspējīgas attīstības 3.8. mērķi: plānoto reformu īstenošanai, veselības aprūpes pakalpojumu ģeogrāfiskās pieejamības uzlabošanai, slimību profilaksei, primārās aprūpes stiprināšanai, e-veselībai, aprūpes integrācijai un veselības aprūpes darbaspēkam.

Divu grozu sistēmu, kas daļai iedzīvotāju apdraudēja piekļuvi veselības aprūpei, aizstās jauna veselības apdrošināšanas sistēma. Valdība nolēma līdz 2021. gadam atlikt divu grozu veselības apdrošināšanas sistēmas ieviešanu, kurai bija jāstājas spēkā 2019. gada janvārī. Tīkmēr iestādes plāno izstrādāt un ieviest jaunu veselības aprūpes finansēšanas modeli, kura pamatā būtu valsts obligātā veselības apdrošināšana. Paredzams, ka šis jaunais modelis balstīsies uz principu par vienotu veselības aprūpes pakalpojumu grozu visiem Latvijas iedzīvotājiem. Iestāžu mērķis ir iepazīstināt Saeimu ar šo jauno modeli 2020. gada pavasarī.

Latvija ir veikusi vairākus pasākumus, lai uzlabotu veselības aprūpes sistēmas kvalitāti un efektivitāti un palielinātu tās pieejamību. Vēža aprūpes jomā veikto pasākumu rezultāti ir uzlabojušies, piemēram, piecu gadu izdzīvošanas rādītāji pēc diagnosticēšanas ir salīdzināmi ar rādītājiem lielākajā daļā ES valstu. No otras puses, progress dažās jomās, piemēram, augstā mirstības līmeņa samazināšana pēc uzņemšanas slimnīcā akūta miokarda infarkta un insulta ārstēšanai, ir

atkarīgs no slimnīcu nozares pārstrukturēšanas pabeigšanas un sadarbības uzlabošanas starp slimnīcām. Valdība apstiprināja rīcības plānu, lai apkarotu rezistenci pret antimikrobiāliem līdzekļiem un veicinātu to, ka ārsti, veterinārārsti un lopkopji piesardzīgi lieto antibiotikas. Iestādes arī plāno piedāvāt garīgās veselības traucējumu skrīninga programmas un diagnostikas pakalpojumus bērniem primārās aprūpes iestādēs, lai uzlabotu piekļuvi šādiem pakalpojumiem, ņemot vērā bērnu psihiatru trūkumu. Turklāt pacienta ceļi veselības aprūpes sistēmā tiek izstrādāti un tiks īstenoti attiecībā uz plaši izplatītām slimībām un gadījumiem, kad pastāv ilgs gaidīšanas laiks.

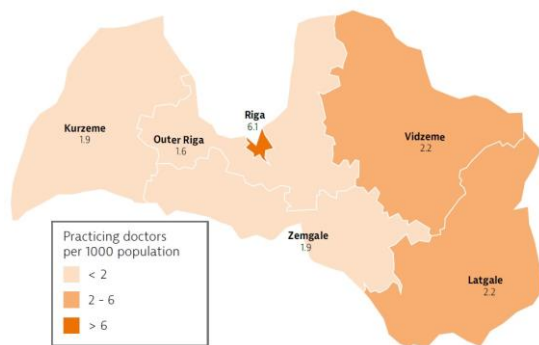
Slimnīcu un primārās aprūpes nozares pārstrukturēšanas plāni joprojām ir agrīnā posmā. Slimnīcu nozarē ir ieviesta piecu līmeņu sistēma. Iestādes izvērtē, vai slimnīcām ir pietiekami resursi pakalpojumu sniegšanai saskaņā ar tām piešķirto līmeni. Minētās izvērtēšanas rezultātā var tikt pārskatīti slimnīcu līmeņi. Ar Eiropas Komisijas Strukturālo reformu atbalsta programmas tehnisko atbalstu ir izstrādāts slimnīcu sadarbības modelis, un to izmēģinās vienā reģionā, lai pārbaudītu tādus aspektus kā speciālistu rotācija un telemedicīnas līdzekļu izmantošana. Daudzdisciplīnu veselības centru izmēģinājuma projekti primārās aprūpes reformai vēl nav uzsākti. Tas notiks 2020. gadā, īstenojot piecus izmēģinājuma projektus. Izmēģinājuma projekti palīdzēs sīki izstrādāt primārās aprūpes reformas plānus, piemēram, veselības centru skaitu un atrašanās vietu visā valstī un ar to saistītās ieguldījumu vajadzības.

Ilgtermiņa aprūpes pieejamība ir ierobežota. Valsts izdevumi par ilgtermiņa aprūpi 2016. gadā bija 0,4 % no IKP, kas ir ievērojami mazāk nekā vidēji ES (1,6 %). Ilgtermiņa aprūpes sistēmas segums Latvijā ir mērens: 2013. gadā tika aptverti 20 % potenciāli apgādājamo iedzīvotāju, un tikai 1 % no kopējā iedzīvotāju skaita bija ilgtermiņa aprūpes saņēmēji. 2016. gadā 38 % trūcīgo mājāsaimniecību finansiālu iemeslu dēļ bija neapmierinātas vajadzības pēc mājās aprūpes pakalpojumiem (ES vidējais rādītājs bija 32 %). Tiek lēsts, ka personīgie maksājumi ir īpaši lieli – 100 % no aprūpes lietotāja izmantojamiem ienākumiem mērenu vajadzību gadījumā un vairāk nekā 200 % – nopietnu vajadzību gadījumā (ESAO, 2019c). Tiek lēsts, ka pieprasījums pēc

ilgtermiņa aprūpes un integrētiem pakalpojumiem Latvijā pieaugs, un šo pakalpojumu pieejamība ir īpaši svarīga vecāka gadagājuma cilvēkiem.

Darbaspēka trūkums kavē piekļuvi veselības aprūpei un apgrūtina veselības aprūpes reformu īstenošanu. Situācija ir izteiktāka teritorijās ārpus Rīgas, kur praktizējošo ārstu blīvums ir daudz mazāks (sk. 3.3.3. diagrammu), kā rezultātā rodas plaisa starp pilsētām un laukiem attiecībā uz piekļuvi veselības aprūpei. Zems atalgojums ir atturējis jo īpaši jaunos veselības aprūpes darbiniekus un medmāsas. Iestādes veic pasākumus, lai uzlabotu veselības aprūpes darbinieku pieņemšanu darbā un noturēšanu darbā, tostarp apņemas laikposmā no 2019. līdz 2021. gadam katru gadu palielināt ārstu algas par 20 % (Eiropas Komisija, 2019a). Tomēr 2020. gada budžeta palielinājums rada tikai algu pieaugumu vidēji par aptuveni 10 %.

3.3.3. diagramma. Praktizējošo ārstu blīvums Latvijas reģionos

Avots: Latvijas veselības aprūpes statistikas gadagrāmata 2018

Attiecībā uz veselības aprūpes personālu īstenošana politika līdz šim nav devusi gaidītos rezultātus. Saskaņā ar neseno ziņojumu par cilvēkresursiem veselības aprūpes jomā (Valsts kontrole, 2019. gads) problēmas, kas jau sen ir konstatētas, kopš 2006. gada nav mainījušās. Ziņojumā secināts, ka i) veselības nozarē nodarbināto veselības aprūpes speciālistu skaits samazinās; ii) trūkst noteiktu ārstu-speciālistu un iii) reģionos gandrīz visās specialitātēs trūkst praktizējošu ārstu. Tajā arī lēš, ka šajā nozarē ir vajadzīgi vismaz 3598 papildu medmāsas. Ziņojumā ieteikts uzlabot cilvēkresursu plānošanas un prognozēšanas metodiku veselības aprūpes jomā un papildināt to ar pasākumiem, kuru mērķis ir palielināt veselības aprūpes speciālistu skaitu;

nodrošināt izglītības iestāžu spēju piedāvāt piemērotas mācību programmas un atbalstīt profesionālo tālākizglītību. Veselības ministrija ir sagatavojusi laika grafiku Valsts revīzijas ziņojumā ietvertu ieteikumu ieviešanai līdz 2022. gadam. Pasākumi ietver jaunu izglītības programmu izveidi medmāsām. Konkrētāk, tiek izstrādāta medmāsu profesijas koncepcija, kurā tiks ierosināta plašāka medmāsu kompetence un jaunas vispārējās aprūpes māsu lomas izveide no 2022. gada. Turklāt māsu izglītības pašreizējo divu līmeņu sistēmu aizstās jauna vienota četru gadu universitātes programma.

3.3.4. IZGLĪTĪBA UN PRASMES

Latvijas izglītības sistēma labi darbojas mācību sasniegumu ziņā, bet saskaras ar problēmu – racionalizēt skolu tīklu, vienlaikus uzlabojot sistēmas kvalitāti un efektivitāti un pielāgojot to darba tirgus vajadzībām. Augstākās izglītības nozare ir guvusi labumu no ieguldījumu pakāpeniska pieauguma un pieaugošām pārmaiņām kvalitātes nodrošināšanā, bet tā joprojām ir sadrumstalota un nepietiekami konkurētspējīga starptautiskā līmenī. Profesionālā izglītība un apmācība tiek modernizēta, bet studentu īpatsvars šāda veida izglītībā ir zemāks par ES vidējo rādītāju. Zems darbaspēka digitālo prasmju līmenis ierobežo digitālo tehnoloģiju izmantošanu uzņēmumos un inovācijas potenciālu.

Skolu izglītība Latvijā sniedz labus rezultātus pamatprasmju apguves ziņā, savukārt pilsētu skolas vidēji pārspēj lauku skolas. 2018. gadā Latvijas skolēnu sekmes zinātnē kopumā bija stabilas, bet salīdzinājumā ar 2015. gadu pasliktinājās lasīšanas līmenis, lai gan tas joprojām pārsniedz 2000. gadā novēroto līmeni, savukārt matemātikas rādītāji pieauga (ESAO PISA, 2019d). Kopumā to skolēnu īpatsvars, kuriem ir sliktas sekmes visās trīs jomās, ir zemāks nekā vidēji ES (9,2 % salīdzinājumā ar 12,6 %). Skolnieces pārspēj skolēnus lasīšanā (par 33 punktiem) un mazākā mērā zinātnē (8 punkti), bet zēni pārspēj meitenes matemātikā par 7 punktiem. Pilsētas skolas uzrādīja labākus rezultātus nekā lauku skolas, un lasīšanā atšķīrās par 52 punktiem (apmēram līdzvērtīgs 1 gadu ilgām mācībām). Sistēma ir diezgan taisnīga, un skolēna sociālekonomiskajai izcelsmei ir salīdzinoši ierobežota ietekme uz mācību sasniegumiem lasīšanā. Atšķirība starp vislabvēlīgākajā un

visnelabvēlīgākajā situācijā esošajiem skolēniem bija 65 punkti salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju – 95 punkti.

Samazinoties skolēnu skaitam, Latvijas lielā un neefektīvā skolu tīkla konsolidācija ir valdības prioritāte. Skolu tīkla racionalizēšana ir plānota no 2017. gada, nosakot minimālos kritērijus attiecībā uz kvalitāti un skolēnu skaitu klasē vispārējās vidusskolas izglītības iestādēs. Tas ir saistīts arī ar skolotāju atalgojuma izmaiņām un izglītības satura reformu. Ir paredzēts, ka minimālie kritēriji būs spēkā no 2020. gada augusta, tomēr to pašreizējā definīcija vēl tiek apspriesta (sk. 3.4.1. izcēlumu).

Zems likumā noteiktais atalgojums un ilgš darba laiks veicina to, ka skolotāja darbs kļūst nepievilcīgs, un reformas vēl nav devušas vēlamus uzlabojumus. To Latvijas skolotāju īpatsvars, kuri uzskata, ka skolotāja darbs ir sabiedrībā cienīta profesija, ir lielāks nekā vidēji ES (23 % pret 18 %) (ESAO *TALIS*, 2019e). Tomēr tikai 65 % skolotāju apgalvo, ka, ja viņi varētu pieņemt lēmumu vēlreiz, viņi joprojām izvēlētos kļūt par skolotāju (vidēji 78 % ES). Šķiet, ka ienākumu stabilitāte un darbvietas drošība ir spēcīgi ietekmējoši faktori, izvēloties skolotāja darbu par profesiju. Jaunā skolotāju atalgojuma sistēma, kas tika ieviesta 2016. gadā, pakāpeniski palielināja minimālo mēnešalgu no 680 EUR 2016. gada 1. septembrī līdz 750 EUR 2019. gada 1. septembrī. Tomēr šī mēnešalga joprojām ir mazāka par pusi no ES vidējās mēnešalgas skolotājiem (Eiropas Komisija/*EACEA/Eurydice*, 2018c).

Jaunu mācībspēku piesaistīšana ir liela problēma, jo jaunie absolventi nevēlas strādāt šajā profesijā, un skolotāju trūkums kļūst acīmredzams, it īpaši dabaszinātnēs un matemātikā. 2015. gadā mazāk nekā 1 % 15 gadus vecu jauniešu vēlējās strādāt par skolotāju (tikai 0,2 % zēnu) (Eiropas Komisija, 2018c). Saskaņā ar Izglītības un zinātnes ministrijas datiem no aptuveni 1000 izglītības jomas absolventiem gadā tikai aptuveni 350–400 faktiski sāk strādāt par skolotājiem. Ministrija ir atjauninājusi noteikumus par augstākās izglītības iestāžu finansēšanu, lai nodrošinātu, ka tās saņem uz rezultātiem balstītu finansējumu atbilstoši to izglītības jomas absolventu skaitam, kuri sāk strādāt skolotāja profesijā. Arvien biežāk tiek

ziņots par skolotāju trūkumu. Neatkarīgās izglītības biedrības 2018. gada septembrī veiktajā 200 skolu vadītāju apsekojumā tika konstatēts, ka 65 % skolu trūkst skolotāju. 2018. gadā tika paziņots par plāniem pārstrādāt skolotāju studiju programmas, tās saskaņojot ar jaunajiem uz kompetenci balstītajiem mācīšanās standartiem skolās. Līdz ar pārmaiņām pedagoģijas pilna laika studiju programmās 2020. gadā ir ieviesta viengadīga darba vidē balstīta studiju programma tiem profesionāļiem, kas jau ir ieguvuši augstāko izglītību citās jomās.

Ir pieņemts jauns mācību standarts visos vispārējās izglītības līmeņos, kas tiks pakāpeniski ieviests laikposmā no 2019. līdz 2023. gadam. Uz kompetencēm balstīti mācību standarti pirmsskolas izglītībai un pamatzglītībai tika pieņemti 2018. gadā, un vispārējai vidējai izglītībai – 2019. gada septembrī. Salīdzinājumā ar iepriekšējo mācību programmu jaunā vidējās izglītības mācību programma samazina vidusskolas mācību priekšmetu skaitu un ļauj skolēniem 30 % no skolas laika veltīt specializētai, padziļinātai konkrētu mācību priekšmetu apguvei. Jaunās mācību programmas īstenošana notiks pakāpeniski, pirmsskolas līmenī to ieviešot 2019./2020. gadā un augstākās klasēs – 2022./2023. gadā. **To jauniešu īpatsvars, kuriem ir terciārā izglītība, 2018. gadā salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu samazinājās, bet joprojām ir virs ES vidējā rādītāja.** 2018. gadā 42,7 % iedzīvotāju vecumā no 30 līdz 34 gadiem bija terciārā izglītība, kas ir par 43,8 % mazāk nekā 2017. gadā. Samazinājums bija izteiktāks vīriešiem (no 32 % līdz 30,6 %), vēl vairāk palielinot jau tā ievērojamo dzimumu atšķirību (24,6 procentpunkti). Augstskolu absolventi zinātnē, tehnoloģijā, inženierzinātnēs un matemātikā 2017. gadā veidoja 21 % no visiem augstskolu absolventiem, kas ir krietni zem ES vidējā rādītāja – 26 %. Turklāt absolventu īpatsvars dabaszinātnēs, matemātikā un statistikā bija zemākais ES (3,1 % salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju – 7,6 % 2016. gadā). Pozitīvi ir tas, ka absolventu nodarbinātības līmenis vecuma grupā no 20 līdz 34 gadiem 2018. gadā strauji pieauga (84,1 % salīdzinājumā ar 78 % 2017. gadā) un tagad pārsniedz ES vidējo rādītāju – 81,6 %. Tiek īstenota absolventu apzināšana, un pirmie dati no Studentu un absolventu reģistra ir gaidāmi 2019. gada beigās.

Ar ES fondu atbalstu tiek plānoti jauni pasākumi, lai mazinātu augstākās izglītības sistēmas sadrumstalotību un izstrādātu augstākas kvalitātes studiju programmas. Lai gan tas ir solis pareizajā virzienā, vēl ir jāraugās, vai Latvijas augstākās izglītības iestādes ir iespējams motivēt samazināt programmu apjomu un skaitu, konkurējot par studentiem. Kopumā pētniecībai pieejamais finansējums valstī joprojām ir zems, un uz rezultātiem balstītais finansējums augstākās izglītības iestādēm ir ierobežots. Šo pasākumu panākumi lielā mērā būs atkarīgi no tā, vai būs pieejami vairāk resursu akadēmiskajai pētniecībai, no augstākās izglītības iestāžu labākas pārvaldības un no valsts aģentūras, kas atbild par studiju programmu kvalitātes nodrošināšanu un akreditāciju, spējas veikt stingru augstākās izglītības iestāžu piedāvātās kvalitātes novērtējumu. Būtiska nozīme būs vairākiem faktoriem, tostarp jauno augstākās izglītības programmu kvalitātei un kvalificēta akadēmiskā personāla pieejamībai.

Neraugoties uz notiekošajiem reformu centieniem, līdzdalība profesionālajā izglītībā un apmācībā (PIA) joprojām ir zema. Latvija ir veikusi vairākas reformas, lai stiprinātu PIA sistēmu, piemēram, mācību programmu reformu, izglītības standartu un kvalifikāciju izstrādi, modulārās programmas, skolotāju apmācību un ciešāku sadarbību ar darba devējiem. Darba tirgus rezultāti attiecībā uz PIA audzēkņiem ir uzlabojušies, bet neseno PIA absolventu nodarbinātības līmenis joprojām ir zemāks par ES vidējo rādītāju (75,8 % salīdzinājumā ar 79,5 % ES 2018. gadā). Neraugoties uz šiem centieniem, dalība PIA joprojām ir nemainīga, un mazāk nekā 40 % studentu izvēlas šo veidu (ES 2018. gadā – 48 %). Ir ieviesti pasākumi, ko atbalsta Eiropas Sociālais fonds, lai samazinātu to audzēkņu lielo skaitu, kuri pamet profesionālo izglītību un apmācību (19 % vidējās profesionālās izglītības līmenī 2017./2018. gadā). Absolventu apzināšana tiek organizēta tikai skolu līmenī, un centralizētas pieejas izstrāde būtu jāpabeidz līdz 2020. gada beigām.

2019. gadā Latvija ar vairāku projektu palīdzību turpināja atbalstīt mācīšanās darbvietā īstenošanu. Šie projekti ietvēra PIA studentu pārrobežu mobilitāti, profesionālās izglītības un apmācības skolotāju un instruktoru pastāvīgu profesionālās kvalifikācijas

paaugstināšanu un atbalstu uzņēmumiem mācīšanās un prakses darbvietā īstenošanā. Darba devēju konfederācijas vadībā tiek ieviesta pieeja nodrošināt mācīšanos darbvietā. Līdz 2019. gada oktobrim 29 no 38 profesionālās izglītības un apmācības skolām un 469 uzņēmumi īstenoja vismaz vienu mācīšanās darbvietā programmu, kurā piedalījās 2011 studentu. Pastāv iespējas vēl vairāk stiprināt mācīšanās darbvietā īstenošanu un palielināt skolu un darba devēju līdzdalību, kā arī labāk saskaņot mācīšanās darbvietā piedāvājumu ar darba tirgus vajadzībām.

Pieaugušo līdzdalības līmenis izglītībā joprojām ir salīdzinoši zems, un ir plānoti turpmāki pasākumi, lai palielinātu informētību un samazinātu šķēršļus. 2018. gadā 6,7 % pieaugušo piedalījās mācībās, kas ir zem ES vidējā rādītāja – 11 % un valsts mērķa – 15 %. Pieaugušo izglītības dalības rādītājs mazkvalificētiem darba ņēmējiem 2018. gadā bija vēl zemāks – tikai 2,5 % (ES vidēji – 4,3%). Tas daļēji skaidrojams ar zemo informētību un piekļuves šķēršļiem – 2016. gadā vairāk nekā 35 % pieaugušo nepiedalījās un nevēlējās piedalīties pieaugušo izglītībā. Tika ziņots, ka galvenie dalības šķēršļi ir izmaksas, nesavienojamība ar darba grafiku vai ģimenes pienākumiem (CSP, 2018). Nepietiekami nefinansiāli un finansiāli stimuli darba devējiem ieguldīt un atbalstīt pieaugušo izglītību saviem darbiniekiem ierobežo arī pieaugušo izglītības nodrošināšanu (ESAO, 2019a).

Latvijas iedzīvotājiem trūkst digitālo prasmju visos līmeņos, sākot no pamatprasmēm līdz augstākam līmenim, un zemais IKT speciālistu īpatsvars darbaspēkā kavē digitalizāciju un produktivitāti. Nav panākts būtisks progress, lai uzlabotu digitālo prasmju līmeni, kas ir zem ES vidējā līmeņa (sk. 3.3.1. izcēlumu). Tikai 43 % Latvijas iedzīvotāju vecumā no 16 līdz 74 gadiem ir digitālās pamatprasmes (58 % ES kopumā), rādītājs, kas sociālo rezultātu pārskatā (sk. 3.3.1. izcēlumu) reģistrēts kā “kritisks”, un IKT speciālisti veido nelielu darbaspēka daļu (1,7 % salīdzinājumā ar 3,9 % ES). Dzimumu atšķirību novēršana digitālajā jomā ir svarīgs elements, jo sievietes IKT speciālistes veido tikai 0,5 % no sieviešu nodarbinātības, kas ir zem ES vidējā rādītāja – 1,4 %. Tomēr Latvija sekmīgi sagatavo IKT absolventus: ir bijis pastāvīgs pieaugums, kas krietni pārsniedz ES vidējo rādītāju (līdz 5 % no visiem absolventiem salīdzinājumā ar 3,6 % ES).

Ar ES līdzekļiem tiek atbalstīti pasākumi, lai uzlabotu pieaugušo izglītības pieejamību, un ir plānots, ka pēc 2022. gada pieaugušo izglītība tiks finansēta no valsts līdzekļiem. Latvijai nav skaidras sistēmas vai vienošanās par to, kā ilgtspējīgi sadalīt mūžizglītības finansējuma izmaksas starp valdību, darba devējiem un privātpersonām (ESAO, 2019a). Valsts finansējums pieaugušo izglītībai ir atlikts līdz 2022. gadam, un pašlaik galvenokārt ES līdzekļi tiek izmantoti, lai uzlabotu piekļuvi pieaugušo izglītībai. Līdz šim pieaugušo izglītībā bija iesaistīti 16 800 pieauguši darbinieki, no kuriem 3481 bija nodarbināts ar zemu izglītības līmeni. Plānots izstrādāt tiesisko regulējumu valsts finansējumam pieaugušo izglītībai, kas stāsies spēkā līdz 2022. gada beigām. Nacionālās prasmju stratēģijas projekts, kas saņem ESAO atbalstu, ir savas darbības posmā, un tieši šajā posmā tiks izstrādāta un apstiprināta Latvijas nacionālā izglītības un prasmju stratēģija 2021.–2027. gadam.

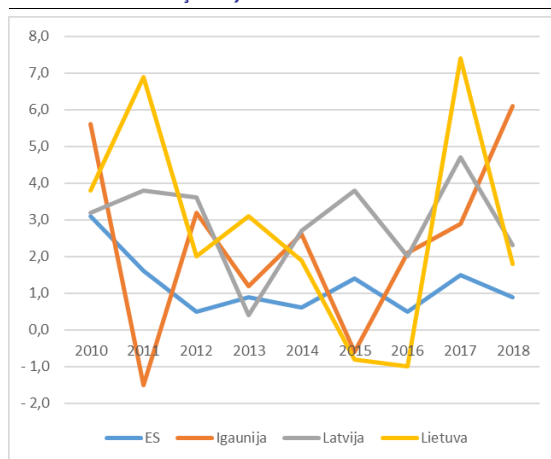
3.4. KONKURĒTSPĒJAS REFORMAS UN INVESTĪCIJAS

3.4.1. INVESTĪCIJAS UN PRODUKTIVITĀTE

Darba ražīgums un darbaspēka vienības izmaksas

Darba ražīguma pieaugums Latvijā 2018. gadā salīdzinājumā ar 2017. gadu samazinājās vairāk nekā uz pusi, taču joprojām ir krietni virs ES vidējā rādītāja. 2018. gadā darba ražīguma pieaugums stundā samazinājās līdz 2,3 % salīdzinājumā ar 4,7 % iepriekšējā gadā. Neraugoties uz šo palēninājumu, ražīgums joprojām pieaug ievērojami vairāk par ES vidējo rādītāju — pēdējo piecu gadu laikā Latvijas vidējais ražīguma pieaugums bija 3,1 %, kamēr ES vidējais pieaugums bija tikai 1,0 %. Tomēr vidējā termiņā darbaspēka vienības izmaksu pieaugums var kaitēt Latvijas eksporta konkurētspējai un tādējādi kaitēt tās ražīguma pieaugumam. Turklāt paredzams, ka iedzīvotāju skaita samazināšanās turpinās apgrūtināt Latvijas infrastruktūras efektivitāti, tādējādi potenciāli kavējot vispārējo produktivitātes pieaugumu. Pēc Padomes 2016. gada ieteikuma Latvija 2019. gada oktobrī Valsts produktivitātes padomes statusā iecēla Latvijas Universitātes domnīcu LV PEAK. Pasākumi, kuru mērķis ir nodrošināt turpmāku konvergenci ar ES vidējo rādītāju, palīdzētu virzīties uz 8. un 9. IAM sasniegšanu.

3.4.1. diagramma. **Darba ražīguma pieaugums (gada izmaiņas %)**

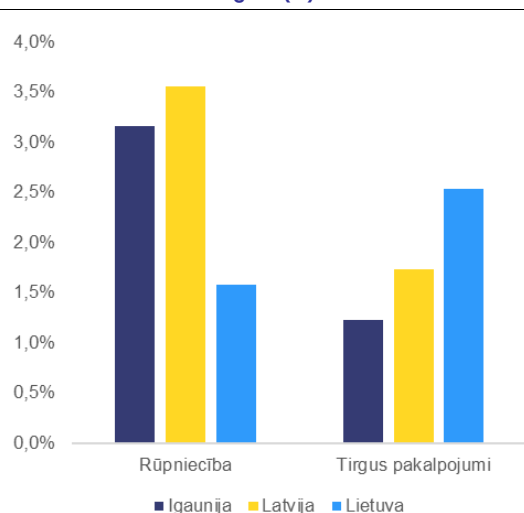

Avots:

Ražošanas produktivitātes pieaugums ir bijis aptuveni divreiz straujāks nekā tirgus pakalpojumu jomā Latvijā. Lēnais produktivitātes pieaugums netirgojamu pakalpojumu jomā daļēji ir saistīts ar Latvijas nelielo iekšzemes tirgu, kas ierobežo

apjomradītus ietaupījumus, ko var sasniegt. Turklāt iedzīvotāju skaita samazināšanās ir radījusi papildu spiedienu uz iekšzemē orientēto nozaru produktivitāti. Salīdzinājumā ar pārējām Baltijas valstīm Latvijas rūpniecības produktivitātes pieaugums pēdējo 5 gadu laikā ir bijis visstraujākais, bet tiešā salīdzinājumā tas joprojām ir par aptuveni 20 % mazāks nekā Igaunijā un Lietuvā. Tirgus pakalpojumu jomā Latvijas produktivitātes pieaugums ierindojas pa vidu pārējām Baltijas valstīm (3.4.2. diagramma).

3.4.2. diagramma. **Vidējais produktivitātes pieaugums, 2013.–2018. gads (%)**

Avots: Eiropas Komisija

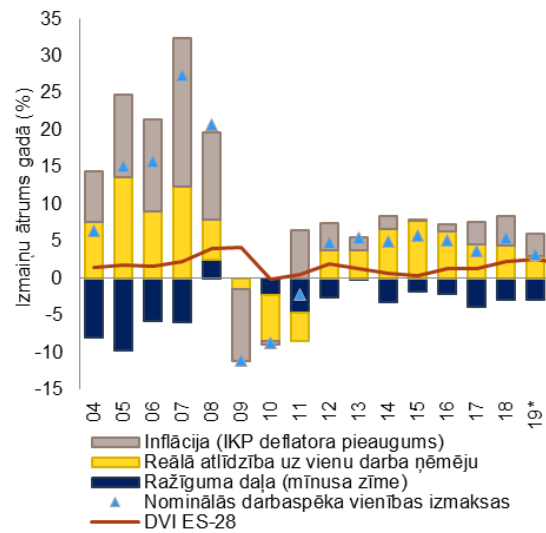
Izmaksu konkurētspēja

Darbaspēka vienības izmaksu pieaugums joprojām ir viens no augstākajiem ES, kas rada bažas par Latvijas izmaksu konkurētspēju. Darbaspēka vienības izmaksu pieaugums 2018. gadā atkal paātrinājās līdz 5,3 %, trīs gadu pieauguma tempam sasniedzot 14,7 %, kas ievērojami pārsniedz makroekonomikas nelīdzsvarotības rezultātu apkopojuma robežvērtību 9 %. Darbaspēka vienības izmaksu pieaugums Latvijā ir ievērojami pārsniedzis eurozonas vidējo rādītāju, un Latvijas reālais efektīvais valūtas maiņas kurss, kura pamatā ir darbaspēka vienības izmaksas, laikposmā no 2015. līdz 2018. gadam ir palielinājies par 7,1 %. Tomēr darbaspēka vienības izmaksu pieauguma atspoguļošanās cenās ir bijusi lēna, par ko liecina uz *saskaņoto patēriņa cenu indeksu* balstītā reālā efektīvā valūtas maiņas kursa pieaugums tikai par

1,3 % pēdējo trīs gadu laikā. Algu izmaksu celšanās salīdzinājumā ar Latvijas tirdzniecības partneriem rada risku, ka Latvijas eksports kļūs pārāk dārgs, lai konkurētu ārvalstu tirgos. Tomēr eksporta tirgus daļas pieaugums līdz šim ir saglabājies stabils — pēdējo piecu gadu laikā tā ir palielinājusies par 8,6 %. Tas ir krietni zemāk par citām iedzīšanas procesā esošām ekonomikām ar līdzīgiem ienākumiem, piemēram, Poliju vai Rumāniju, kuru tirgus daļas pēdējo piecu gadu laikā ir palielinājušās par vairāk nekā 20 %. Tomēr Latvijas eksporta tirgus daļas pieauguma temps ir visaugstākais Baltijas valstu vidū – Lietuvā tas bija zem 5 %, bet Igaunijā tas gandrīz nemaz nav mainījies.

Algu pieaugums, ko stimulē spriedzes palielināšanās darba tirgū, ir galvenais darbaspēka vienības izmaksu pieauguma virzītājs. Darbaspēka vienības izmaksu pieauguma sadalījums liecina, ka vidējais produktivitātes pieaugums pēdējo trīs gadu laikā ir bijis viens no straujākajiem ES. Tomēr Latvijas ikgadējais algu pieaugums aptuveni 7,9 % apmērā pēdējo piecu gadu laikā ir bijis daudz lielāks par ES vidējo rādītāju – 1,6 %, tādējādi stimulējot darbaspēka vienības izmaksu relatīvo pieaugumu. Nesenā algu straujā pieauguma virzītājspēks ir darbaspēka piedāvājuma samazināšanās un investīciju virzīts darbaspēka pieprasījuma pieaugums. Demogrāfiskās situācijas dēļ darbaspēka piedāvājums turpinās samazināties. No otras puses, straujš algu pieaugums var atvieglot spiedienu, ko rada sarūkošs darbaspēka piedāvājums, ja valsts spēs apturēt izceļošanu. Papildu palīdzība darba ņēmēju trūkuma problēmas risināšanā varētu nākt no citām politikas jomām, kas sekmē labāku iekšējo mobilitāti, palielina pieaugušo dalību izglītībā, uzlabo mazkvalificēto cilvēku apmācības atbilstību darba tirgus prasībām un uzlabo veselības rezultātus.

3.4.3. diagramma. **Darbaspēka vienības izmaksu pieaugums un to sastāvdaļas (%)**

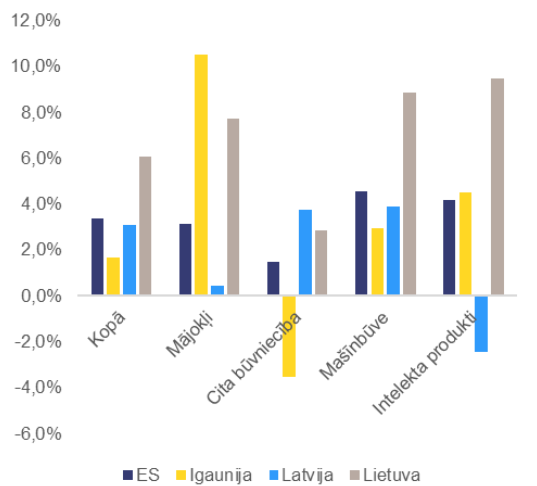
Avots: Eiropas Komisija

Investīcijas

Neraugoties uz neseno kāpumu, investīciju līmenis joprojām tikai nedaudz pārsniedz ES vidējo rādītāju. Investīciju pieaugums 2019. gadā palēninājās, pārtraucot izrāvienu, kura laikā no 2016. līdz 2019. gadam reālais investīciju pieaugums sasniedza gandrīz 35 %. Izrāvienu veicināja galvenokārt ES finansētās publiskās investīcijas, kam palīdzēja arī privātā sektora investīcijas mazumtirdzniecības telpās un biroju ēkās, lai nodrošinātu strauji augošo darījumdarbības un IT pakalpojumu nozari. Tomēr ilgtermiņā reālais investīciju pieaugums Latvijā ir bijis vājš — pēdējo piecu gadu laikā tas ir pieaudzis aptuveni tādā pašā tempā kā ES vidējais rādītājs. Turklāt to galvenokārt ir veicinājusi nedzīvojamo ēku celtniecība un mašīnbūve, savukārt citu aktīvu veidu pieaugums ir bijis ievērojami mazāks nekā pārējās Baltijas valstīs vai vidēji ES. ES finansētie infrastruktūras projekti veido ievērojamu daļu no nedzīvojamo ēku celtniecības, un tāpēc tie ir bijuši noderīgi Latvijas investīciju pieauguma nodrošināšanā. Blāvs ieguldījumu pieaugums mājokļu jomā ir saistīts ar vairākiem faktoriem — salīdzinoši augstām celtniecības izmaksām, ko rada ilgas un apgrūtinātas administratīvās procedūras, lēna hipotekārā kredīvēšana un iedzīvotāju skaita samazināšanās. Visbeidzot, vāji ieguldījumi intelektuālā īpašuma jomā ir saistīti ar salīdzinoši

vāju digitalizāciju visās ekonomikas nozarēs (sk. 3.4.4. diagrammu).

3.4.4. diagramma. Vidējais reālo investīciju pieaugums, 2013.–2018. gads (%)

Avots: Eiropas Komisija

Uzņēmumu apsekojumi liecina, ka neskaidrība par pieprasījumu kavē ieguldījumu veikšanu.

Privātās investīcijas joprojām ir pieticīgas, kam pamatā ir neskaidrība saistībā ar ārējā pieprasījuma nosacījumiem, taču zināmā mērā arī strukturāli šķēršļi. Viena ceturtdaļa Latvijas uzņēmumu – kas ir viens no augstākajiem rādītājiem ES – uzskata, ka pēdējo dažu gadu laikā tie ir veikuši pārāk maz ieguldījumu. Tajā pašā laikā tikai 29 % uzņēmumu Latvijā ziņo, ka tie darbojas ar pilnu jaudu vai pārsniedz to, kas ir zemākais skaitlis Eiropas Savienībā (*EIB Investment Survey*, 2019). Kā iespējamie šķēršļi ieguldījumiem tiek minēti arī ārējā finansējuma izmaksas un pieejamība un nodokļu tiesību aktu stabilitāte un sarežģītība (*Flash Eurobarometer 459* “Investment in the EU”).

Pētniecība un inovācija

Ieguldījumi pētniecībā un inovācijā Latvijā nesēn palielinājās ar ES fondu atbalstu, taču kopumā tie joprojām ir zemi. 2018. gadā pētniecības un izstrādes izdevumi attiecībā pret IKP palielinājās par 0,64 % (2017. gadā — 0,51 %). Vairāk nekā puse no šīs summas ir publiskie izdevumi. Eiropas fondi veido 41,5 % no visām publiskajām investīcijām pētniecībā un inovācijā. Neraugoties uz izdevumu pieaugumu, ar to nepietiek, lai novērstu ievērojamo finansējuma

trūkumu visai pētniecības un inovācijas sistēmai. Ieguldījumu daļa pētniecībā un izstrādē ir ievērojami zemāka par ES vidējo rādītāju (2,1 % no IKP 2018. gadā) un arī krietni zemāka par Latvijas mērķi — 1,5 % no IKP 2020. gadā. Nepietiekams finansējums kavē pētniecības un izstrādes sistēmas efektivitāti, tās pievilcību pētniekiem, jo īpaši jauniem pētniekiem, un ierobežo tās pievienoto vērtību ekonomikā. Turklāt ar ilgtspēju saistīto pētniecības un inovācijas tematu tvērums ir ierobežots. Publikāciju īpatsvars galvenajos žurnālos ir nedaudz palielinājies, bet starptautiskā mērogā tas joprojām ir salīdzinoši zems.

Latvija lepojas ar dinamisku jaunuzņēmumu kopieni, bet IT speciālistu piedāvājums ir ierobežots un pētniecības un rūpniecības saiknes ir vājas.

Lai gan straujas izaugsmes uzņēmumu nodrošinātās nodarbinātības īpatsvars nedaudz pārsniedz ES vidējo rādītāju, valsts rādītāji attiecībā uz piekļuvi finansējumam un citiem pamatnosacījumiem (piem., cilvēkkapitāls, regulējums un inovācija) ir zemāki par ES vidējo rādītāju, izņemot uzņēmējdarbības prasmes, par ko liecina pastāvīgi augoša jaunuzņēmumu kopiena. Strauji augošu uzņēmumu lielākais īpatsvars ir zināšanu ietilpīgās un vidēji augsto tehnoloģiju ražošanas nozarēs, jo īpaši IKT, mašīnbūves un iekārtu ražošanas nozarēs, kā arī dažās vidēji zemo tehnoloģiju nozarēs, piemēram, gumijas un plastmasas izstrādājumu nozarē. Uz tehnoloģijām orientētas jaunuzņēmumu ekosistēmas attīstība ir daudzsoļīga. Tomēr galvenās problēmas joprojām ir prasmju trūkums un joprojām salīdzinoši mazās pētniecības un rūpniecības un rūpniecības iekšējās saiknes (Eiropas Komisija, Straujas izaugsmes uzņēmumu faktu lapa par Latviju). Latvijas jaunuzņēmumi un MVU arī atpaliek inovācijas spēju ziņā salīdzinājumā ar citām ES dalībvalstīm. Lai to novērstu, Latvijas tehnoloģijas pārneses programma 2018. gadā tika grozīta, lai uzlabotu inovācijas vaučeru atbalstu MVU inovācijas darbībām.

Cilvēkkapitāla nelīdzsvarotība kavē Latvijas pētniecības un inovācijas sistēmas attīstību.

Demogrāfisko tendenču un nepietiekama finansējuma dēļ Latvijai ir grūti tikt līdzī ES vidējam rādītājam attiecībā uz zinātnieku, doktorantūras studentu un absolventu skaitu zinātnē, tehnoloģijā, inženierzinātnēs un matemātikā. Pat ja situācija uzlabojas, joprojām ir

plašas iespējas veikt turpmākus uzlabojumus, piemēram, lai sasniegtu valsts mērķi, proti, 7000 pētnieku 2020. gadā. Tiek veiktas vairākas izmaiņas, tostarp izmaiņas akadēmiskās karjeras sistēmā, studiju programmās un augstākās izglītības pārvaldībā. Sadarbībā ar Eiropas Komisiju programmas “Apvārsnis 2020” politikas atbalsta instrumenta darbības ieteikums ir izstrādāt ieteikumus politikai, lai piesaistītu un noturētu talantīgus cilvēkus zinātniskajā un tehnoloģiskajā karjerā, kā arī darījumsdarbības nozarē.

Pētniecības un inovācijas sistēmas pārvaldības sadrumstalotība Latvijā joprojām ir problēma, bet tā tiek risināta. Ņemot vērā Eiropas Komisijas programmas “Apvārsnis 2020” politikas atbalsta instrumenta darbības ieteikumus⁽¹⁵⁾, valdība 2019. gadā apstiprināja jaunu stratēģiju Latvijas zinātnes politikas sistēmas institucionālajai konsolidācijai. Vienotai zinātnes politikas īstenošanas struktūrai Latvijā būtu jāsadarbītos 2020. gadā. Šai reformai ir potenciāls stiprināt pētniecības un inovācijas sistēmu un palielināt administratīvās spējas.

Digitalizācija

Latvija ir veikusi būtiskus uzlabojumus digitālo publisko pakalpojumu jomā un šajā jomā krietni pārsniedz ES vidējo rādītāju. Progresu veicināja e-pārvaldes izmantošana, iepriekš aizpildītu veidlapu pieejamība un atklāto datu pieejamība pēc valsts datu portāla izveides, ļaujot tieši piekļūt valsts pārvaldes datu kopām un metadatiem un savienot tos ar citām datu kopām. Valsts ir nedaudz mazāk progresējusi uzņēmumiem paredzēto e-pārvaldes pakalpojumu jomā. Tiek veikti turpmāki pasākumi nolūkā palielināt valsts pārvaldes efektivitāti, efektīvi izmantojot mākoņdatošanas pakalpojumus, lai samazinātu administratīvo slogu un radītu uzņēmējiem un MVU labvēlīgāku darījumsdarbības vidi.

Latvija turpina ieguldīt līdzekļus, lai vairāk cilvēku izmantotu e-pārvaldes pakalpojumus. 83 % interneta lietotāju (salīdzinājumā ar 67 % ES) izmantoja e-pārvaldes pakalpojumus. Rezultāti ir sasniegti, pateicoties plašai komunikācijas un mācību programmai ar nosaukumu “Mana Latvija.

Dari digitāli!” kura ietver apmācību vismaz 6000 valsts un pašvaldību amatpersonām, skolotājiem, bibliotekāriem un žurnālistiem ar mērķi uzlabot viņu zināšanas par digitālajiem risinājumiem, lai viņi varētu palīdzēt cilvēkiem pāriet no klātienes pakalpojumiem uz digitālajiem pakalpojumiem. Programma piedāvā informāciju un video pamācības par vairāk nekā 500 e-pakalpojumiem un sadarbības centienos apvieno vairāk nekā 30 valsts iestādes.

Latvijas uzņēmumi pilnībā neizmanto savu digitalizācijas potenciālu. Latvija atpaliek no ES vidējā rādītāja un nav panākusi būtisku progresu digitālo tehnoloģiju integrācijā. Latvijas uzņēmumi joprojām nepietiekami izmanto preču un pakalpojumu tiešsaistes pārdošanas potenciālu, e-komercijas jomā starp MVU un ar to saistītā apgrozījuma ziņā ievērojami atpaliekot no ES vidējā rādītāja. Tikai 11 % MVU pārdod preces tiešsaistē, kas ir mazāk par ES vidējo rādītāju – 17,5 %. To MVU īpatsvars, kuri veic pārrobežu tirdzniecību, joprojām ir zemāks par ES vidējo rādītāju (tikai 6,6 % no visiem MVU salīdzinājumā ar 8,4 % ES kopumā), un tikai vidēji 5,3 % no MVU apgrozījuma nāk no tiešsaistes segmenta. Uzņēmumi tikai ierobežoti izmanto elektronisko informācijas apmaiņu, e-mākoņdatošanas pakalpojumus un sociālos plašsaziņas līdzekļus, un tikai 7,7 % uzņēmumu izmanto lielos datus.

Uzlabojumus digitālo pakalpojumu integrācijā uzņēmumos ierobežo augsti kvalificētu speciālistu trūkums. Gandrīz puse no visiem Latvijas uzņēmumiem, kas vēlas pieņemt darbā IKT speciālistus, ziņo par grūtībām aizpildīt vakances. Turklāt 17,7 % uzņēmumu nodrošina personālam apmācību, lai pilnveidotu un uzlabotu savas IKT prasmes, kas ir ievērojami mazāk nekā ES vidējais rādītājs – 23,9 %. IKT speciālistu trūkums ir redzams arī nodarbinātības rādītājos, jo viņu īpatsvars kopējā nodarbinātībā ir ievērojami zemāks par ES vidējo — 1,7 % salīdzinājumā ar 3,9 % (sk. 3.3. iedaļu). Tas, iespējams, ir šķērslis ieguldījumiem un inovācijai un varētu arī ierobežot produktivitāti veicinošu digitālo risinājumu izplatību uzņēmumu vidū. Pieprasījuma straujā pieauguma dēļ nākotnē šis trūkums, visticamāk, saasināsies.

Vairāku iniciatīvu mērķis ir veicināt digitālās inovācijas un sekmēt digitālo tehnoloģiju izmantošanu. Astoņi kompetences centri, kas

⁽¹⁵⁾ Sk. Politikas atbalsta instrumenta galīgo ziņojumu — <https://rio.jrc.ec.europa.eu/en/library/specific-support-latvia-final-report---latvian-research-funding-system-0>.

izveidoti Latvijas pārdomātas specializācijas stratēģijas jomās ar kopējo ieguldījumu 67 miljonu euro apmērā, aptver 175 projektus un 138 uzņēmumus, un tos finansē ES. Tie veicina inovāciju Latvijā, uzņēmumiem un zinātniskajiem institūtiem kopīgi izstrādājot produktus un procesus. Latvijas Investīciju un attīstības aģentūras ietvaros Latvija ir izveidojusi arī vienotu tehnoloģiju nodošanas centru, lai veicinātu rūpniecības un zinātnes nozaru sadarbību un publiskās pētniecības komercializāciju.

Darījumdarbības vide un uzņēmējdarbība

Darījumdarbības vide Latvijā ir labvēlīga, taču ēnu ekonomika joprojām ir problēma. Latvija ierindojas 19. vietā no 190 valstīm 2019. gada Pasaules Bankas pārskatā “Doing Business”, un šī pozīcija salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu nav mainījusies. Latvija ieņem augstu vietu lielākajā daļā apakšrādītāju, izņemot elektroenerģijas saņemšanu, kas joprojām ir salīdzinoši ilgs un dārgs process. Arī maksātspējas lietu un būvatļauju jautājumu risināšanā vērtējums ir zems. Saskaņā ar Eiropas Komisijas MVU politikas pārskatu lielākais izaicinājums Latvijai, lai radītu darījumdarbībai labvēlīgu vidi, ir prasmju un inovāciju trūkums. Turklāt, lai gan Latvija ir viena no vadošajām valstīm ES attiecībā uz laiku, kas nepieciešams, lai sāktu darījumdarbību (1 diena), un ievērojami samazinātām saistītajām izmaksām, birokrātija un maksājumi, kas saistīti ar uzņēmuma slēgšanu, rada slogu, kas var atturēt uzņēmējus no cita uzņēmuma veidošanas nākotnē. Turklāt ēnu ekonomika joprojām ir strukturāls ierobežojums, bet tiek īstenoti vairāki pasākumi, lai uzlabotu nodokļu saistību izpildi (sk. 3.1. iedaļu).

Latvijas jaunuzņēmumu vide ir dinamiska un strauji augoša. Latvijas jaunuzņēmumu ekosistēmā ietilpst vairāk nekā 400 reģistrētu jaunuzņēmumu, institucionālo ieguldītāju un biznesa eņģeļu kopums, daudzveidīgs modernu sadarbības telpu klāsts, desmitiem biznesa inkubatoru, ko finansē valdība, akadēmiskās aprindas un privātpersonas, kā arī daudzi pasākumi. Galvaspilsētā Rīgā tiek rīkotas svarīgas konferences, piemēram, *Digital Freedom Festival*, *iNovuss*, *Deep Tech Atelier* un *TechChill*. Unikāla jaunuzņēmumu likuma un jaunuzņēmumu vīzas (“pagaidu uzturēšanās atļauja”) mērķis ir sniegt mērķtiecīgu atbalstu, lai palīdzētu jaunuzņēmumiem risināt galvenās sākotnējās

problēmas, proti, darbinieku algu un nodokļu jautājumus. Atbalsta kritēriji saskaņā ar Jaunuzņēmumu darbības atbalsta likumu 2019. gadā tika vēl vairāk vienkāršoti, lai jaunuzņēmumiem atvieglotu pieteikšanos un samazinātu laiku, kas vajadzīgs, lai saņemtu atbalstu uzņēmējdarbības attīstībai.

Publiskais iepirkums

Pārredzamība un konkurence iepirkuma procedūrās joprojām ir problemātiska. Saskaņā ar 2019. gada Eurobarometra zibensaptauju 71 % Latvijas uzņēmumu uzskata, ka konkurenci izslēdzošas specifikācijas viņu valstī ir plaši izplatīta prakse (salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju — 58 %), un 80 % uzskata, ka favorītisms un korupcija kavē darījumdarbības konkurenci (salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju — 71 %). Viena pretendenta līgumu īpatsvars joprojām ir augsts (aptuveni 30 % 2018. gadā, ES vidēji 24 %), un lielākā daļa šo līgumu attiecas uz veselības aprūpes jomu tirgus ierobežojumu un ražotāju noteikto ierobežojumu dēļ. Turklāt tiešu sarunu procedūru īpatsvars 2018. gadā bija 12 % (ES vidējais rādītājs — 4 %). Iepirkumu uzraudzības birojs plāno palielināt pārredzamību, savā elektroniskajā iepirkumu sistēmā publicējot informāciju par zemas vērtības iepirkumu, kā arī par līgumu faktisko vērtību (salīdzinājumā ar sākotnējiem līgumiem). Lai profesionalizētu iepirkumā iesaistīto personālu, vairāk nekā 500 personas ir apmācītas par dažādām tēmām, tostarp krāpšanu un korupciju. Birojs veic iepriekšējas pārbaudes, lai pārbaudītu konkursu dokumentācijas kvalitāti, un izmeklēšanu, pamatojoties uz riska matricu. Informācija, kas saņemta no trauksmes cēlējiem vai sūdzību iesniedzējiem, birojam ir svarīgs informācijas avots.

3.4.2. VIENOTA TIRGUS INTEGRĀCIJA

Vienotais preču un pakalpojumu tirgus

Latvijai ir ļoti atvērta ekonomika, un tā ir labi integrēta ES tirgos. Kopumā Latvijai ir labi rezultāti vienotā tirgus rezultātu apkopojumā. Tā kā preču tirdzniecība veido 94,5 % no IKP un pakalpojumu tirdzniecība veido 28,3 % no IKP, Latvijas tirdzniecības integrācija pārsniedz ES vidējo rādītāju. Aptuveni divas trešdaļas preču eksporta tiek eksportētas uz citām ES dalībvalstīm. Latvijas galvenie eksporta tirgi ir Lietuva,

Igaunija, Vācija un Zviedrija. Kopumā normatīvie ierobežojumi pakalpojumu nozarē ir mazāki nekā vidēji ES. Latvijā ir efektīva muitas sistēma, un tās darbības rādītāji ir vieni no labākajiem ES attiecībā uz informācijas pieejamību un iepriekšējiem nolēmumiem muitas jomā (Eiropas Komisija, 2019e). E-komercijas un e-uzņēmējdarbības izmantošana pieaug, taču šķiet, ka vēl ir iespējami turpmāki uzlabojumi. MVU īpatsvars ES iekšējo tiešsaistes eksportētāju vidū joprojām ir krietni zemāks par vidējo rādītāju, proti, tikai 4,7 %. Lielākā daļa Latvijas ražotāju (65 %) joprojām ir koncentrēti nozarēs, kurās tehnoloģijas tiek izmantotas maz, piemēram, koksnes un metāla pamatapstrādē. Lielāks skaits paziņojumu par tehnisko noteikumu projektiem saskaņā ar Vienotā tirgus pārredzamības direktīvu varētu palīdzēt novērst iespējamos šķēršļus preču un informācijas sabiedrības pakalpojumu iekšējā tirgū.

Digitālais vienotais tirgus

Lielākajā daļā Latvijas pilsētu teritoriju ir izcila digitālā infrastruktūra, un fiksētās platjoslas piekļuves trūkumu lauku apvidos kompensē mobilā platjosla. Valsts galvenās stiprās puses ir plašs ātrdarbīgas un īpaši ātrdarbīgas platjoslas pārklājums (aptverti attiecīgi 93 % un 88 % mājsaimniecību), kas abi ir vieni no labākajiem rādītājiem ES. Turklāt ātrdarbīga interneta abonementu skaits pārsniedz ES vidējo rādītāju un strauji pieaug (attiecīgi 44 % un 38 % mājsaimniecību abonē ātrdarbīgu un īpaši ātrdarbīgu platjoslu). Tomēr fiksēto platjoslas pakalpojumu abonēšanas kopējais apjoms ir nemainīgs, proti, 60 %, un tas joprojām ir zemāks par ES vidējo rādītāju. Tas lielā mērā ir saistīts ar fiksētā platjoslas pārklājuma zemo līmeni lauku apvidos. Lai gan ir veikti plaši ES finansēti ieguldījumi fiksētās platjoslas izvēršanai lauku apvidos, ieguldījumi vietējo abonētāļu savienojumos nav veikti komerciālās dzīvotspējas trūkuma dēļ. Taču progresa trūkumu fiksētās platjoslas pārklājuma jomā daļēji kompensē mobilās platjoslas straujš pieaugums, pateicoties tam, ka par pieņemamām cenām ir plaši pieejamas datu pakas un liels 4G pārklājums. Latvija ir gatava agrīnai 5G ieviešanai 3,4–3,8 GHz joslā. Tomēr vidējā termiņā un ilgtermiņā piekļuve īpašumam un tā iznomāšana, lai uzstādītu daudzās bāzes stacijas, kas nepieciešamas 5G, varētu kavēt 5G izvēršanu.

Transports

Rail Baltica projektam ir izšķiroša nozīme Baltijas valstu integrēšanā Eiropas dzelzceļa pamattīklā. Patlaban Latvija ir labi savienota ar tās austrumu kaimiņvalstīm, izmantojot platsliežu dzelzceļu, bet tai nav standarta platuma sliežu ceļu, kas ierobežo tās starptautisko pieejamību no pārējās ES. Projekta *Rail Baltica* būvniecība, savienojot trīs Baltijas valstis ar Poliju un līdz ar to pārējo Eiropas dzelzceļa tīklu, ir izšķiroši svarīga, lai novērstu šo trūkumu. Projekts nevirzās uz priekšu, kā plānots. Baltijas valstu valsts revīzijas biroji lēš, ka *Rail Baltica* īstenošana notiek ar vairāk nekā divus gadus ilgu kavēšanos. Tas ir saistīts ar to, ka vienošanās par sadarbības tehniskajām specifikācijām starp iesaistītajām ES dalībvalstīm ir aizkavējusies, projekts saskaras ar pārvaldības grūtībām, un Latvijā darbu apjoma pieauguma dēļ izmaksas var būt augstākas, nekā plānots. Turpmāk, lai pilnībā realizētu *Rail Baltica* tirgus potenciālu, izšķiroša nozīme būs rezultātam lēmumu pieņemšanas procesā par infrastruktūras pārvaldības nākotnes modeli.

Transporta infrastruktūras uzlabošana Rīgā un tās apkārtnē gan veicinātu darbaspēka mobilitāti, gan palīdzētu ierobežot vieglo automobiļu pieaugošo enerģijas patēriņu. Rīga kā galvenā IKP radītāja ir būtisks transporta mezgls gan pasažieriem, gan kravām. Mobilitātes uzlabošanai ir vajadzīga integrēta pieeja transportam. Uzlabojot reģionālos dzelzceļa savienojumus un tranzīta punktus, tiktu sekmēta videi nekaitīgāka satiksme. Arvien lielāka vieglo automobiļu izmantošana ir viens no galvenajiem iemesliem oglekļa emisiju pieaugumam transporta nozarē (sk. 3.5. iedaļu). Tāpēc pāreja no automobiļiem uz sabiedrisko transportu ir būtiska daļa no centieniem ierobežot enerģijas patēriņu un emisijas transporta nozarē. Paredzams, ka šim mērķim palīdzēs divi lieli investīciju projekti. Pirmkārt, ir plānots, ka 2020. gadā sāksies liels ES finansēts dzelzceļa elektrifikācijas projekts. Tā pirmajā posmā, ko plānots pabeigt līdz 2023. gadam, tiktu elektrificēti 314 km sliežu ceļa, palielinot elektrificēto sliežu ceļu īpatsvaru no 14 % līdz 30 %. Otrkārt, Latvija veic ieguldījumus jaunos vilcienos, kas palielinās dzelzceļa transporta pievilcību un līdz ar to palīdzēs palielināt sabiedriskā transporta izmantošanas īpatsvaru svārstsatīsmē. Turklāt Latvija patlaban izstrādā jaunu transporta modeli, kas, cerams,

palīdzēs novirzīt publiskās investīcijas tur, kur tām var būt vislielākā ietekme. Visbeidzot, paredzams, ka *Rail Baltica* atbalstīs arī modālo pāreju uz dzelzceļa transportu no tādiem transporta veidiem, kas rada vairāk oglekļa emisiju.

Neraugoties uz nesenajiem uzlabojumiem, ceļu infrastruktūras kvalitāte joprojām ir krietni zemāka par ES vidējo rādītāju. Autotransporta darbības rādītājs, ko mēra kā attiecību starp pieejamību un attālumu (*Dijkstra* un citi, 2019), ir zemāks par ES vidējo rādītāju visos reģionos, izņemot Rīgu, kur tas ir tuvu ES vidējam rādītājam (80,4 salīdzinājumā ar 81,9). Turklāt Latvija ir viena no nedaudzajām ES valstīm bez automaģistrālēm. Piemērotu apvedceļu trūkums ir novedis pie smagas kravas automobiļu satiksmes cauri lielām apdzīvotām teritorijām, palielinot sastrēgumus un gaisa piesārņojumu. Lai to novērstu, Latvija ir uzsākusi pirmo *publiskā un privātā sektora partnerības* projektu, lai projektētu un būvētu Ķekavas apvedceļu Eiropas maršrutā E67. Paredzams, ka šis projekts novirzīs kravas automobiļu satiksmi no dzīvojamiem rajoniem un palielinās satiksmes plūsmu.

Enerģētika

Latvija kopā ar pārējām Baltijas valstīm sekmīgi virzās uz sinhronizāciju ar kontinentālās Eiropas elektrotīkliem, kas ir svarīga prioritāte turpmākajiem gadiem. Pašreizējais Baltijas elektrotīklu sinhronizācijas projekts, ko paredzēts pabeigt līdz 2025. gada beigām, ir būtisks, lai nodrošinātu piegādes drošību visā Baltijas reģionā. 2019. gada jūnija īstenošanas ceļvedis ietver šādus atskaites punktus – vajadzīgās infrastruktūras būvniecību, lai nostiprinātu trīs Baltijas valstu iekšējos tīklus, augstsprieguma līdzstrāvas līnijas būvniecību starp Lietuvu un Poliju un optimizācijas pasākumu īstenošanu. Visiem iepriekš minētajiem pasākumiem turpmākajos gados būs vajadzīgi ievērojami ieguldījumi.

Latvija turpina īstenot galvenos elektroenerģijas infrastruktūras projektus, kas ir daļa no Baltijas enerģijas tirgus starpsavienojuma plāna īstenošanas. 2019. gada septembrī tika pasūtīts “Kurzemes gredzens” trešais un pēdējais posms, nostiprinot Latvijas tīkla rietumu daļu un ļaujot vairāk integrēt atjaunojamos energoresursus un tīkla stabilitāti sinhronizācijas

nolūkā. Paredzams, ka galvenie projekti, piemēram, iekšējās 330 kV elektrolīnijas “Rīga TEC-2 – Rīgas HES” un trešā starpsavienojuma starp Latviju un Igauniju būvniecība, tiks pabeigti līdz 2020. gadam un tiks mazināta pārslodze uz robežas starp šīm divām dalībvalstīm.

Darbs pie kopējā gāzes tirgus izveides ir pabeigts, un tas darbojas kopš 2020. gada 1. janvāra. Tā ir pirmā izsoles zona Eiropā, kas aptver trīs valstis. Igaunijas, Latvijas un Somijas gāzes pārvades sistēmu operatori 2018. gada 12. oktobrī parakstīja saprašanās memorandu, lai bruģētu ceļu šo trīs valstu dabasgāzes tirgu integrācijai 2020. gadā. 2019. gada 14. februārī visi trīs gāzes pārvades sistēmu operatori parakstīja pārvades sistēmu operatoru savstarpējās kompensācijas līgumu, kurā izklāstīti noteikumi par kopējo tirgus teritoriju starp šīm trim valstīm no 2020. gada janvāra. Praksē ar līgumu tiek atcelti gāzes pārvades tarifi uz Somijas, Igaunijas un Latvijas robežām un noteikta vienāda ienākšanas maksa visiem importa punktiem. Turpinās diskusijas, lai paplašinātu reģionālo gāzes tirgu, iekļaujot arī Lietuvu.

Paredzams, ka Latvija līdz 2020. gada sākumam panāks iekšzemes gāzes tirgus pilnīgu nodalīšanu. Pēc gāzes tirgus atvēršanas 2017. gada aprīlī Latvijai vēl ir jāpabeidz sava pārvades sistēmas operatora *Conexus* nodalīšana. Pārvades sistēmas operatora sertifikāciju ar nosacījumiem piešķir regulatori (2018. gada septembrī), un tā jāpabeidz līdz 2020. gada janvārim.

3.4.3. REĢIONĀLĀS ATŠKIRĪBAS

Valstī joprojām pastāv būtiskas ekonomiskās un sociālās atšķirības, galvenokārt starp galvaspilsētas reģionu un pārējo valsts teritoriju. Atšķirības starp galvaspilsētu un pārējiem reģioniem joprojām ir vienas no lielākajām ES. Lai gan Rīgas galvaspilsētas reģionā IKP uz vienu iedzīvotāju ir lielāks nekā vidēji ES⁽¹⁶⁾, pieaugot no 60 % 2000. gadā līdz 106 % 2016. gadā, pieaugums reģionos ir bijis daudz pieticīgāks. Piemēram, IKP uz vienu iedzīvotāju Latgales reģionā pieauga tikai par 13 % – no 20 % 2000. gadā līdz 33 % tajā pašā laikposmā. Algu ziņā Latgales reģionā ir zemākā

⁽¹⁶⁾ ES vidējais rādītājs ir 100.

vidējā bruto alga 701 EUR mēnesī, savukārt vidējā mēnešalga Rīgā bija 1129 EUR. Darba samaksa starp galvaspilsētas reģionu un pārējo valsts teritoriju atšķiras aptuveni 1,6 reizes. Visbeidzot, nabadzīgākajos reģionos ir arī vērojama straujāka iedzīvotāju skaita samazināšanās — kamēr iedzīvotāju skaits Rīgā un tās piepilsētās ir palielinājies, iedzīvotāju skaits Latgalē kopš 2001. gada ir samazinājies par 29 %.

Citu reģionu, izņemot Rīgu, konkurētspēja ir zema⁽¹⁷⁾. Rīgā ir reģistrētas gandrīz 93 vienības⁽¹⁸⁾ uz 1000 personām, bet Latgalē tikai 61 vienība. Rīgas reģions arvien vairāk arī iesaistās darījumdarbības pakalpojumos, kur pievienotā vērtība uz vienu darbinieku parasti ir augstāka, savukārt ražošana daudz nozīmīgāka joprojām ir reģionos. Šīs atšķirības galvenokārt ir saistītas ar spēju piesaistīt investīcijas. Galvaspilsētas reģionā ir labāki ekonomiskie rādītāji. Tāpēc tas var piedāvāt lielākas algas un labākas nodarbinātības un karjeras iespējas, bet pārējie reģioni nespēj nodrošināt pietiekami labi apmaksātas un pievilcīgas darbvietas. Nodarbināto iedzīvotāju īpatsvars kopējā iedzīvotāju skaitā 2018. gadā Rīgā bija 68 %, bet Latgalē tikai 56 % ar attiecīgām atšķirībām arī citās jomās, piemēram, bezdarba un nabadzības līmenī.

Līdzsvarota visu reģionu attīstība ir būtiska Latvijas ilgtspējīgai izaugsmei un sociālajai kohezijai. Tomēr iedzīvotāju skaita samazināšanās negatīvā tendence būtiski ietekmēs sabiedrisko pakalpojumu ilgtermiņa ilgtspēju un kvalitāti Latvijas lauku un mazapdzīvotākos apgabalos dzīvojošajiem iedzīvotājiem. Vidējais pašvaldības lielums 2018. gadā bija 8460 cilvēku, un paredzams, ka 2040. gadā tas būs 7200 cilvēku (-15 %). Tādu sabiedrisko pakalpojumu kā izglītība, sociālie pakalpojumi un administrācija izmaksas uz vienu iedzīvotāju mazās pašvaldībās ir augstākas nekā lielās pašvaldībās (Latvijas Banka, 2019). To mazais izmērs arī ierobežo to spēju piesaistīt ieguldījumus un pārvaldīt liela mēroga projektus pieejamo speciālistu trūkuma dēļ.

⁽¹⁷⁾ Annoni, P., un Dijkstra, L. (2019), *The EU Regional Competitiveness Index, DG REGIO Working Paper Series*. Indekss svārstās no 0 līdz 100 (ES reģions ar vislabākajiem rādītājiem).

⁽¹⁸⁾ Saimnieciski aktīvo statistikas vienību skaits uz 1000 iedzīvotājiem tirgus sektorā (skaits, RAIM apr.) <https://raim.gov.lv/lv/node/38>.

3.4.1. izcēlums. Administratīvā un teritoriālā reforma Latvijā

Pašvaldību pārvaldes sadrumstalotība pastiprina teritoriālās atšķirības un negatīvās sociālekonomiskās tendences. Latvijā ir 110 vietējās pašvaldības ar vidējo iedzīvotāju skaitu 8460, bet gandrīz 60 % no tām ir mazāk nekā 8000 iedzīvotāju. Tiek prognozēts, ka bez reformas vidējais iedzīvotāju skaits pašvaldībā līdz 2040. gadam samazināsies līdz 7200. Mazās pašvaldības parasti piedāvā sliktākas nodarbinātības iespējas un ierobežotu piekļuvi sabiedriskajiem pakalpojumiem, administrācijai tērē vairāk līdzekļu uz vienu iedzīvotāju, un to spēja ieguldīt ekonomikā attīstībā ir ļoti ierobežota. Turklāt mazo pašvaldību ienākumi no nodokļiem uz vienu personu ir par 10–20 % mazāki nekā lielākās pašvaldībās (Vilerts u. c., 2019). Mazām pašvaldībām arī ir grūtāk piesaistīt un noturēt augsti kvalificētus darbiniekus. Kopumā tas rada situācijas, kurās mazākām pašvaldībām ir grūtības kļūt izmaksu ziņā efektīvām, nodrošināt kvalitatīvus sabiedriskos pakalpojumus, jo īpaši veselības aprūpes un izglītības jomā, un ieguldīt ekonomikā attīstībā. Ņemot vērā pašreizējās negatīvās demogrāfiskās tendences, lielāki administratīvie un sociālie izdevumi prasīs arvien lielāku daļu no pašvaldību budžeta. Tā kā trūkst nodarbinātības iespēju un pakalpojumu pieejamības, šo atpalikušo reģionu iedzīvotāji emigrē lielākā skaitā, meklējot labākas izredzes citur.

Lielā atkarība no centrālās valdības pārskaitījumiem izglītībai veicina neproduktīvu konkurenci starp pašvaldībām. Mazākas un nabadzīgākas pašvaldības savu ieņēmumu jomā mēdz lielā mērā paļauties uz pārskaitījumiem. Tāpēc, lai nodrošinātu nepieciešamo finansējumu, šīs pašvaldības nevēlas slēgt skolas savā teritorijā. Dažos gadījumos tās sacenšas par skolēniem ar finansiāliem stimuliem, nevis ar izglītības kvalitāti. Līdz ar to lauku apvidos ir vairāk vērojami zemi izglītības rādītāji un izglītības priekšlaicīga pamešana.

Latvijas valdības ierosinātā teritoriālā reforma radītu lielākas, pašpietiekamākas administratīvās vienības ar lielāku kapacitāti. Latvijas Republikas Saeima 2019. gada 21. martā pieņēma lēmumu par jaunu administratīvo un teritoriālo reformu, kuras mērķis ir samazināt pašvaldību skaitu no pašreizējām 119 līdz mazāk nekā 40. Reforma palielina pašvaldību vidējo lielumu līdz 50 000, bet vismazākās pašvaldības pieaugs līdz 10 800 iedzīvotājiem. Paredzēts pabeigt reformu pirms nākamajām pašvaldību vēlēšanām 2021. gada jūnijā.

Administratīvās un teritoriālās reformas mērķis ir dot iespēju pašvaldībām sniegt saviem iedzīvotājiem labākus pakalpojumus, kā arī uzlabot investīciju vidi, panākot apjomrādītus ietaupījumus un efektīvāku resursu sadali. Pašvaldību pārgrupēšana varētu veicināt reģionālo attīstību, stimulēt budžeta līdzekļu racionālu izmantošanu un samazināt vietējās pārvaldības administratīvās izmaksas. Galu galā tai būtu jāpalīdz samazināt reģionālās atšķirības izglītības un sociālo pakalpojumu kvalitātē un radīt vairāk darbvietu, tādējādi samazinot emigrāciju. Tomēr, lai visiem iedzīvotājiem nodrošinātu vienlīdzīgu piekļuvi sabiedriskajiem pakalpojumiem, būs vajadzīgi ieguldījumi autoceļos, lai labāk savienotu attālākas vietas ar jaunajiem pašvaldību centriem.

Lai atvieglotu pāreju un nodrošinātu labāku sabiedrisko pakalpojumu sniegšanu, būtu jāīsteno papildinošas reformas un papildu pasākumi. Integrētas vietējās attīstības stratēģijas var palīdzēt jaunizveidotajām struktūrām panākt lielāku efektivitāti un labāku plānu publiskajām investīcijām pakalpojumos un ekonomikā attīstībā. Šajā sakarā reforma ir svarīga arī, lai uzlabotu spēju īstenot jauno kohēzijas politiku 2021.–2027. gadam⁽¹⁾. Efektīvai īstenošanai būs vajadzīgas arī papildinošas reformas citās jomās, piemēram, izglītības, mājokļu, transporta, veselības aprūpes jomās u. c. Līdzdalības pieeja, kas nodrošina sabiedrības atbalstu valsts teritoriālajai reformai, stiprinās tās ilgtspēju. Lai to panāktu, ir vajadzīga visu ieinteresēto personu – pašvaldību, ministriju, sociālo partneru un pilsoniskās sabiedrības – iesaistīšanās un apņemšanās.

⁽¹⁾ Eiropas pušgada 2019. gada ziņojumā par valstīm (20. apsvēruma) atzīts, ka administratīvās spējas stiprināšana projektā pārvaldībā ir svarīgs faktors kohēzijas politikas investīciju sekmīgā īstenošanā.

3.4.4. PĀRVALDĪBAS KVALITĀTE

Valsts uzņēmumi

Latvija veic pasākumus, lai uzlabotu pašvaldībām piederošo uzņēmumu pārvaldību. Lai gan kopīgie korporatīvās pārvaldības principi valsts uzņēmumiem ir piemēroti kopš 2014. gada, pašvaldību uzņēmumi līdz šim ir bijuši atbrīvoti no šīm prasībām. Tomēr no 2020. gada pašvaldību uzņēmumu vadība būs nošķirta no pašvaldību vēlētajām amatpersonām, un tiem būs jāizveido uzraudzības padomes, kurās būs neatkarīgi locekļi. Turklāt tiks piemēroti uzlaboti pārredzamības un ziņošanas standarti. Paredzams, ka tas uzlabos uzņēmumu ekonomisko sniegumu un pārskatatbildību.

Tieslietu sistēma

Tiesu sistēmas kvalitāte un neatkarība tiek vēl vairāk uzlabota. Lai uzlabotu tiesu sistēmas kvalitāti, visas sūdzības par tiesu sistēmu, kas saņemtas pa dažādiem kanāliem, ir sagrupētas jaunā, vienotā portālā, ko kontrolē tiesu iestādes (Tiesnešu kvalifikācijas kolēģija). Šajā portālā ir sniegta informācija par sūdzību izskatīšanu un turpmākajiem pasākumiem. Turklāt Latvijas Tieslietu padome apspriež jaunu regulējumu tiesnešu kandidātu atlasei ar mērķi stiprināt amatā iecelšanas procesa neatkarību. Jaunais regulējums palielinātu profesijas lomu jaunu tiesnešu atlasē. Tas arī samazinātu atsevišķu vērtētāju ietekmi, izmantojot komisijas, kuru sastāvā ir vairāki tiesneši. Lai gan izpratne par tiesu neatkarību uzņēmumu vidū palielinājās, tiesnešu vidū tā samazinājās (2020. gada ES rezultātu apkopojums tiesiskuma jomā (vēl nav publicēts)). Tomēr Tieslietu padome saskaras ar kapacitātes ierobežojumiem centienos uzlabot tiesu sistēmas kvalitāti, savukārt Tiesu administrācija, kurā strādā gandrīz simts darbinieku, joprojām ir Tieslietu ministrijas pakļautībā. Padome sniedza atzinumu, ka ar likumprojektu par tiesnešu atalgojumu netiek pienācīgi īstenots attiecīgais Konstitucionālās tiesas lēmums.

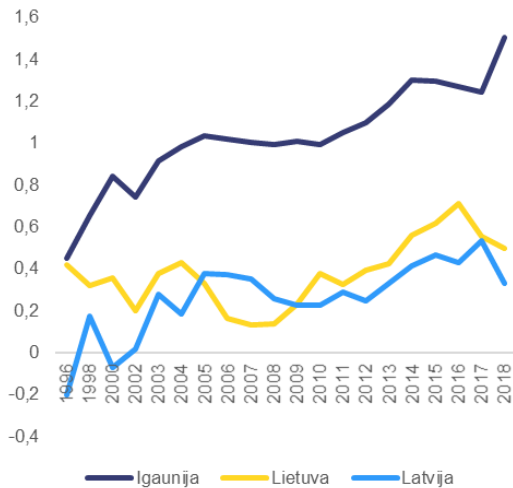
Turpinās diskusijas par piemērotiem veidiem, kā uzlabot finanšu noziegumu lietu izskatīšanas kvalitāti un efektivitāti. Tieslietu ministrija ir ierosinājusi izveidot īpašu tiesu ekonomiskajiem noziegumiem. Tomēr Tieslietu padome nāca klajā ar diviem atzinumiem pret atsevišķas “ekonomisko lietu tiesas” izveidi, norādot uz pierādījumu

trūkumu par to, ka tā uzlabos kvalitāti un efektivitāti, un cita starpā aicinot tā vietā veikt kriminālprocesa reformu. Valsts kontrole ir uzsākusi to faktoru revīziju, kas ietekmē krimināllietu efektīvu izmeklēšanu un iztiesāšanu attiecībā uz ekonomiskiem un finanšu noziedzīgiem nodarījumiem, un tā aptvers divu gadu laikposmu. Ir paredzēta datu pārbaude dažādās tiesās, lai rastu risinājumus, kā izlīdzināt darba slodzi un samazināt vajadzību pārsūtīt lietas. Maksātspējas kontroles dienests pastāvīgi uzrauga maksātspējas administratorus, tai skaitā piemērojot atbilstīgas sankcijas. Dienests ziņoja par vairākiem pārkāpumiem, piemēram, izsoles procedūru neievērošanu, maksājumu kavējumiem kreditoriem, nepamatotu izmaksu strauju pieaugumu, kā arī ziņojumu neiesniegšanu.

Korupcijas un interešu konfliktu novēršana

Latvijas korupcijas kontroles rādītāju vērtējums lēnām uzlabojas. 2019. gada globālajos pārvaldības rādītājos attiecībā uz korupcijas kontroli Latvija ierindojas 20. vietā starp ES valstīm (Latvija 2018. gadā ierindojās 21. vietā). Tomēr Latvijas rādītāji laika gaitā ir lēnām uzlabojušies (sk. 3.4.5. diagrammu). Saskaņā ar 2019. gada Eirobarometra zibensaptauju 77 % uzņēmumu Latvijā uzskata, ka korupcija viņu valstī ir plaši izplatīta (par 14 % vairāk nekā vidēji ES, bet par 9 % mazāk nekā 2017. gadā). Tomēr tikai 19 % uzskata, ka korupcija ir problēma, veicot darījumdarbību (salīdzinājumā ar 37 % ES vidējo rādītāju, kas ir tāds pats kā pagājušajā gadā).

3.4.5. diagramma. Korupcijas kontroles rādītājs

1) Šo rādītāju veido dažādi rādītāji no dažādiem avotiem. Globālais vidējais rādītājs ir nulle, un augstāks rādītājs nozīmē labāku korupcijas kontroli.

Avots: Pasaules Banka.

Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs (KNAB) ir bijis efektīvs, uzsākot izmeklēšanas. KNAB efektivitāte ir palielinājusies, kopš 2017. gadā tika iecelts tā pašreizējais vadītājs. No 2019. gada 31. decembra birojs darbojas gandrīz pilnā apmērā, un ir aizpildītas 135 no 150 amata vietām. Biroja reorganizācijas rezultātā uzlabojās sadarbība starp departamentiem, kas atbild par korupcijas novēršanu un apkarošanu. 2019. gadā tika uzsākti 47 jauni kriminālprocesi ar vairākām augsta līmeņa izmeklēšanām neaizsargātās jomās, piemēram, saistībā ar iepirkumu pašvaldību līmenī vai kartelēm būvniecības nozarē. Tomēr tiesvedība joprojām ir ilgstoša, daudzās lietās tiesvedība tiesā ilgst vairākus gadus. Dažu pretkorupcijas plāna pasākumu īstenošana ir aizkavējusies. Nepilnības biežāk vērojamas vietējā un pašvaldību līmenī, kur ir jāpastiprina KNAB preventīvie pasākumi. Turklāt ir jāpastiprina korupcijas apkarošanas rīcības plāna īstenošanas KNAB veiktā uzraudzība.

Pēdējo gadu laikā ir nostiprināts likums par interešu konfliktu novēršanu, taču dažām ierēdņu kategorijām joprojām pastāv atbrīvojumi. Pagājušajā gadā ierosinātie grozījumi, kas aptuveni 14 000 civildienesta ierēdņus ar kontroles un uzraudzības funkcijām atbrīvotu no savu aktīvu deklarēšanas, pašlaik ir apturēti Saeimā. Tomēr 2019. gada novembrī

Saeima apstiprināja vēl vienu grozījumu kopumu, kas ļauj konkrētām valsts amatpersonu kategorijām apvienot savus pienākumus ar ārējām darbībām, ja vien viņi nesaņem atalgojumu. Šie grozījumi var sarežģīt likuma īstenošanu. Īpaša uzmanība būtu jāpievērš jautājumam par politiskajiem padomniekiem (gan algotajiem, gan neapmaksātajiem), kuru statūti ir neskaidri, ko ir uzsvērusi arī Eiropas Padomes Pretkorupcijas starpvalstu grupa.

Aktīvu deklarāciju verifikācijā joprojām ir daži trūkumi. Visas amatpersonas Latvijā katru gadu kopā iesniedz aptuveni 68 000 aktīvu un interešu deklarācijas. To pārbaudi veic KNAB un Valsts ieņēmumu dienests, izmantojot uz risku balstītu pieeju. 2018. gadā KNAB konstatēja pārkāpumus vairāk nekā vienā trešdaļā pārbaudīto deklarāciju (783 pārbaudītas deklarācijas no 878 novērtētajām deklarācijām), kas ir salīdzinoši liela procentuālā daļa. Pilsoniskās sabiedrības pārstāvji uzskata, ka administratīvie sodi par pārkāpumiem deklarācijās ir diezgan zemi, kas var nebūt pietiekami preventīvi, lai novērstu turpmākus nepatiesus apgalvojumus. Deklarācijas netiek publicētas atklāto datu formātā, kas var traucēt pilsoniskajai sabiedrībai un plašsaziņas līdzekļiem īstenot kontroli, un laulāto manta netiek deklarēta.

Ir nostiprināts pretkorupcijas tiesiskais regulējums, bet joprojām trūkst likuma, kas reglamentētu lobēšanas darbības. Trauksmes cēlēju aizsardzības likums stājās spēkā 2019. gada maijā. Saskaņā ar Valsts kancelejas sniegto informāciju publiskās struktūras patlaban veido iekšējos ziņošanas mehānismus trauksmes cēlējiem. Turklāt ir izveidota tīmekļa vietne, kurā sniegta visa attiecīgā informācija un veidlapa sūdzību iesniegšanai. Tikai dažu mēnešu laikā Kanceleja, Valsts ieņēmumu dienests un KNAB katrs saņēma vairāk nekā 40 sūdzību. Saeimas komiteja ir izveidojusi darba grupu, lai izstrādātu noteikumus, kas reglamentē Saeimas deputātu lobēšanas darbības. Joprojām trūkst ētikas kodeksa politiski ieceltām personām, un to ir norādījusi arī Pretkorupcijas starpvalstu grupa.

3.4.2. *izcēlums*. Investīciju problēmas un reformas Latvijā

1. iedaļa. Makroekonomikas perspektīva

2018. gadā investīciju līmenis Latvijā bija 22,5 % no IKP, kas nedaudz pārsniedz ES vidējo rādītāju – 20,4 %, un aptuveni tāds pats kā vidējais investīciju līmenis kopš 2010. gada. Salīdzinot ar pirmskrīzes vidējo rādītāju, investīciju līmenis Latvijā ir par 7½ procentpunktiem no IKP zemāks, no kuriem 5 procentpunktus rada mazākas investīcijas mašīnbūvē un iekārtās. Šī tendence ir vērojama visās galvenajās investīciju nozarēs – rūpniecībā, tirdzniecībā un transportā – un atspoguļo lēnāku konverģences procesu, Latvijai kļūstot bagātākai. Ieguldījumi iekārtās un nedzīvojamo ēku celtniecībā ievērojami pārsniedz ES vidējo rādītāju, tādējādi atspoguļojot ES fondu finansējuma ievērojamo lomu (sk. 3.4.1. iedaļu). Turpretī ieguldījumi intelektuālā īpašuma produktos ir ievērojami zemāki par ES vidējo rādītāju, un kopš 2000. gada tie nav palielinājušies. Vājais ieguldījumu apmērs mājokļos ir hipotekāro aizdevumu vājā līmeņa monētas otrā puse un ir daļēji saistīts ar sarūkošo iedzīvotāju skaitu (sk. 3.2. iedaļu). Paredzams, ka tuvākajā nākotnē aizdevumu izsniegšana saglabāsies zemāka par nominālo IKP pieaugumu, līdz ar to ir sagaidāms, ka mājaisaimniecību parādsaistību apmērs turpinās samazināties.

2. iedaļa. Investēšanas šķēršļu un notiekošo reformu izvērtējums

Valsts pārvalde/ Darījumdarbības vide	Regulatīvais/ administratīvais slogs		Finanšu nozare / Nodokļi	Nodokļi		
	Valsts pārvalde	KVAI		Pieļauve finansējumam		
	Publiskais iepirkums /PPP			Pētniecība & izstrāde & inovācija	Sadarbība starp akadēmiskajām, pētniecības un uzņēmējdarbības aprindām	
	Tiesu sistēma				P&I finansējums	
	Maksātspējas regulējums			Konkrētas nozares regulējums	Darījumdarbības pakalpojumi / reglamentētās profesijas	
	Konkurence un tiesiskais regulējums				Mazumtirdzniecība	
Darba tirgus/ Izglītība	Nodarbinātības aizsardzības tiesību akti & darba līgumu regulējums		Būvniecība			
	Algas & algu noteikšana		Digitālā ekonomika / telekomunikācijas			
	Izglītība		Enerģētika			
			Transports			

	Šķēršļi investīcijām nav konstatēti			Zināms progress	
KVAI	Šķēršļi investīcijām, uz kuriem arī attiecas KVAI			Būtisks progress	
	Progresā nav			Pilnībā īstenots	
	Ierobežots progress				

Galvenie šķēršļi investīcijām un veiktie prioritārie pasākumi

1. Ieguldījumus mājokļos kavē ilgstošs un dārgs būvniecības process, izīrētāju interešu vāja aizsardzība īres tiesību jomā un banku nevēlēšanās aizdot līdzekļus projektiem ārpus Rīgas. Taču ieguldījumi mājokļos ārpus Rīgas ir svarīgi reģionālajai attīstībai, jo tie sekmē labākas nodarbinātības iespējas, veicinot lielāku darbaspēka mobilitāti valstī. Reģionālā attīstība ir arī svarīgs elements emigrācijas samazināšanā un līdz ar to iedzīvotāju skaita sarūkšanas tempa palēnināšanā.

2. Saskaņā ar Latvijas banku un citu uzņēmēju asociāciju viedokli salīdzinoši lielā ēnu ekonomika ir galvenais strukturālais šķērslis augstākam kredītu pieaugumam. Bankas nelabprāt izsniedz aizdevumus uzņēmumiem, par kuriem tām ir aizdomas, ka tie slēpj dažus savus darījumus, lai izvairītos no nodokļu maksāšanas, pat ja šo uzņēmumu finansiālā situācija atļautu tiem iegūt kredītu (sk. 3.1. un 3.2. iedaļu).

3. Pētniecības un izstrādes investīciju līmenis Latvijā ir viens no zemākajiem ES un ir pārlietu atkarīgs no ES līdzekļiem. Lai gan tiek piedāvāti dažādi instrumenti pētniecības un izstrādes investīciju veicināšanai, tie nav pilnībā izmantoti pieprasījuma trūkuma dēļ. Ņemot vērā to, ka daži no lielākajiem un vislabāk finansētajiem uzņēmumiem Latvijā pieder valstij, nozīmīga politikas svira, ar ko sekmēt pētniecības un izstrādes investīcijas, ir likt šiem uzņēmumiem aktīvāk iesaistīties pētniecības un izstrādes darbībās. Šajā saistībā Latvija ir veikusi pirmos pasākumus, pieprasot lielākajiem valsts uzņēmumiem noteikt savas pētniecības un izstrādes stratēģijas (sk. 3.4.1. iedaļu).

3.5. VIDES ILGTSPĒJA

Būtiskākās klimata un vides problēmas

Latvija ir viena no ES valstīm ar labākajiem rezultātiem atjaunojamo energoresursu jomā, taču ir jāpieliek lielākas pūles, lai uzlabotu energoefektivitāti. Latvijas atjaunojamo energoresursu enerģijas īpatsvars ir viens no augstākajiem ES, kā rezultātā tiek panāktas vienas no zemākajām siltumnīcefekta gāzu emisijām uz vienu iedzīvotāju Savienībā. Taču Latvijas enerģijas patēriņš turpina palielināties, ko virza galvenokārt transporta un dzīvojamo ēku sektori. Lai gan aptuveni pusi no enerģijas patēriņa dzīvojamo ēku sektorā nodrošina atjaunojamie energoresursi, atjaunojamo energoresursu īpatsvars transporta nozarē joprojām ir zems. Tāpēc ieguldījumi sabiedriskajā transportā, ēku energoefektivitātē un elektromobiļu infrastruktūrā varētu palīdzēt mazināt pieaugošās emisijas Latvijā. Turklāt reciklēto atkritumu īpatsvars Latvijā ir zems un stagnējošs, kā rezultātā rodas augsts atkritumu apglabāšanas līmenis poligonos. Lai šo jautājumu risinātu, ir vajadzīgi ieguldījumi šķirošanas iekārtās un labāka ieinteresēto personu stimulu saskaņošana.

Eiropas klimata politika

Saskaņā ar Parīzes klimata nolīgumu ES un tās dalībvalstis ir apņēmušās būtiski samazināt siltumnīcefekta gāzu emisijas⁽¹⁹⁾. Stratēģija šo mērķu sasniegšanai balstās uz diviem galvenajiem instrumentiem — Eiropas mēroga oglekļa cenu noteikšanu, izmantojot emisijas kvotu tirdzniecības sistēmu (ES ETS)⁽²⁰⁾, un saistošiem mērķiem individuālām dalībvalstīm. ES emisijas kvotu tirdzniecības sistēmas nozarēs ierobežots un sarūkošs emisijas kvotu daudzums nodrošina, ka emisijas samazinājumu veicina tirgus spēki. Tajā pašā laikā par emisiju samazināšanu atlikušajās nozarēs, kas rada siltumnīcefekta gāzu emisijas (ēkas, transports, lauksaimniecība un atkritumi), ir atbildīgas individuālas dalībvalstis, kuras ir apņēmušās sasniegt saistošus mērķus. Latvija

2010. gadā apņēmas līdz 2020. gadam nepieļaut siltumnīcefekta gāzu emisiju pieaugumu ETS neaptvertajos sektoros par vairāk nekā 17 % salīdzinājumā ar 2005. gada līmeni. Attiecībā uz 2030. gadu Latvija ir piekritusi samazināt siltumnīcefekta gāzu emisijas ETS neaptvertajos sektoros par 6 % salīdzinājumā ar 2005. gada līmeni.

Siltumnīcefekta gāzu emisijas

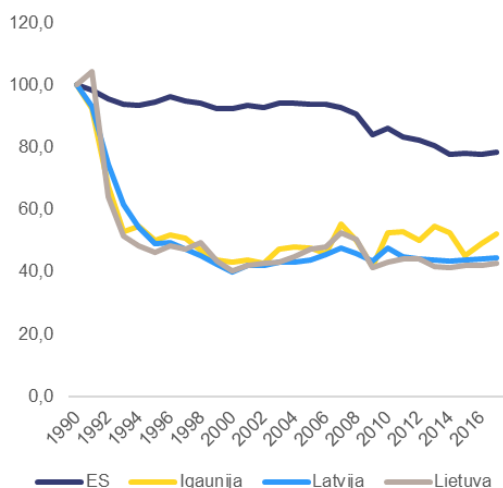
Latvija gatavojas sasniegt savu 2020. gada emisiju samazināšanas mērķi, bet būs vajadzīgi papildu pasākumi, lai sasniegtu 2030. gada mērķi. 2018. gadā kopējās emisijas ir samazinājušās vairāk nekā uz pusi salīdzinājumā ar 1990. gada līmeni un saglabājušās aptuveni tādā pašā līmenī kā 2005. gadā. Tomēr kopš 1990. gada samazinājums galvenokārt saistīts ar ETS sektoriem, jo īpaši enerģijas ražošanu. Tajā pašā laikā siltumnīcefekta gāzu emisijas ETS neaptvertajos sektoros salīdzinājumā ar 2005. gada līmeni ir palielinājušās par 7,5 %. Tāpēc Latvijā, ļoti iespējams, sasniegs savu 2020. gada mērķi, tomēr, lai sasniegtu 2030. gada mērķi, Latvijai būs jāpārvar pašreizējā emisiju pieauguma tendence (sk. 3.5.1. diagrammu). Latvijas mērķis samazināt emisijas par 6 % ir ievērojami zemāks nekā ES mērķis samazināt emisijas par 30 %. Taču tas ir tāpēc, ka Latvijas emisijas uz vienu iedzīvotāju jau sākotnēji bija mazākas par pusi no ES vidējā rādītāja⁽²¹⁾.

⁽²¹⁾ Latvija 2005. gadā emitēja 5,2 tonnas siltumnīcefekta gāzu uz vienu iedzīvotāju, salīdzinot ar Eiropas Savienības vidējo rādītāju – 10,8 tonnām siltumnīcefekta gāzu uz vienu iedzīvotāju. 2018. gadā šis skaitlis Latvijā bija pieaudzis līdz 6,4 tonnām siltumnīcefekta gāzu emisiju uz vienu iedzīvotāju salīdzinājumā ar Eiropas Savienības vidējo rādītāju — 8,6 tonnām uz vienu iedzīvotāju.

⁽¹⁹⁾ Eiropas Savienība ir apņēmusies līdz 2030. gadam samazināt siltumnīcefekta gāzu emisijas par 40 % salīdzinājumā ar 1990. gadu. Eiropas Komisijas 2019. gada decembrī iesniegtajā iniciatīvā “Zaļais kurss” ir ierosināts palielināt emisiju samazināšanas mērķi vismaz līdz 50 % un izvirzīt mērķi līdz 2050. gadam panākt oglekļneitralitāti. Par to dalībvalstīm vēl ir jāvienojas.

⁽²⁰⁾ Oglekļa cenas noteikšana, izmantojot emisijas kvotu tirdzniecības sistēmu (ETS), attiecas uz elektroenerģijas un siltumenerģijas ražošanu, energoietilpīgu rūpniecību un komerciālās aviācijas nozarēm.

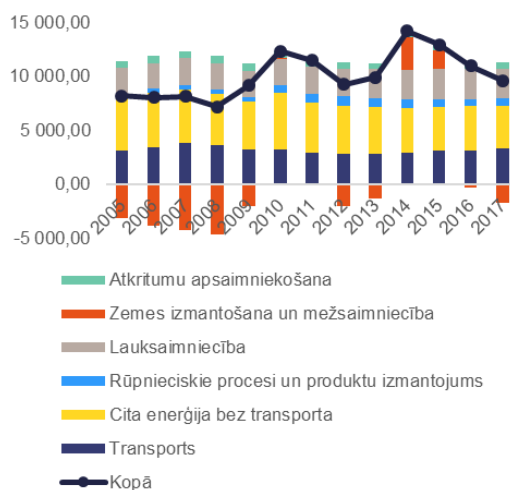
3.5.1. diagramma. Siltumnīcefekta gāzu emisijas (indekss 1990=100)

Avots: Eiropas Komisija

Siltumnīcefekta gāzu emisiju pieaugums ETS neapvertajos sektoros galvenokārt ir saistīts ar vieglo automobiļu arvien lielāku izmantošanu.

Saskaņā ar Latvijas Ekonomikas ministrijas aplēsēm (2019b) 2017. gadā emisijas ETS neapvertajos sektoros veidoja aptuveni 4/5 no visām siltumnīcefekta gāzu emisijām. No tiem transports un lauksaimniecība radīja visvairāk kopējo siltumnīcefekta gāzu (SEG) emisiju, radot attiecīgi 30 % un 25 % no visām emisijām. Turklāt pēdējo 5 gadu laikā transporta nozarē ir bijis visstraujākais enerģijas patēriņa pieaugums. Ņemot vērā to, ka šī nozare ir atkarīga gandrīz tikai no fosilās enerģijas, tās ieguldījums SEG emisiju pieaugumā kopumā ir proporcionāls tās enerģijas patēriņa pieaugumam. Savukārt transporta nozares energoefektivitātes uzlabošanai ir vislielākais potenciāls samazināt siltumnīcefekta gāzu emisijas visās nozarēs. Lauksaimniecības nozarē vislabākos ieguvumus emisiju samazināšanā sniedz ieguldījumi drenāžas sistēmās un emisiju piesaistē lopkopībā, kā arī mēslošanas līdzekļu izmantošanas efektivitātes uzlabošana. Siltumapgādes energoefektivitātes uzlabošana arī var potenciāli ievērojami samazināt siltumnīcefekta gāzu emisijas. Visbeidzot, lai gan Latvija lielāko daļu atkritumu apglabā poligonos, atkritumu nozares ietekme uz siltumnīcefekta gāzu emisijām ir tikai aptuveni 5 % (sk. 3.5.2. diagrammu). Tomēr reciklēšanas rādītāju uzlabojumi palīdzētu sasniegt citus svarīgus vides ilgtspējas mērķus.

3.5.2. diagramma. Siltumnīcefekta gāzu emisijas pa nozarēm (miljoni tonnu CO₂ ekvivalenta)

Avots: Eiropas Komisija

Atjaunojamo energoresursu enerģija

Latvijai ir viena no lielākajām atjaunojamo energoresursu enerģijas daļām ES, un tā ir uz pareizā ceļa, lai sasniegtu savu atjaunojamo energoresursu enerģijas mērķi — 40 % līdz 2020. gadam.

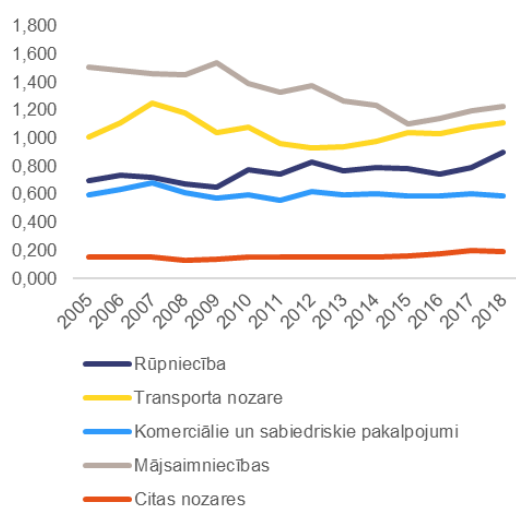
2017. gadā atjaunojamo energoresursu enerģijas daļa Latvijas enerģijas galapatēriņā bija 39 %. Latvija ir guvusi labus panākumus elektroenerģijas un siltumapgādes nozarē, atjaunojamo energoresursu īpatsvaram sasniedzot gandrīz 55 %, kas ir viens no augstākajiem rādītājiem Eiropā. Tajā pašā laikā atjaunojamo energoresursu īpatsvars transporta nozarē ir zems, proti, 2,5 %. Kopumā Latvija ir uz pareizā ceļa, lai sasniegtu savu 2020. gada atjaunojamo energoresursu enerģijas mērķi — 40 %. Tomēr pašreizējā atjaunojamo energoresursu enerģijas atbalsta shēma ir izrādījusies dārga (Eiropas Komisija, 2018d). Valdība strādā pie shēmas modernizācijas, lai nodrošinātu, ka Latvija 2030. gada atjaunojamo energoresursu enerģijas mērķi — 50 % — sasniedz ilgtspējīgā un izmaksu ziņā efektīvā veidā (Eiropas Komisija, 2019a). Latvijas mērķis ir palielināt atjaunojamo energoresursu enerģijas ražošanu, izmantojot gan sauszemes, gan atkrastes vēja enerģijas un saules enerģijas potenciālu. Siltumapgādes jomā tā plāno palielināt biomasas un saules enerģijas izmantošanu un vēl vairāk modernizēt centralizēto siltumapgādi. Transporta nozarē tā plāno koncentrēties uz moderno biodegvielu un

elektromobilitātes izmantošanas veicināšanu. Paredzams, ka šīs investīcijas līdz 2030. gadam palielinās Latvijas atjaunojamo energoresursu īpatsvaru līdz 50 %.

Energoefektivitāte

Latvija ir uz pareizā ceļa, lai sasniegtu savu 2020. gada energoefektivitātes mērķi, tomēr tās enerģijas patēriņš pieaug, ko virza transporta un dzīvojamo ēku sektors. Latvija ir ieviesusi vairākus energoefektivitātes pasākumus, bet tie galvenokārt ir vērsti uz dzīvojamo ēku sektoru, un ir bijis maz iniciatīvu enerģijas patēriņa samazināšanai transporta sektorā. Tā rezultātā palielinās enerģijas patēriņš, ko veicina transporta nozare (sk. 3.5.3. diagrammu). Patlaban investīcijas energoefektivitātes pasākumos galvenokārt nodrošina Eiropas strukturālo un investīciju fondu finansētās programmas, un privāto investīciju iespējas nav pietiekami attīstītas. Valdība plāno līdz 2030. gadam renovēt 2000 daudzdzīvokļu ēkas, kas ir pārāk mazs skaits, lai sasniegtu vērēnīgo energotaupības mērķi. Būtu vajadzīgi papildu finanšu instrumenti, lai papildus publiskajam finansējumam piesaistītu privātās investīcijas. Latvijas ilgtermiņa renovācijas stratēģijā, kas jāiesniedz līdz 2020. gada martam, tiks izklāstīta stratēģija tās ēku fonda energoefektivitātes uzlabošanai.

3.5.3. diagramma. **Enerģijas patēriņš pa nozarēm (miljoni tonnu naftas ekvivalenta)**

Avots: Eiropas Komisija

Enerģētiskā nabadzība Latvijā kopumā ir samazinājusies, taču tā joprojām ir problēma neaizsargātām iedzīvotāju grupām. Kopējais to cilvēku īpatsvars, kuriem bija grūti uzturēt siltus mājokļus, samazinājās līdz 7,5 % (2018. gadā), kas ir zem ES vidējā rādītāja. Tomēr vēl nesen – 2016. gadā – 22,7 % mājsaimniecību, kurām draud nabadzība, nevarēja atļauties uzturēt siltus mājokļus. Turklāt 11,6 % Latvijas iedzīvotāju bija nesamaksāti parādi un novēloti maksājumi par komunālo pakalpojumu rēķiniem, kurus parasti maksā kā ikmēneša maksājumus. Mērķtiecīgi pasākumi, piemēram, zemāku elektroenerģijas tarifu ieviešana visneaizsargātākajām grupām, ir pozitīvi ietekmējuši šo grupu netiešo ienākumu pieaugumu (Baltijas Sociālo zinātņu institūts (BISS), 2019). Tomēr varētu apsvērt citus pasākumus, lai atvieglotu finansiālo slogu neaizsargātām grupām. Lai gan valsts ir noteikusi ienākumu līmeni trūcīgas ģimenes statusa piešķiršanai (128 EUR uz vienu personu mēnesī), ienākumu līmenis maznodrošinātas personas statusa piešķiršanai dažādās pašvaldībās ir atšķirīgs. Šīs atšķirības rada nevienlīdzīgu piekļuvi atbalsta pasākumiem, piemēram, zemākiem tarifiem par elektroenerģiju un mājokļa pabalstiem. Turklāt mājokļu apstākļi mājsaimniecībās ar zemiem ienākumiem ir slikti (3.3.2. iedaļa). Arī daudzdzīvokļu ēku renovācijas pasākumi var palīdzēt mazināt enerģētisko nabadzību.

Transports

Transporta nozare ir lielākais enerģijas patērētāja Latvijā (2017. gadā — 30 %), un tā rada vislielāko siltumnīcefekta gāzu emisiju daļu ETS neapvertajos sektoros (2017. gadā — 36,3 %). Ir vajadzīgi turpmāki pasākumi un politika, lai samazinātu transporta radītās emisijas (Eiropas Komisija, 2019f). Lai rīkotos transporta jomā, Latvijas valdība izstrādā jaunu likumu – Transporta enerģijas likumu. Tas ietvers reglamentējošus pasākumus, lai nodrošinātu, ka Latvija sasniedz 2020. gada mērķi – 10 % atjaunojamo energoresursu enerģijas īpatsvaru transporta nozarē. Elektromobilitāte lēnām palielinās, jo paātrinās uzlādes infrastruktūras attīstība.

Pieaugošā vieglo automobiļu izmantošana ir galvenais enerģijas patēriņa pieauguma virzītājspēks. Ar vieglo automobili tiek veikti aptuveni 80 % no visiem braucieniem – vieglo

automobiļu īpatsvars transporta izmantojumā ir viens no augstākajiem Eiropā. Pēdējo četru gadu laikā vieglo automobiļu nobrauktie kilometri ir pieauguši par gandrīz 30 %. Tajā pašā laikā automobiļu skaits uz vienu iedzīvotāju un automobiļu kilometru skaits uz vienu iedzīvotāju joprojām ir salīdzinoši neliels. Tomēr autotransportā izmantotās atjaunojamo energoresursu enerģijas daļa ir tikai 3,5 % un vēl zemāka vieglo automobiļu vidū. Elektromobiļu skaits ir niecīgs.

Lauksaimniecība

Lauksaimniecības nozare Latvijā rada gandrīz ceturto daļu siltumnīcefekta gāzu emisiju. Lauksaimniecības radītās emisijas 2017. gadā veidoja 24,6 % no kopējām siltumnīcefekta gāzu emisijām, un 60 % no emisijām radīja lauksaimniecības augsne (Ekonomikas ministrija, 2019b). Ar lauksaimniecības dzīvniekiem saistītās emisijas veido atlikušos 40 % no emisijām. Tā kā tikai 7 % lauksaimniecībā izmantotās zemes apsaimnieko augstas intensitātes lauku saimniecības, Latvija ir viena no ES valstīm ar vismazāk intensīvu mēslošanas līdzekļu izmantošanas lauksaimniecības praksi ES. Turklāt bioloģiskajai lauksaimniecībai izmantotās lauksaimniecības zemes īpatsvars ir viens no augstākajiem ES⁽²²⁾. Tomēr nosusināto lauksaimniecības zemju nelielais īpatsvars sekmē zemāku kultūraugu ražību un augstāku emisijas gāzu noplūdi. Latvijas Nacionālā enerģētikas un klimata plānā²³ paredzēts uzlabot mēslošanas efektivitāti, ieguldīt drenāžas sistēmās un uzlabot dzīvnieku barību kā galvenos līdzekļus siltumnīcefekta gāzu emisijas samazināšanai lauksaimniecības nozarē.

Zemes izmantošana un mežsaimniecība

Mežsaimniecības radīto emisiju absorbcija samazinās, jo palielinās mežu vecums. 2017. gadā zemes izmantojuma izmaiņas atņēma aptuveni 15 % no Latvijas emisiju bilances, un nozares ietekme ir bijusi ļoti svārstīga (sk. 3.5.2. diagrammu). Taču ilgtermiņā nozares

⁽²²⁾ Bioloģiskās lauksaimniecības īpatsvars ir viens no galvenajiem 2. ilgtspējīgas attīstības mērķa rādītājiem attiecībā uz ilgtspējīgām pārtikas ražošanas sistēmām un noturīgas lauksaimniecības prakses īstenošanu.

⁽²³⁾ Komisija 2020. gada laikā izvērtēs Latvijas Nacionālā enerģētikas un klimata plāna galīgo redakciju, ko Latvija iesniedza 2020. gada 3. februārī.

negatīvā ietekme uz Latvijas emisijām ir samazinājusies galvenokārt tāpēc, ka mežizstrādes apjomi ir divkārtējušies. Mežu novecošana ir galvenais mežizstrādes apjoma straujā pieauguma virzītājspēks. Mazākā mērā atmežošana arī ir veicinājusi to, ka samazinās nozaru negatīvā emisiju ietekme. Latvijas Nacionālā enerģētikas un klimata plāns paredz veikt ieguldījumus drenāžas sistēmās un mežu kvalitātes uzlabošanā kā galvenajos līdzekļos, ar ko uzlabot to ražīgumu un tādējādi palielināt to emisiju absorbcijas spēju.

Aprites ekonomika

Latvija ievērojami atpaliiek savu atkārtotas izmantošanas un reciklēšanas mērķu īstenošanā, jo stimulu trūkums pašvaldībām kavē ieguldījumus dalītā savākšanā. 2018. gadā Latvijas sadzīves atkritumu reciklēšanas rādītājs (ieskaitot kompostēšanu), kas tika paziņots *Eurostat*, bija tikai 25 %, savukārt poligonos apglabāto atkritumu īpatsvars bija 59 %. Latvija nesasnies 2020. gadam noteikto reciklēšanas mērķi – 50 %. Būs ievērojami jāpastiprina centieni, lai sasniegtu 55 % reciklēšanas mērķi 2025. gadam. Lai būtiski palielinātu reciklēšanas rādītājus, ir vajadzīgi ieguldījumi šķirošanā un reciklēšanā, kā arī atkritumu rašanās novēršanā. Tomēr, lai gan poligonu nodoklis pastāvīgi pieaug, tas nav nodrošinājis pašvaldību ieguldījumus dalītas savākšanas infrastruktūrā. Tas lielā mērā ir saistīts ar to, ka pašvaldības nav atbildīgas par valsts mērķu sasniegšanu reciklēšanas jomā. Dalītas savākšanas infrastruktūra ir īpaši vāja galvaspilsētā Rīgā, kur rodas aptuveni puse no valstī ģenerētajiem atkritumiem. Tāpēc būtu īpaši vērtīgi saskaņot stimulus pašvaldībām ar valsts mērķiem. Plānotā administratīvā un teritoriālā reforma ir iespēja ciešāk iesaistīt pašvaldības pareizā atkritumu apsaimniekošanā. Turklāt varētu uzlabot atkritumu datu kvalitāti.

Aprites ekonomikas stratēģijas un rīcības plāna pieņemšana varētu palīdzēt Latvijai ieviest nepieciešamās sistēmiskās pārmaiņas. Latvija patlaban apspriež aprites ekonomikas stratēģiju, ko plānots pieņemt vēlāk 2020. gadā. Visaptveroša aprites ekonomikas stratēģija palīdzēs Latvijai ieviest nepieciešamās sistēmiskās pārmaiņas un apzināt konkrētas vajadzības stratēģiskām investīcijām aprites ekonomikā valstī. Zaļajam publiskajam iepirkumam ir būtiska nozīme aprites ekonomikas mērķu sasniegšanā. 2018. gadā zaļais

publiskais iepirkums finansiālā izteiksmē sasniedza 18,3 % no visiem publiskajiem iepirkumiem Latvijā salīdzinājumā ar 12 % 2017. gadā. Tomēr zaļā publiskā iepirkuma īpatsvars ir ļoti atkarīgs no ES fondu finansētiem projektiem. Turklāt daudzi publiskā iepirkuma rīkotāji joprojām vilcinās ieviest zaļās prasības savās konkursa specifikācijās to šķietamās sarežģītības un augstāku izmaksu dēļ. Lai gan Latvija ir viena no valstīm ar vispilnīgākajiem valsts rīcības plāniem zaļā publiskā iepirkuma jomā, zaļo aspektu praktisko īstenošanu publiskajā iepirkumā var vēl vairāk uzlabot.

Bioloģiskā daudzveidība

Latvijai par labu varētu nākt visaptveroša pieeja ekosistēmu pakalpojumiem, lai labāk saglabātu savas dabiskās dzīvotnes. Saskaņā ar Latvijas neseno iesniegto ziņojumu par dzīvotņu un sugu, uz kurām attiecas Dzīvotņu direktīva, aizsardzības statusu 2013.–2018. gadā (Eiropas Vides aģentūra, 2020) to dzīvotņu īpatsvars, kurām ir labs aizsardzības statuss, 2018. gadā bija tikai 10 %, un tas salīdzinājumā ar iepriekšējo pārskata periodu (2007.–2012. gads) ir samazinājies. Saskaņā ar šo ziņojumu 5 no 12 ES nozīmes meža dzīvotnēm ir slikts aizsardzības stāvoklis. Latvija ir norādījusi, ka būtiskāko spiedienu rada lauksaimniecības, rūpnieciskais un pilsētvides piesārņojums un izmaiņas zemes izmantojumā. Turklāt intensīvāka pilsētu izplešanās samazina dabas teritoriju platību un izraisa ainavu sadrumstalotību. Latvija gūtu labumu no bioloģiskās daudzveidības saglabāšanas un ilgtspējīgas izmantošanas integrēšanas citās jomās, jo īpaši mežsaimniecībā, lauksaimniecībā, zivsaimniecībā un tūrismā.

Investīciju vajadzības klimata jomā

Zaļā pārkārtošanās Latvijā prasītu investīcijas transportā, ēkās, atjaunojamo energoresursu enerģijā un saistītajā izglītībā un prasmēs. Latvijai ir liels vēja enerģijas, jo īpaši atkrastes vēja enerģijas, izmantošanas potenciāls, kas nodrošina rentablu veidu, kā vēl vairāk palielināt atjaunojamo energoresursu enerģijas īpatsvaru. Lai ierobežotu fosilās enerģijas patēriņa straujo pieaugumu transporta nozarē, būtu vajadzīgas investīcijas sabiedrisko tranzītpakalpojumu sistēmās un elektrotransportlīdzekļu infrastruktūrā. Ir vajadzīgi turpmāki centieni, lai palielinātu ēku un centralizētās siltumapgādes sistēmu

energoefektivitāti ar mērķi risināt pieaugošo enerģijas patēriņu siltumapgādē. Visbeidzot, investīcijas pētniecībā un inovācijā būtu svarīgas, lai Latvijā atbalstītu pāreju uz tīru vidi. Latvija savā Nacionālā enerģētikas un klimata plānā leš, ka kopējās investīciju vajadzības līdz 2030. gadam sasniedz 550 miljonus EUR energoefektivitātes un atjaunojamo energoresursu enerģijas pasākumiem siltumapgādes jomā, aptuveni 1,7 miljardus EUR ēku renovācijai, 1 miljardu EUR transporta nozares dekarbonizācijai un 130 miljonus EUR biometānam (Ekonomikas ministrija, 2019). Kopumā investīcijas, kas vajadzīgas, lai sasniegtu emisiju samazināšanas mērķus Latvijā, atbilst aptuveni 2 % no IKP (Eiropas Komisija, 2019d).

Darba fergus un prasmes

Nākotnē pāreja uz klimatneitrālu ekonomiku radīs papildu vajadzību pēc ieguldījumiem prasmēs. Paredzams, ka Latvijā rīcība klimata politikas jomā atbalstīs vidējas un augstas kvalifikācijas darbvietu radīšanu, norādot uz nākotnes vajadzībām pēc pārkvalifikācijas un kvalifikācijas celšanas. Palielināsies tādu darbvietu piedāvājums, kas saistītas ar tīru tehnoloģiju uzstādīšanu, rūpniecisko ražošanu, dažādiem infrastruktūras aspektiem un enerģijas ražošanas pakalpojumiem. Tādēļ, iespējams, būs jāpielāgo izglītības un pieaugušo izglītības politika. Konkrētāk, būvniecības nozares darbaspēkam ir vajadzīga atbilstoša apmācība, lai nodrošinātu, ka darbiniekiem ir prasmes, kas vajadzīgas šo jauno darbu veikšanai (Eiropas Komisija, 2019c). Lai nodrošinātu, ka sievietes vienlīdzīgi var izmantot jaunās iespējas, iespējams, īpaša uzmanība būs jāpievērš taisnīgas pārkārtošanās dzimumu aspektam. Tā kā jaunās, “zaļās” darbvietas ir gaidāmas nozarēs, kurās tradicionāli ir ierobežota sieviešu pārstāvība (sk. 3.3.1. iedaļu), ir jāstiprina izglītība un prasmes, lai mazinātu iepriekš pastāvošo dzimumu nevienlīdzību. Sociālajiem partneriem var būt svarīga loma, izmantojot visu veidu sociālo dialogu, tajā skaitā sarunas par darba koplīguma slēgšanu, lai nodrošinātu pienācīgas kvalitātes nodarbinātību un prognozētu vajadzīgās prasmes un nodarbinātības problēmas, kā arī, cita starpā, lai izstrādātu atbilstīgu un pastāvīgu apmācību.

Taisnīgas pārkārtošanās analīze

Siltumnīcefekta gāzu emisijas no mitrājiem un kūdras ieguves veido 14,5 % no kopējām

siltumnīcefekta gāzu emisijām (LVGMC, 2019).

Purvu platības aizņem 645 100 ha jeb 10 % no Latvijas teritorijas. Kūdras ieguve notiek 4 % no visas purvu platības. Vidēji kūdras ieguvē ir nodarbināti 1800 darba ņēmēji, kuru skaits sezonā pieaug līdz 2500. Pāreja uz klimatneitrālu ekonomiku varētu visvairāk ietekmēt divus reģionus — Vidzemi, kur notiek lielākā daļa kūdras ieguves, un Latgali šā reģiona nelabvēlīgās sociālekonomiskās situācijas dēļ (sk. 3.4.3. iedaļu). Aptuveni 50 000 hektāru zemes Latvijā var uzskatīt par kūdrājiem, kas noplicināti kūdras ieguves rezultātā. Kūdras ilgtspējīgas ražošanas nodrošināšana, inovatīvi mitrāju izmantošanas un atjaunošanas veidi samazinātu Latvijas kopējās siltumnīcefekta gāzu emisijas, jo mitrāji ir efektīvas oglekļa uzglabāšanas sistēmas.

Lai kūdras nozari pielāgotu klimatam labvēlīgai un oglekļa emisiju ziņā neitrālai ekonomikai, būtu vajadzīgas investīcijas MVU, inovācijā un cilvēkkapitālā. Ilgtspējīgai zemes izmantošanai un apsaimniekošanai būs nepieciešama inovatīvu pieeju testēšana un īstenošana. Tāpēc, lai pārietu uz daudzveidīgāku, konkurētspējīgāku un zaļāku ekonomiku, būtiska nozīme būs reģionālās ekonomiskās darbības dažādošanai un jaunu darījumdarbības iespēju radīšanai pārdomātas specializācijas stratēģijas ietvaros. Šīs pārejas rezultātā mainītos arī nodarbinātības modeļi, radot vajadzību pēc pārkvalificēšanās un kvalifikācijas celšanas.

Eiropas Komisijas ierosinātais **Taisnīgas pārkārtošanās fonds** varētu veicināt jaunu un inovatīvu risinājumu izstrādi kūdrāju un mitrāju reģenerācijai, darba ņēmēju pārkvalificēšanai utt., tādējādi ierobežojot enerģētikas pārkārtošanas iespējamo ietekmi uz vietējām kopienām. Īpašas investīciju pamatnostādnes fondam ir sniegtas D pielikumā.

A PIELIKUMS.

Pārskata tabula

Saistības	Kopsavilkuma novērtējums ⁽²⁴⁾
Konkrētai valstij adresēti ieteikumi (KVAI) 2019. gadā	
<p>1. KVAI. Nodrošināt, ka valdības neto primāro izdevumu nominālā pieauguma temps 2020. gadā nepārsniedz 3,5 %, kas atbilst gada strukturālajai korekcijai 0,5 % apmērā no IKP. Samazināt nodokļus zema atalgojuma saņēmējiem, novirzot nodokļus uz citiem avotiem, jo īpaši kapitālu un īpašumu, un uzlabojot nodokļu saistību izpildi. Nodrošināt nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas regulējuma efektīvu uzraudzību un izpildi.</p>	<p>Latvija ir panākusi zināmu progresu attiecībā uz 1. KVAI:</p>
<p>Nodrošināt, ka valdības neto primāro izdevumu nominālā pieauguma temps 2020. gadā nepārsniedz 3,5 %, kas atbilst gada strukturālajai korekcijai 0,5 % apmērā no IKP.</p>	<p>Atbilstības novērtējums Stabilitātes un izaugsmes paktam tiks ietverts pavasarī, kad būs pieejami galīgie dati par 2019. gadu.</p>
<p>Samazināt nodokļus zema atalgojuma saņēmējiem, novirzot nodokļus uz citiem avotiem, jo īpaši kapitālu un īpašumu, un uzlabojot nodokļu saistību izpildi.</p>	<p>Zināms progress: tiek lēsts, ka nodokļu ķīlis zemām algām 2020. gadā ir samazināts atbilstoši kritērijiem attiecībā pret citām dalībvalstīm. Tomēr šo samazinājumu nekompensē citi nodokļu ieņēmumu avoti, jo īpaši kapitāls un īpašums. Dažās jomās nodokļu saistību izpilde uzlabojas, taču politikas un saistību izpildes nepilnības joprojām ir lielas.</p>

⁽²⁴⁾ Lai novērtētu progresu attiecībā uz 2017. gada konkrētām valstīm adresēto ieteikumu (KVAI) īstenošanu, tiek izmantotas šādas kategorijas:

Progresu nav: dalībvalsts nav ticami paziņojusi vai pieņēmusi nekādus pasākumus, lai īstenotu KVAI. Šajā kategorijā ietilpst vairākas tipiskas situācijas, kas jāinterpretē, katru gadījumu izskatot atsevišķi un ņemot vērā katras valsts apstākļus. Tās ir šādas:

valsts reformu programmā vai citā oficiālā paziņojumā

valsts parlamentam/attiecīgajām parlamentārajām komitejām vai Eiropas Komisijai publiski

(piemēram, paziņojumā presei vai valdības tīmekļa vietnē)

nav paziņoti nekādi juridiski, administratīvi vai budžeta pasākumi;

pārvaldības vai likumdevēja struktūra nav iesniegusi nelegislatīvus aktus;

dalībvalsts ir veikusi sākotnējus pasākumus, lai īstenotu KVAI, piemēram, pasūtīt pētījumu vai izveidojot izpēti grupu, lai analizētu iespējamus pasākumus, kas jāveic (ja vien KVAI nav skaidri pieprasītas nostādnes vai izpēti darbības). Taču tā nav ierosinājusi nevienu skaidri definētu pasākumu vai pasākumus, lai ņemtu vērā KVAI.

Ierobežots progress: dalībvalsts ir:

paziņojusi par konkrētiem pasākumiem, bet tie ņem vērā KVAI tikai ierobežotā mērā; un/vai

iesniegusi legislatīvus aktus pārvaldības vai likumdevēja struktūrā, bet tie vēl nav pieņemti, un ir nepieciešams apjomīgs papildu nelegislatīvs darbs, pirms KVAI tiks īstenots;

iesniegusi nelegislatīvus aktus, bet nav veikusi turpmākus pasākumus saistībā ar īstenošanu, kas ir nepieciešama, lai ņemtu vērā KVAI.

Zināms progress: dalībvalsts ir pieņēmusi pasākumus,

kas daļēji īsteno KVAI, un/vai

ar ko īsteno KVAI, bet vēl ir jāiegulda liels darbs, lai pilnībā īsteno KVAI, jo ir īstenoti tikai daži no pasākumiem. Piemēram, pasākums vai pasākumi ir pieņemti valsts parlamentā vai ar ministru lēmumu, taču nav pieņemti īstenošanas lēmumi.

Būtisks progress: dalībvalsts ir pieņēmusi pasākumus, kas sevišķi palīdz īstenot KVAI, un no tiem lielākā daļa ir īstenota.

Pilnīga īstenošana: dalībvalsts ir īstenojusi visus pasākumus, kas nepieciešami, lai pienācīgi ņemtu vērā KVAI.

<p>Nodrošināt nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas regulējuma efektīvu uzraudzību un izpildi.</p>	<p>Būtisks progress: Latvija ir nostiprinājusi savu nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas sistēmu, un ir samazināta riskantu naudas līdzekļu plūsma caur valsti. Latvija ir palielinājusi uzraudzības un tiesībsardzības iestāžu spējas un izveidojusi informācijas apmaiņas un sadarbības grupu, kurā iesaistītas kompetentās iestādes. 2019. gadā tika piemērotas vairākas sankcijas. Izmeklēšanu skaits un iesaldēto līdzekļu apjoms 2019. gadā palielinājās, bet ABLV bankā tās likvidācijas laikā vēl ir jāpārbauda liels noguldījumu apjoms. Latvijai būtu jāturpina centieni nodrošināt nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas regulējuma efektīvu uzraudzību un izpildi.</p>
<p>2. KVAI. Risināt sociālās atstumtības problēmu, jo īpaši, uzlabojot minimālo ienākumu pabalstu, minimālo vecuma pensiju un cilvēkiem ar invaliditāti paredzētā ienākumu atbalsta adekvātumu. Uzlabot izglītības un apmācības – jo īpaši tās, kas paredzēta mazkvalificētiem darba ņēmējiem un darba meklētājiem – kvalitāti un efektivitāti, tostarp, palielinot līdzdalību profesionālajā izglītībā un apmācībā un pieaugušo izglītībā. Uzlabot veselības aprūpes sistēmas pieejamību, kvalitāti un izmaksu lietderību.</p>	<p>Latvija ir panākusi zināmu progresu attiecībā uz 2. KVAI:</p>
<p>Risināt sociālās atstumtības problēmu, jo īpaši, uzlabojot minimālo ienākumu pabalstu, minimālo vecuma pensiju un cilvēkiem ar invaliditāti paredzētā ienākumu atbalsta adekvātumu.</p>	<p>Zināms progress: minimālie sociālie pabalsti 2020. gadā ir palielināti, izņemot tām personām, kuras ir nostrādājušas mazāk nekā 15 gadus. Palielinājums ir mazāks, nekā plānots, kā rezultātā notiek daļēja īstenošana, un pabalstu adekvātums joprojām ir zems. Būtu vajadzīga turpmāka rīcība, lai novērstu augsto nabadzības vai sociālās atstumtības risku, kā arī ienākumu nevienlīdzību.</p>
<p>Uzlabot izglītības un apmācības – jo īpaši tās, kas paredzēta mazkvalificētiem darba ņēmējiem un darba meklētājiem – kvalitāti un efektivitāti, tostarp, palielinot līdzdalību profesionālajā izglītībā un apmācībā un pieaugušo izglītībā.</p>	<p>Zināms progress: kaut arī kvalitāte un efektivitāte ir uzlabojusies, pasākumi resursu, tostarp lielā skolu tīkla, konsolidēšanai ir aizkavējušies. Tajā pašā laikā tiek īstenotas reformas, lai uzlabotu profesionālo izglītību un apmācību, un ir plānots, ka tās tiks pabeigtas līdz 2021. gada beigām, taču to studentu īpatsvars, kas apgūst profesionālo izglītību un apmācību, joprojām ir zems. Patlaban</p>

	<p>tiek īstenots ES finansēts pieaugušo izglītības projekts, bet kopumā līdzdalība pieaugušo izglītībā joprojām ir zema, jo īpaši mazkvalificētiem cilvēkiem, un ir pieņemti pasākumi, lai palielinātu izglītības apguvi. Turpinās darbs pie nacionālās prasmju programmas ar ESAO atbalstu, un 2020. gadā tiks izstrādāta un apstiprināta Latvijas nacionālā izglītības un prasmju stratēģija 2021.–2027. gadam.</p>
<p>Uzlabot veselības aprūpes sistēmas pieejamību, kvalitāti un izmaksu lietderību.</p>	<p>Zināms progress: paredzams, ka publiskie izdevumi veselības aprūpei kā daļa no IKP 2020. gadā samazināsies. Neapmierināto medicīniskās aprūpes vajadzību līmenis un personīgo maksājumu līmenis joprojām ir augsts. Divu grozu veselības apdrošināšanas sistēmas, kas apdraudēja piekļuvi veselības aprūpei, ieviešana ir atlikta. Iepriekšējos gados sāktās veselības aprūpes tīkla reformas turpinās, bet joprojām ir agrīnā stadijā. Proti, vēl nav sākti daudzdisciplīnu veselības centru izmēģinājuma projekti primārās aprūpes reformai. Ir pieliktas pūles, lai apkarotu rezistenci pret antimikrobiāliem līdzekļiem, uzlabotu garīgās veselības aprūpi un atbalstītu medmāsu profesiju. Tomēr joprojām trūkst darbaspēka, un piekļuve cenas ziņā pieejamai veselības aprūpei daļai iedzīvotāju joprojām ir problēma.</p>
<p>3. KVAI. Ar ieguldījumiem saistītajā ekonomikas politikā galveno uzmanību veltīt inovācijai, cenas ziņā pieejamu mājokļu piedāvājumam, transportam, jo īpaši tā ilgtspējai, resursu efektivitātei un energoefektivitātei, energotīklu starpsavienojumiem un digitālajai infrastruktūrai, ņemot vērā reģionālās atšķirības.</p>	<p>Latvija ir panākusi zināmu progresu attiecībā uz 3. KVAI:</p>
<p>Ar ieguldījumiem saistītajā ekonomikas politikā galveno uzmanību veltīt inovācijai,</p>	<p>Zināms progress: Latvija līdz 2020. gadam nerasniegs savu valsts mērķi attiecībā uz investīcijām pētniecībā un izstrādē, jo valsts finansējums nav palielināts saskaņā ar sākotnēji plānoto. Latvija paļaujas uz programmas “Apvārsnis 2020” politikas atbalsta instrumenta atbalstu un ir pārvirzījusies uz priekšu vienotas koordinācijas struktūras izveidē 2020. gadā, lai novērstu pašreizējo</p>

	sadrumstaloto pārvaldību.
cenas ziņā pieejamu mājokļu piedāvājumam,	Ierobežots progress: cenas ziņā pieejamu mājokļu trūkums saimnieciskās darbības centros ir šķērslis darbaspēka mobilitātei un ekonomikas izaugsmei. Ilgstoši un apgrūtinoši plānošanas un būvniecības atļauju iegūšanas procesi kavē jaunu mājokļu būvniecību. Vājā izīrētāju aizsardzība attur no lielākiem ieguldījumiem īres mājokļos. Īres likuma projekts Saeimā kopš 2018. gada nav pārvirzījies uz priekšu. Daudzdzīvokļu ēku energoefektivitātes atjaunošanas plāni nav vērienīgi.
transportam, jo īpaši tā ilgtspējai,	Zināms progress: tranzīta un galvenie transporta savienojumi ir pārvaldes iestāžu pirmā prioritāte, bet liela daļa vietējo ceļu ir sliktas kvalitātes. Pasažieru automobiļu izmantošana pieaug, bet pasažieru pārvadājumu ar autobusu vai vilcienu īpatsvars samazinās. Transporta nozare ir būtisks siltumnīcefekta gāzu emisiju avots, bet atjaunojamo energoresursu enerģija autotransportā tiek izmantota maz. Normatīvās izmaiņas un sabiedriskā transporta labāka organizācija, lai uzlabotu vides ilgtspēju, ir agrīnā posmā. Taču <i>Rail Baltica</i> attīstīšanai, kad tā būs pabeigta, būtu jāatbalsta pāreja uz mazāk oglekļietilpīgu dzelzceļa transportu.
resursu efektivitātei un energoefektivitātei, energotīklu starpsavienojumiem	Zināms progress: reģionālais gāzes tirgus ar Somiju un Igauniju sāka darboties 2020. gada 1. janvārī. Baltijas elektrotīklu sinhronizācijas projekts, iekšējo elektrotīklu nostiprināšanas projekts un trešā starpsavienojuma ar Igauniju būvniecība norit sekmīgi. Tomēr Latvijai vēl ir jāiesniedz galīgais nacionālais enerģētikas un klimata plāns ar sīki izklāstītu investīciju plānu, kura mērķis ir palielināt resursu efektivitāti un energoefektivitāti. Valdība ir pieņēmusi 2030. gada stratēģiju par Latvijas pielāgošanos klimata pārmaiņām, lai attīstītu infrastruktūru un ēkas, ņemot vērā potenciālos klimata riskus. Mazoglekļa ekonomiskās attīstības stratēģiju līdz 2050. gadam ir paredzēts apstiprināt

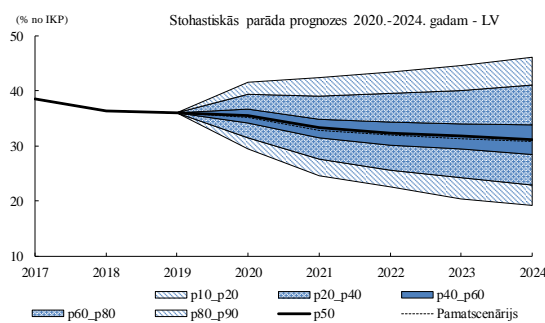
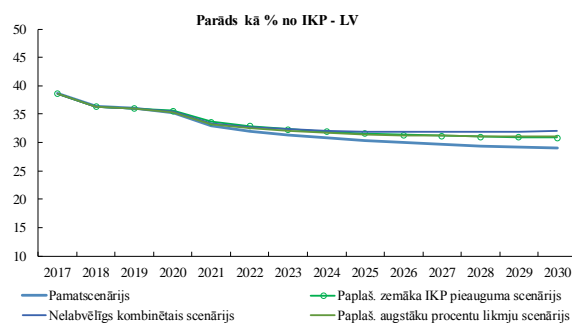
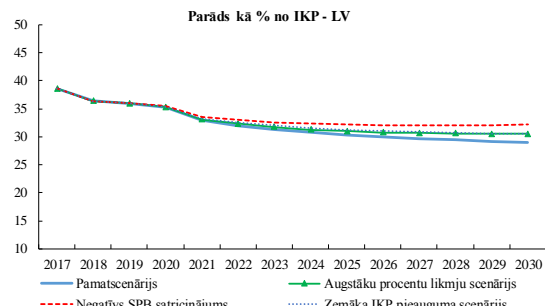
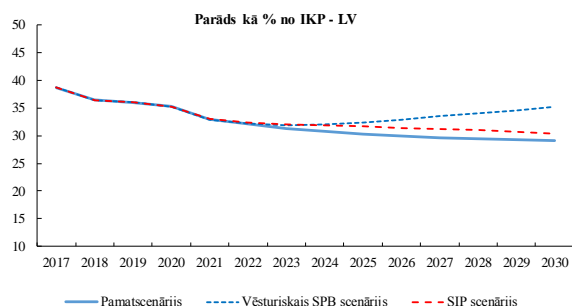
	2020. gadā.
un digitālajai infrastruktūrai, ņemot vērā reģionālās atšķirības.	Zināms progress: Latvija ir viena no ES līderēm ļoti ātrdarbīga interneta infrastruktūras izvēšanā. Tomēr vietējo abonentlīniju savienojumi ir problēma lauku apvidos.
4. KVAI. Uzlabot publiskā sektora pārskatatbildību un efektivitāti, jo īpaši attiecībā uz pašvaldībām un valsts un pašvaldību uzņēmumiem, un interešu konfliktu novēršanas režīmu.	Latvija ir panākusi zināmu progresu attiecībā uz 4. KVAI. Tiek īstenota valsts pārvaldes reforma centrālajai valdībai. Ar administratīvi-teritoriālo reformu, lai konsolidētu vietējās pašvaldības un uzlabotu to pakalpojumus, tika nākts klajā 2019. gadā, un paredzams, ka tā tiks pieņemta 2020. gada vidū. Ir uzlabota valsts un pašvaldību uzņēmumu korporatīvā pārvaldība, pieprasot publiskot uzņēmumu ziņojumus tādā pašā mērā kā biržā kotētiem uzņēmumiem. Turklāt pašvaldību uzņēmumu un struktūru nekonkurējoša rīcība ir aizliegta, un Konkurences padomei ir uzdots uzraudzīt situāciju. Ir nostiprināta spēja izmeklēt korupcijas gadījumus, bet joprojām ir nepilnības attiecībā uz pretkorupcijas pasākumu īstenošanas pārraudzību, skaidrības trūkumu par piemērojamo režīmu interešu konfliktiem, sankciju piemērošanu par aktīvu atklāšanas pārkāpumiem un tāda tiesiskā regulējuma trūkumu, kas reglamentē lobēšanas darbības.
Eiropa 2020 (valsts mērķi un progress)	
Nodarbinātības līmenis: 73 %	Nodarbinātības līmenis (vecuma grupā no 20 līdz 64 gadiem) pieauga vēl vairāk no 74,8 % 2017. gadā līdz 76,8 % 2018. gadā.
Pētniecība un izstrāde: 1,5 % no IKP	Pētniecības un izstrādes izdevumi 2018. gadā bija 0,64 % no IKP, kas ir palielinājums salīdzinājumā ar 0,51 % no IKP 2017. gadā. Latvija no mērķa sasniegšanas atpaliek.
Siltumnīcefekta gāzu emisijas: laikposmā no 2005. līdz 2020. gadam palielinājums par 17 % (nozārēs, kas neietilpst ETS)	Saskaņā ar jaunākajām valsts prognozēm un ņemot vērā esošos pasākumus, ir paredzams, ka mērķis tiks sasniegts: 8 % 2020. gadā salīdzinājumā ar 2005. gadu (ar 9 procentpunktu rezervi). Turklāt, lai arī 2016. gadam noteiktais mērķis bija palielinājums par ne vairāk kā 12 %

	salīdzinājumā ar 2005. gadu, provizoriskie dati liecina, ka nozarēs, kas neietilpst ETS, emisijas pieauga par 4 %. Tādējādi starpposma mērķis ir sasniegts.
Atjaunojamo energoresursu mērķis: 40 %	2018. gadā Latvijas atjaunojamo energoresursu enerģijas daļa bija 40,3 %, līdz ar to sasniedzot tās 2020. gada mērķi. Tomēr atjaunojamo energoresursu īpatsvara saglabāšana šajā līmenī joprojām būs problēma.
Energoefektivitāte: 5,4 Mtoe izteikts primārās enerģijas patēriņš (4,5 Mtoe, kas izteikts enerģijas galapatēriņā)	2018. gadā Latvijas primārās enerģijas patēriņš palielinājās līdz 4,7 Mtoe salīdzinājumā ar 4,5 Mtoe 2017. gadā. Enerģijas galapatēriņš arī palielinājās no 4,0 Mtoe līdz 4,2 Mtoe. Ņemot vērā pašreizējo tendenci, pastāv zināms risks, ka Latvija nesasniegs savu 2020. gada energoefektivitātes mērķi, jo īpaši attiecībā uz enerģijas galapatēriņu.
Priekšlaicīga mācību pārtraukšana: 10 %	Izglītību un apmācību priekšlaicīgi pārtraukušo skolēnu īpatsvars samazinājās no 8,6 % 2017. gadā līdz 8,3 % 2018. gadā.
Terciārā izglītība: iegūšanas līmenis vecuma grupā no 30 līdz 34 gadiem ir 34 %.	Jau tā augstais terciārās izglītības iegūšanas līmenis 2018. gadā nedaudz samazinājās, sasniedzot 42,7 % salīdzinājumā ar 43,8 % 2017. gadā. Atšķirības dzimumu starpā joprojām ir izteiktas – augstākās izglītības iegūšanas līmenis vīriešiem ir 30,6 %, bet sievietēm – 55,2 %.
Nabadzība / sociālā atstumtība: to cilvēku skaita samazināšana, kurus apdraud nabadzība un/vai kuri dzīvo bezdarbnieku mājsaimniecībās, par 121 000 salīdzinājumā ar 2008. gadu.	Pēc tam, kad Latvija 2017. gadā bija sasniegusi savu mērķi, tās rādītāji 2018. gadā atkal ir noslīdējuši zem šā mērķa. To cilvēku skaits, kuriem draud nabadzība un/vai kuri dzīvo bezdarbnieku mājsaimniecībās, 2018. gadā sasniedza 471 000, kas nozīmē samazinājumu par 104 000 salīdzinājumā ar 2008. gadu un kas ir mazāk nekā noteiktais mērķis.

B PIELIKUMS.

Parāda atmaksājības analīzes statistiskais pielikums

Vispārējās valdības parāda prognozes saskaņā ar pamatscenāriju, alternatīvajiem scenārijiem un jutīguma testiem													
LV - Parāda prognožu pamatscenārijs	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Bruto parāda attiecība	36,4	36,0	35,2	32,9	32,0	31,3	30,8	30,3	30,0	29,7	29,4	29,2	29,0
Attiecības izmaiņas (-1+2+3) no tām	-2,3	-0,4	-0,7	-2,4	-0,9	-0,7	-0,6	-0,5	-0,3	-0,3	-0,3	-0,2	-0,2
(1) Primārā bilance (1.1+1.2+1.3)	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	-0,1	-0,3	-0,4	-0,5	-0,6	-0,6	-0,7
(1.1) Strukturālā primārā bilance (1.1.1-1.1.2+1.1.3)	-1,2	-0,9	-0,4	-0,3	-0,2	-0,1	-0,1	-0,3	-0,4	-0,5	-0,6	-0,6	-0,7
(1.1.1) Strukturālā primārā bilance (pirms novecoš. izmaksām)	-1,2	-0,9	-0,4	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3
(1.1.2) Novecošanas izmaksas	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
(1.1.3) Cits (nodokļi) un īpašuma ienākums	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
(1.2) Cikliskais komponents	1,2	0,8	0,5	0,3	0,2	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
(1.3) Vienreizēji un citi pagaidu pasākumi	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
(2) Lavīnas efekts (2.1+2.2+2.3)	-2,4	-1,2	-1,0	-1,0	-0,9	-0,7	-0,7	-0,7	-0,7	-0,8	-0,8	-0,8	-0,8
(2.1) Procentu izdevumi	0,7	0,7	0,7	0,6	0,5	0,5	0,5	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
(2.2) Pieauguma ietekme	-1,6	-0,9	-0,9	-0,9	-0,7	-0,6	-0,5	-0,5	-0,6	-0,6	-0,6	-0,6	-0,6
(2.3) Inflācijas ietekme	-1,5	-1,1	-0,8	-0,8	-0,7	-0,6	-0,6	-0,6	-0,6	-0,6	-0,6	-0,6	-0,6
(3) Atlikumu un pilsu korekcijas	0,1	1,0	0,4	-1,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Īstermiņš	Vidējs termiņš	S1	Parāda atmaksājības analīze (detalizēti)						Parāda atmaks. analīze	S2	Īltermiņš
			Pamatscenārijs	Vēsturiskais SPB	Zemāks IKP pieaugums	Augstāka procentu likme	Negatīvs SPB satricinājums	Stohastiskās prognozes			
ZEMA (S0 = 0,2)	ZEMA	ZEMA (S1 = -3,3)	ZEMA	ZEMA	ZEMA	ZEMA	ZEMA	VIDĒJA	ZEMA	ZEMA (S2 = 0,3)	ZEMA
			Riska kategorija								
			Parāda līmenis (2030.g.)	29,0	35,2	30,5	30,5	32,2			
			Parāda maksimuma gads	2019	2019	2019	2019	2019			
			Procentile	64,0%	73,0%						
			Augstāka parāda varbūtība					33,6%			
			Procentu starpība					26,9			

Piezīme. Sīkāka informācijai skatīt Eiropas Komisijas 2019. gada "Debt Sustainability Monitor" (DSM).

[1] Pirmajā tabulā redzamas prognozes saskaņā ar nemainīgas fiskālās politikas pamatscenāriju. Tajā apskatāma prognozētā valsts parāda dinamika un tās sadalījums starp primāro bilanci, lavīnas efektu un atlikumu un pilsu korekcijām. Lavīnas efekts mēra procentu likmju, inflācijas, reālā IKP pieauguma (un dažās valstīs valūtas maiņas kursa) radīto pretējo virzienu ietekmes neto ietekmi. Atlikumu un pilsu korekcijas ietver atšķirības naudas un uzkrājumu grāmatvedībā, aktīvu neto uzkrāšanu, kā arī novērtējumu un citu atlikušo ietekmi.

[2] Diagrammās ir iekļauta virkne jutīguma testu saistībā ar pamatscenāriju, kā arī alternatīvu politikas scenāriji, jo īpaši: vēsturiskais strukturālās primārās bilances (SPB) scenārijs (kur SPB ir noteikta atbilstoši tās vēsturiskajam vidējam rādītājam), Stabilitātes un izaugsmes pakta (SIP) scenārijs (kur tiek pieņemts, ka fiskālā politika attīstīsies saskaņā ar SIP galvenajiem noteikumiem), augstākas procentu likmes scenārijs (+1 procentpunkts salīdzinājumā ar pamatscenāriju), zemāka IKP pieauguma scenārijs (-0,5 procentpunkti salīdzinājumā ar pamatscenāriju) un negatīvs SPB satricinājums (kas kalibrēts, pamatojoties uz prognozētajām izmaiņām). Ir iekļauts arī nelabvēlīgs kombinētais scenārijs un pastiprināti jutīguma testi (attiecībā uz procentu likmi un pieaugumu), kā arī stohastiskās prognozes. Sīkāka informācija par šo prognožu izstrādi ir atrodama 2018. gada FSR un 2019. gada DSM.

[3] Otrajā tabulā sniegta vispārējā fiskālā riska klasifikācija īstermiņā, vidējā termiņā un ilgtermiņā.

- Istermiņa riska kategorija (zema/augsta) ir balstīta uz S0 rādītāju. S0 ir fiskālās spriedzes agrīnas atklāšanas rādītājs nākamajā gadā, kura pamatā ir 25 fiskālās un finansiālās konkurētspējas mainīgie lielumi, kas iepriekš ir izrādījušies galvenie fiskālās spriedzes rādītāji. Kritiskā robežvērtība, kuru pārsniedzot, tiek ziņots par fiskālām grūtībām, ir 0,46.
- Vidējā termiņa riska kategorija (zema/vidēja/augsta) ir balstīta uz S1 rādītāja un parāda atmaksājības analīzes rezultātu kopīgu izmantošanu. Ar S1 rādītāju mēra fiskālo korekciju, kas vajadzīga (kumulēta 5 gadu laikā pēc prognozes perioda un saglabāta pēc tam), lai līdz 2034. gadam parāda attiecība pret IKP sasniegtu 60%. Izmantotās kritiskās vērtības ir 0 un 2,5 procentpunkti no IKP. Parāda atmaksājības analīzes klasifikācijas pamatā ir piecu deterministisku scenāriju rezultāti (pamatscenārijs, vēsturiskā SPB, augstāka procentu likme, zemāks IKP pieaugums un negatīvs satricinājums SPB scenārijos) un stohastiskās prognozes. Tiek izmantoti dažādi kritēriji, piemēram, prognozētais parāda līmenis, parāda virzība, fiskālo pieņēmumu realisms, parāda stabilizācijas varbūtība un nenoteiktības apmērs.
- Ilgtermiņa riska kategorija (zema/vidēja/augsta) ir balstīta uz S2 rādītāja un parāda atmaksājības analīzes rezultātu kopīgu izmantošanu. Ar S2 rādītāju mēra sākotnējo un pastāvīgo fiskālo korekciju, kas vajadzīga, lai stabilizētu parāda attiecību pret IKP bezgalīgā laikposmā, ieskaitot sabiedrības novecošanas izmaksas. Izmantotās kritiskās vērtības ir 2 un 6 procentpunkti no IKP. Parāda atmaksājības analīzes rezultātus izmanto, lai sīkāk raksturotu ilgtermiņa riska klasifikāciju, jo īpaši gadījumos, kad ir konstatēta neizsargātība saistībā ar parādu (vidēja/augsta parāda atmaksājības analīzes riska kategorija).

C PIELIKUMS.

Standarta tabulas

C.1. tabula. **Finanšu tirgus rādītāji**

	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Banku nozares kopējie aktīvi (% no IKP) ⁽¹⁾	130,4	130,7	117,4	105,6	78,2	72,9
Piecu lielāko banku aktīvu īpatsvars (% no kopējiem aktīviem)	63,6	64,5	66,5	73,5	80,8	–
Ārvalstu īpašumtiesiskā daļa banku sistēmā (% no kopējiem aktīviem) ⁽²⁾	52,5	47,4	49,7	51,6	67,1	65,7
Finanšu stabilitātes rādītāji ⁽²⁾						
– ieņēmumus nesēši kredīti (% no visiem kredītiem)	9,7	6,5	6,3	5,6	5,3	5,4
– kapitāla pietiekamības rādītājs (%)	20,2	21,8	20,4	20,6	22,3	22,6
– pašu kapitāla atdeve (%) ⁽³⁾	10,2	10,7	14,3	7,6	9,2	10,1
Banku aizdevumi privātajam sektoram (ikgadējās procentuālās izmaiņas) ⁽¹⁾	-4,5	-0,1	6,3	-0,6	3,3	2,3
Aizdevumi mājokļa iegādei (ikgadējās procentuālās izmaiņas) ⁽¹⁾	-3,4	-3,3	-0,5	0,2	0,8	2,2
Aizdevumu un noguldījumu attiecība ⁽²⁾	67,3	59,9	62,4	60,6	70,7	74,0
Centrālās bankas likviditāte, izteikta % no saistībām ⁽¹⁾	0,3	1,0	1,0	1,0	0,2	0,1
Privātā sektora parāds (% no IKP)	82,2	80,4	80,5	76,9	70,3	–
Bruto ārējais parāds (% no IKP) ⁽²⁾ – publiskais	36,5	30,4	32,8	30,3	29,6	30,5
– privātais	38,7	39,6	40,4	39,4	44,8	41,3
Ilgtermiņa procentu likmju starpība salīdzinājumā ar <i>Bund</i> (bāzes punkti)*	134,5	46,8	44,4	51,7	50,6	60,7
Kreditriskā mijmaiņas līguma kreditriskā starpība valsts vērtspapīriem (5 gadi)*	99,6	76,5	62,0	48,9	41,2	48,0

1) Jaunākie dati, 2019. gada 3. ceturksnis. Ietver ne tikai bankas, bet arī visas monetārās finanšu iestādes, izņemot centrālās bankas.

2) Jaunākie dati, 2019. gada 2. ceturksnis.

3) Ceturkšņa vērtības ir attiecinātas uz gadu.

* Mērot bāzes punktos.

Avots: Eiropas Komisija (ilgtermiņa procentu likmes); Pasaules Banka (bruto ārējais parāds); Eurostat (privātā sektora parāds); ECB (visi pārējie rādītāji).

C.2. tabula. **Sociālo rezultātu pārskata galvenie rādītāji**

	2014	2015	2016	2017	2018	2019 ⁵
Vienlīdzīgas iespējas un darba tirgus pieejamība						
Izglītību un apmācību priekšlaicīgi pametušie (% no 18–24 gadus veco iedzīvotāju skaita)	8,5	9,9	10,0	8,6	8,3	:
Dzimumu nodarbinātības atšķirība (pp)	4,6	4,1	2,9	4,3	4,2	3,6
Ienākumu nevienlīdzība, mērīta kā kvintīļu attiecības rādītājs (S80/S20)	6,5	6,5	6,2	6,3	6,8	:
Nabadzības vai sociālās atstumtības riska rādītājs ⁽¹⁾ (AROPE)	32,7	30,9	28,5	28,2	28,4	:
Jaunieši, kas nemācās, nestrādā un neapgūst arodu (% no iedzīvotājiem vecumā no 15 līdz 24 gadiem)	12,0	10,5	11,2	10,3	7,8	:
Dinamiski darbaspēka tirgi un taisnīgi darba apstākļi						
Nodarbinātības līmenis (20–64 gadus vecie iedzīvotāji)	70,7	72,5	73,2	74,8	76,8	77,2
Bezdarba līmenis ⁽²⁾ (15–74 gadus vecie iedzīvotāji)	10,8	9,9	9,6	8,7	7,4	6,4
Ilgstoša bezdarba līmenis (% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem)	4,6	4,5	4,0	3,3	3,1	2,8
Mājsaimniecību reālais bruto izmantojamais ienākums uz vienu iedzīvotāju ⁽³⁾ (indekss 2008=100)	91,7	98,4	103,8	107,7	115,2	:
Gada neto ienākumi vienam pilna laika darbiniekam, kas saņem vidējo algu, bez bērniem (līmeņi izteikti PSL, trīs gadu vidējais rādītājs)	8670	9348	10082	:	:	:
Gada neto ienākumi vienam pilna laika darbiniekam, kas saņem vidējo algu, bez bērniem (procentuāls izmaiņas, reālā izteiksmē, trīs gadu vidējais rādītājs)	4,96	7,04	7,40	:	:	:
Publiskā sektora atbalsts / Sociālā aizsardzība un iekļautība						
Sociālo pārvedumu (izņemot pensijas) ietekme uz nabadzības mazināšanos ⁽⁴⁾	21,5	17,6	21,6	21,9	19,1	:
Bērni līdz 3 g. v. formālajā aprūpē	21,6	22,9	28,3	28,4	27,4	:
Respondentu nosauktās neapmierinātās medicīniskās vajadzības	12,5	8,4	8,2	6,2	6,2	:
Iedzīvotāji ar vispārīgajām digitālajām pamatprasēm vai augstākām (% no iedzīvotājiem 16–74 gadu vecumā)	:	49,0	50,0	48,0	:	:

1) Cilvēki, kurus apdraud nabadzība vai sociālā atstumtība (AROPE): personas, kuras apdraud nabadzība (AROP) un/vai kuras dzīvo smogas materiālās nenodrošinātības apstākļos, un/vai dzīvo mājsaimniecībās ar nulles vai ļoti zemu nodarbinātības intensitāti.

2) Bezdarbnieki ir visas tās personas, kas nebija nodarbinātas, bet aktīvi meklēja darbu un bija gatavas sākt strādāt nekavējoties vai divu nedēļu laikā.

3) Mājsaimniecību reālais bruto izmantojamais ienākums ir definēts nekorģētā veidā atbilstīgi 2019. gada Vienotā nodarbinātības ziņojuma projektam.

4) Nabadzības riska indeksa procentuālās daļas samazinājums sociālo pārskaitījumu dēļ (aprēķināti, salīdzinot nabadzības riska indeksus pirms sociālajiem pārskaitījumiem ar indeksiem pēc pārskaitījumiem; pensijas šajā aprēķinā netiek uzskaitītas par sociālajiem pārskaitījumiem).

5) Vidējais rādītājs par 2019. gada pirmajiem trim ceturkšņiem attiecībā uz nodarbinātības līmeni, bezdarba līmeni un dzimumu nodarbinātības atšķirību.

Avots: Eurostat

C.3. tabula. Darba ņirgus un izglībības rādītāji

Darba ņirgus rādītāji	2014	2015	2016	2017	2018	2019 ⁵
Ekonomiskās aktivitātes līmenis (15–64 gadus vecie iedzīvotāji)	74,6	75,7	76,3	77,0	77,7	77,3
Nodarbinātība pašreizējā darbā, pēc ilguma						
No 0 līdz 11 mēnešiem	14,7	14,5	13,5	15,0	14,6	:
No 12 līdz 23 mēnešiem	11,3	10,1	10,2	10,0	10,3	:
No 24 līdz 59 mēnešiem	20,1	19,1	20,1	20,5	20,0	:
60 mēneši vai vairāk	53,8	56,2	56,1	54,5	55,1	:
Nodarbinātības pieaugums* (% izmaiņas, salīdzinot ar iepriekšējo gadu)	-1,3	1,4	-0,3	0,0	1,6	-0,3
Sieviešu nodarbinātības līmenis (% no 20–64 gadus veco sieviešu skaita)	68,5	70,5	71,8	72,7	74,8	75,4
Vīriešu nodarbinātības līmenis (% no 20–64 gadus veco vīriešu skaita)	73,1	74,6	74,7	77,0	79,0	79,0
Gados vecāku darba ņēmēju nodarbinātības līmenis* (% no 55–64 gadus veco iedzīvotāju skaita)	56,4	59,4	61,4	62,3	65,4	67,1
Nepilna darba laika nodarbinātība* (% no visiem nodarbinātajiem vecumā no 15 līdz 64 gadiem)	6,8	7,2	8,5	7,7	7,2	8,0
Nodarbinātība uz noteiktu laiku* (% no darbiniekiem vecumā no 15 līdz 64 gadiem ar terminētu līgumu)	3,3	3,8	3,7	3,0	2,7	3,2
Pārejas līmenis no pagaidu uz beztermiņa līgumiem (3 gadu vidējais rādītājs)	50,2	57,1	57,9	:	:	:
Jauniešu bezdarba līmenis (% no 15–24 g. v. aktīvo iedzīvotāju skaita)	19,6	16,3	17,3	17,0	12,2	13,0
Dzimumu atšķirība nepilnas slodzes nodarbinātībā	4,3	5,5	4,8	5,8	5,0	5,3
Vīriešu un sieviešu darba samaksas atšķirība ⁽²⁾ (nekoriģēta)	17,3	17,0	17,0	15,7	:	:
Izglībības un apmācības rādītāji	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Pieaugušo dalība izglībībā (% no 25–64 g. v. iedzīvotājiem, kas piedalās izglībībā un apmācībā)	5,6	5,7	7,3	7,5	6,7	:
Nepietiekamas sekmes izglībībā ⁽³⁾	:	21,4	:	:	:	:
Terciārās izglībības ieguve (% no 30–34 g. v. iedzīvotājiem, kas sekmīgi pabeiguši terciāro izglībību)	39,9	41,3	42,8	43,8	42,7	:
Izmaiņas sniegunā, kas skaidrojamas ar skolēnu sociālekonomisko statusu ⁽⁴⁾	:	8,7	:	:	:	:

* Rezultātu pārskatā neiekļauts rādītājs

1) Ilgstošie bezdarbnieki ir personas, kas ir bijušas bez darba vismaz 12 mēnešus.

2) Starpība starp algotu darba ņēmēju – vīriešu – un algotu darbinieku – sieviešu – vidējo bruto darba samaksu par stundu kā procentuālā daļa no algotu darbinieku – vīriešu – vidējās bruto darba samaksas par stundu. Tā ir definēta kā "nekoriģēta", jo tā neņem vērā individuālo iezīmju sadalījumu (un tādējādi sniedz vispārēju priekšstatu par dzimumu nevienlīdzību atalgojuma ziņā). Ir iekļauti visi darbinieki, kas strādā uzņēmumos ar desmit vai vairāk darbiniekiem, bez vecuma un nostrādāto stundu skaita ierobežojumiem.

3) PISA (ESAO) rezultāti par vājiem sasniegumiem matemātikā 15 gadus veco bērnu vidū.

4) Sociālekonomiskā un kultūras statusa ietekme uz PISA (ESAO) rādītājiem.

5) Vidējais rādītājs par 2019. gada pirmajiem trim ceturkšņiem. Dati par jauniešu bezdarba līmeni ir sezonāli koriģēti.

Avots: Eurostat, ESAO

C.4. tabula. Sociālā iekļaušana un veselības rādītāji

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Izdevumi sociālās aizsardzības pabalstiem* (% no IKP)						
<i>Slimības/veselības aprūpe</i>	3,4	3,4	3,6	3,7	3,7	:
<i>Invaliditāte</i>	1,2	1,3	1,4	1,4	1,3	:
<i>Vecums un apgādnieka zaudējums</i>	7,7	7,4	7,3	7,3	7,2	:
<i>Ģimene/bērni</i>	1,2	1,3	1,6	1,7	1,6	:
<i>Bezdarbs</i>	0,6	0,6	0,6	0,7	0,7	:
<i>Mājoklis</i>	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	:
<i>Citur neklasificēta sociāla atstumtība</i>	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	:
Kopā	14,4	14,3	14,7	14,9	14,6	:
<i>no kā: no ienākumiem atkarīgie pabalsti</i>	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	:
Vispārējās valdības sektora izdevumi pa funkcijām (% no IKP)						
<i>Sociālā aizsardzība</i>	11,5	11,4	11,9	12,0	11,7	:
<i>Veselības aprūpe</i>	3,7	3,8	3,8	3,7	3,5	:
<i>Izglītība</i>	5,7	5,9	5,9	5,5	5,8	:
Personīgie izdevumi par veselības aprūpi	38,5	39,1	40,5	43,3	41,8	:
Nabadzības vai sociālās atstumtības riskam pakļautie bērni (% no 0–17 g. v. bērniem)*	38,4	35,3	31,3	24,7	23,9	22,5
Nabadzības riska rādītājs ⁽¹⁾ (% no visiem iedzīvotājiem)	19,4	21,2	22,5	21,8	22,1	23,3
Nodarbinātu personu nabadzības riska rādītājs (% no nodarbinātām personām)	8,9	8,1	9,2	8,3	8,8	8,1
Snagas materiālās nenodrošinātības rādītājs ⁽²⁾ (% no visiem iedzīvotājiem)	24,0	19,2	16,4	12,8	11,3	9,5
Ļoti sliktu sadzīves apstākļu rādītājs ⁽³⁾ , pēc īpašumtiesību statusa						
<i>Īpašnieks (īpotēka vai aizdevums)</i>	8,3	10,6	6,9	6,9	7,9	7,3
<i>Īrnieks (īre par tirgus cenu)</i>	23,1	28,3	26,7	25,8	24,7	26,8
To iedzīvotāju īpatsvars, kuri dzīvo māsaimniecībās ar zemu nodarbinātības intensitāti ⁽⁴⁾ (% iedzīvotāju vecumā no 0 līdz 59 gadiem)	10,0	9,6	7,8	7,2	7,8	7,6
Nabadzības sliekšnis, izteikts valūtas salīdzināmās cenās*	2029	2263	2517	2743	2844	3068
Veselīgas dzīves gadi pēc 65 gadu vecuma						
<i>Sievietes</i>	4,2	4,6	4,0	4,5	4,2	:
<i>Vīrieši</i>	4,0	4,0	4,1	4,4	4,1	:
Pensiju kopējais aizvietošanas koeficients ⁽⁵⁾	0,5	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
Digitalās ekonomikas un sabiedrības indeksa (DESI) savienotības aspekts ⁽⁶⁾	:	54,8	58,7	63,3	63,7	:
Džini koeficients pirms nodokļiem un pārvedumiem*	52,0	51,2	49,8	48,6	48,1	:
Džini koeficients pēc nodokļiem un pārvedumiem*	35,2	35,5	35,4	34,5	34,5	:

* Rezultātu pārskatā neiekļauts rādītājs

1) Nabadzības riska indekss (AROP): to iedzīvotāju īpatsvars, kuru ekvivalents rīcībā esošais ienākums ir zemāks par 60 % no valsts vidējā ekvivalentā rīcībā esošā ienākuma.

2) Iedzīvotāju daļa, uz kuriem attiecas vismaz četri no šādiem nenodrošinātības veidiem: nevar atļauties i) samaksāt ūdeni vai komunālo pakalpojumu rēķinus, ii) pietiekami apsildīt mājokli, iii) neparedzētus izdevumus, iv) lietot uzturā gaļu, zivis vai citu olbaltumvielu ekvivalentu katru otro dienu, v) nedēļu ilgas brīvdienas ārpus mājām, vi) automašīnu, vii) veļas mašīnu, viii) krāsu televizoru vai ix) tālruni.

3) Procentuālā daļa no visiem iedzīvotājiem, kas dzīvo pārapdzīvotos mitekļos un sliktos sadzīves apstākļos.

4) To iedzīvotāju skaits, kuri dzīvo māsaimniecībās ar ļoti zemu nodarbinātības intensitāti: to iedzīvotāju īpatsvars vecumā no 0 līdz 59 gadiem, kas dzīvo māsaimniecībās, kurās pieaugušie (izņemot apgādībā esošos bērnus) strādājuši mazāk nekā 20 % no sava kopējā darba potenciāla iepriekšējos 12 mēnešos.

5) Attiecība starp vidējo individuālo bruto pensiju 65–74 gadu vecuma cilvēkiem attiecībā pret vidējiem individuāliem bruto ienākumiem cilvēkiem vecumā no 50 līdz 59 gadiem.

6) Fiksētās platjoslas lietošana (33 %), mobilās platjoslas lietošana (22 %), ātrums (33 %) un cenas pieņemamība (11 %), no Digitalizācijas rezultātu pārskata.

Avots: Eurostat, ESAO

C.5. tabula. **Produktu tirgus snieguma un politikas rādītāji**

Snieguma rādītāji	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Darba ražīgums uz vienu iedzīvotāju ¹ , pieaugums (t/t-1) %						
Darba ražīguma pieaugums rūpniecībā	-2,78	2,35	5,13	4,20	4,88	1,28
Darba ražīguma pieaugums būvniecībā	-3,46	2,59	-0,65	-7,45	8,43	7,53
Darba ražīguma pieaugums tirgus pakalpojumos	-0,86	1,43	0,25	2,87	3,01	1,92
Darbaspēka vienības izmaksu indekss ² , pieaugums (t/t-1) %						
Darbaspēka vienības izmaksu pieaugums rūpniecībā	8,30	6,10	1,34	2,97	2,35	8,92
Darbaspēka vienības izmaksu pieaugums būvniecībā	10,96	6,96	6,29	16,20	-3,63	1,84
Darbaspēka vienības izmaksu pieaugums tirgus pakalpojumos	4,24	5,68	7,12	5,05	4,95	6,65
Darījumdarbības vide	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Laks, kas nepieciešams līgumu izpildei ³ (dienas)	469	469	469	469	469	469
Laks, kas nepieciešams darījumdarbības uzsākšanai ³ (dienas)	12,5	12,5	5,5	5,5	5,5	5,5
rezultāts MVU pieteikumiem bankas aizdevuma saņemšanai ⁴	0,85	1,19	0,49	0,84	0,30	0,77
Pētniecība un inovācija	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Pētniecības un izstrādes intensitāte	0,61	0,69	0,62	0,44	0,51	0,64
Vispārējās valdības sektora izdevumi izglītībai kā % no IKP	5,70	5,90	5,90	5,50	5,80	:
Nodarbinātie iedzīvotāji ar terciāro izglītību un/vai cilvēki, kas nodarbināti zinātnes & tehnoloģiju jomā kā % no kopējās nodarbinātības	44	43	45	45	46	46
To iedzīvotāju skaits, kuri pabeiguši terciāro izglītību ⁵	27	27	28	30	30	30
Jaunieši ar vidējo izglītību ⁶	86	87	86	85	87	88
Augsto tehnoloģiju produktu tirdzniecības bilance kā % no IKP	-1,03	-1,23	-1,66	-1,30	-2,78	-3,33
Produktu un pakalpojumu tirgi un konkurence	2003	2008	2013			2018
ESAO produktu tirgus regulējums (PTR) ⁷ , kopā	:	:	1,61			1,26
ESAO PTR ⁷ , mazumtirdzniecība	:	:	0,40			0,94
ESAO PTR ⁷ , profesionālie pakalpojumi ⁸	:	:	:			1,92
ESAO PTR ⁷ , tīklu nozares ⁹	:	:	2,66			1,58

1) Pievienotā vērtība salīdzināmās cenās, kas dalīta ar nodarbināto personu skaitu.

2) Atbildība darbiniekiem faktiskajās cenās, kas dalīta ar pievienoto vērtību salīdzināmās cenās.

3) Metodika, tostarp pieņēmumi, attiecībā uz šo rādītāju ir detalizēti norādīti šeit: <http://www.doingbusiness.org/methodology>.

4) Atbildes uz jautājumu Q7B_a vidējais rādītājs. "[Bankas aizdevums]: Ja pieteicāties šādam finansējuma veidam un mēģinājāt par to vienoties pēdējo sešu mēnešu laikā, kāds bija rezultāts?" Atbildes tika kodificētas šādi: nulle, ja tika saņemta visa summa, viens, ja tika saņemti 75 % summas vai vairāk, divi, ja tika saņemts mazāk par 75 % summas, trīs, ja no aizdevuma atteicās vai to atteicās piešķirt, un trūkstošas vērtības, ja pieteikums vēl nav izskatīts vai rezultāts nav zināms.

5) Iedzīvotāju procentuālais skaits vecumā no 15 līdz 64 gadiem, kuri ir pabeiguši terciāro izglītību.

6) Iedzīvotāju procentuālais skaits vecumā no 20 līdz 24 gadiem, kas ir ieguvuši vismaz vidējo izglītību.

7) Indekss: 0 = nav reglamentēts; 6 = pārsvarā reglamentēts. ESAO produktu tirgus regulējuma rādītāju metodika ir detalizēti norādīta vietnē: <http://www.oecd.org/competition/reform/indicatorsofproductmarketregulationhomepage.htm>

Lūdzam ņemt vērā, ka rādītāju vērtības no 2003. līdz 2013. gadam ir salīdzināmas, tomēr metodika 2018. gadā ir ievērojami mainījusies, un tāpēc iepriekšējos rādītājus nevar salīdzināt ar 2018. gada produktu tirgus regulējuma rādītājiem.

8) Vienkāršs vidējais rādītājs attiecībā uz regulējumu juristiem, grāmatvežiem, arhitektiem un inženieriem.

9) Apkopotie ESAO rādītāji par regulējumu enerģētikas, transporta un telesakaru nozarē.

Avots: Eiropas Komisija; Pasaules Banka — "Doing Business" (attiecībā uz līgumu izpildi un uzņēmējdarbības uzsākšanu vajadzīgo laiku); ESAO (attiecībā uz produktu tirgus regulējuma rādītājiem); SAFE (attiecībā uz MVU pieteikumiem banku aizdevumiem).

C.6. tabula. Videi saudzīga izaugsme

Zaļās izaugsmes sniegums		2013	2014	2015	2016	2017	2018
Makroekonomiskais							
Energointensitāte	kgoe / €	0,22	0,22	0,21	0,20	0,20	0,20
Oglekļa dioksīda emisiju intensitāte	kg / €	0,56	0,54	0,53	0,52	0,50	–
Resursu intensitāte (resursu produktivitātes apgrieztais liehums)	kg / €	1,24	1,16	1,21	1,05	1,13	1,20
Atkritumu intensitāte	kg / €	–	0,13	–	0,12	–	–
Enerģētikas tirdzniecības bilance	% no IKP	-5,6	-4,7	-3,5	-2,5	-3,0	-3,4
Enerģijas svēruma SPCI	%	15,93	15,42	15,10	14,27	13,83	13,86
Starpība starp enerģijas cenu izmaiņām un inflāciju	p.p.	-1,7	-1,7	4,4	-6,8	-1,4	1,2
Faktiskās enerģijas vienības izmaksas	% no pievienotās vērtības	23,7	22,7	23,1	23,5	–	–
Vides nodokļu un darbaspēka nodokļu attiecība	attiecība	0,16	0,14	0,13	0,12	0,12	–
Vides nodokļi	% no IKP	3,2	3,3	3,5	3,6	3,5	3,4
Nozaru							
Rūpniecības energointensitāte	kgoe / €	0,19	0,19	0,19	0,18	0,18	0,19
Faktiskās enerģijas vienības izmaksas ražošanas nozarei, izņemot rafinēšanu	% no pievienotās vērtības	20,6	20,0	20,6	21,3	–	–
Energoietilpīgo nozaru īpatsvars ekonomikā	% no IKP	8,57	8,35	8,51	8,94	9,11	–
Elektroenerģijas cenas vidējiem rūpnieciskajiem lietotājiem	€/kWh	0,11	0,12	0,12	0,12	0,12	0,10
Gāzes cenas vidējiem rūpnieciskajiem lietotājiem	€/kWh	0,04	0,04	0,03	0,03	0,03	0,03
Publiskā sektora P&I enerģijai	% no IKP	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01
Publiskā sektora P&I vides aizsardzībai	% no IKP	0,01	0,01	0,02	0,01	0,01	0,01
Sadzīves atkritumu reciklēšanas līmenis	%	25,9	27,0	28,7	25,2	24,8	25,2
SEG emisiju daļa, uz ko attiecas ETS*	%	23,2	20,7	20,4	19,4	18,2	22,1
Transporta nozares energointensitāte	kgoe / €	0,51	0,52	0,59	0,56	0,55	0,54
Transporta nozares oglekļa dioksīda emisiju intensitāte	kg / €	1,09	1,16	1,39	1,24	1,25	1,24
Energoapgādes drošība							
Atkarība no importētās enerģijas	%	55,9	40,6	51,2	47,2	44,1	–
Apkopotais piegādātāju koncentrācijas indekss	HHI	47,2	23,1	41,9	30,2	39,7	–
Energoresursu struktūras diversifikācija	HHI	30,3	29,4	30,1	31,6	34,6	32,3

Visi makrointensitātes rādītāji ir izteikti kā fiziskā daudzuma attiecība pret IKP (2010. gada cenās)

Energointensitāte: bruto iekšzemes enerģijas patēriņš (kgoe), dalīts ar IKP (EUR)

Oglekļa dioksīda emisiju intensitāte: siltumnīcefekta gāzu emisijas (kg CO₂ ekvivalentu), dalīts ar IKP (EUR)

Resursu intensitāte: iekšzemes resursu patēriņš (kg), dalīts ar IKP (EUR)

Atkritumu intensitāte: atkritumi (kg), dalīts ar IKP (EUR)

Enerģētikas tirdzniecības bilance: enerģijas eksporta un importa atlikums, izteikts kā % no IKP

Enerģijas svērums SPCI: "enerģijas" vienību daļa patēriņa grozā, ko izmanto SPCI izveidošanai

Sarpība starp enerģijas cenu izmaiņām un inflāciju: SPCI enerģētikas komponents un kopējā SPCI inflācija (izmaiņas gadā, %)

Faktiskās enerģijas vienības izmaksas: faktiskās enerģijas izmaksas, izteiktas % no kopējās pievienotās vērtības ekonomikai

Rūpniecības energointensitāte: rūpniecības enerģijas galapatēriņš (kgoe), kas dalīts ar rūpniecības bruto pievienoto vērtību (2010. gadā EUR)

Faktiskās enerģijas vienības izmaksas ražošanas nozarei, izņemot rafinēšanu: faktiskās izmaksas, izteiktas % no pievienotās vērtības ražošanas nozarēm

Energoefektīvo nozaru īpatsvars ekonomikā: daļa no energoefektīvo nozaru bruto pievienotās vērtības IKP

Elektroenerģijas un gāzes cenas vidējiem rūpnieciskajiem lietotājiem: patēriņa grupa 500-2000 MWh un 10 000-100 000 GJ; skaitļi bez PVN.

Sadzīves atkritumu reciklēšanas rādītājs: reciklēto un kompostēto sadzīves atkritumu attiecība pret kopējiem sadzīves atkritumiem

Publiskā sektora P&I enerģijai un videi: valdības tēriņi P&I jomā šīm kategorijām kā % no IKP

SEG emisiju īpatsvars, uz ko attiecas ES emisijas kvotu tirdzniecības sistēma (ETS) (izņemot aviāciju): balsītis uz siltumnīcefekta gāzu emisijām (izņemot zemes izmantošanu, zemes izmantošanas maiņu un mežsaimniecību), kā dalībvalstis paziņojušas Eiropas Vides aģentūrai

Transporta nozares energointensitāte: transporta darbību enerģijas galapatēriņš, ieskaitot starptautisko aviāciju (kgoe), dalīts ar transporta un uzglabāšanas nozares bruto pievienoto vērtību (2010. gads, EUR)

Transporta nozares oglekļa dioksīda emisiju intensitāte: SEG emisijas transporta un uzglabāšanas nozarē, dalīts ar transporta un uzglabāšanas nozares bruto pievienoto vērtību (2010. gads, EUR)

Atkarība no importētās enerģijas: neto enerģijas imports, dalīts ar bruto iekšzemes enerģijas patēriņu, ieskaitot starptautisko jūras flotes degvielas patēriņu

Apkopotais piegādātāju koncentrācijas indekss: Herfindāla indekss, kas attiecas uz naftu, gāzi un oglekli. Mazākas vērtības norāda uz lielāku diversifikāciju un līdz ar to mazāku risku.

Energoresursu struktūras diversifikācija: Herfindāla indekss attiecībā uz dabasgāzi, visiem naftas produktiem, kodolsiltumu, atjaunojamo energoresursu enerģiju un cietajiem kurināmajiem Mazākas vērtības norāda uz lielāku diversifikāciju

* Eiropas Komisija un Eiropas Vides aģentūra – 2018. gada provizorisks dati.

Avots: Eiropas Komisija un Eiropas Vides aģentūra (siltumnīcefekta gāzu emisiju daļa, uz ko attiecas ETS); Eiropas Komisija (Vides nodokļi pret darbaspēka nodokļiem un IKP); Eurostat (visi pārējie rādītāji).

D PIELIKUMS.

Investīciju pamatnostādnes Latvijai par Taisnīgas pārkārtošanās fondu 2021.–2027. gadam

Balstoties uz Komisijas priekšlikumu, šajā pielikumā⁽²⁵⁾ sniegts Komisijas dienestu provizoriskais viedoklis par prioritārajām investīciju jomām un pamatnosacījumiem efektīvai 2021.–2027. gada Taisnīgas pārkārtošanās fonda investīciju īstenošanai Latvijā. Šīs prioritārās investīciju jomas izriet no plašākas to teritoriju analīzes, kuras saskaras ar nopietnām sociālekonomiskām problēmām, kas izriet no pārkārtošanās procesa uz klimatneitrālu Savienības ekonomiku līdz 2050. gadam Latvijā, kā novērtēts ziņojumā. Šis pielikums ir pamats dialogam starp Latviju un Komisijas dienestiem, kā arī attiecīgie norādījumi dalībvalstīm, sagatavojot to teritoriālos taisnīgas pārkārtošanās plānus, kas veidos pamatu Taisnīgas pārkārtošanās fonda plānošanai. Taisnīgas pārkārtošanās fonda investīcijas papildina investīcijas kohēzijas politikas finansējuma ietvaros, par kurām norādījumi D pielikuma veidā tika sniegti 2019. gada ziņojumā par Latviju⁽²⁶⁾.

Latvijā siltumnīcefekta gāzu (SEG) emisijas no mitrājiem un kūdras ieguves veido aptuveni 14,5 % no kopējām SEG emisijām⁽²⁷⁾. Kūdras ieguve noved pie mitrāju, kas ir efektīvas oglekļa uzglabāšanas sistēmas, degradācijas. Kūdras ilgtspējīgas ražošanas nodrošināšana un kūdrāju un mitrāju atjaunošana var ievērojami samazināt emisijas. Vidēji kūdras ieguvē ir nodarbināti 1800 darba ņēmēji⁽²⁸⁾, kuru skaits sezonā pieaug līdz 2500. Vidzeme un Latgale ir divi reģioni, kuros pāreja uz klimatneitrālu ekonomiku radītu ievērojamu sociālekonomisko ietekmi. Pamatojoties uz šo sākotnējo novērtējumu, šķiet pamatoti, ka Taisnīgas pārkārtošanās fonds koncentrē savu darbību uz šiem reģioniem.

Saskaņā ar vērienīgajiem mērķiem klimata jomā un pāreju uz oglekļa emisiju ziņā neitrālu ekonomiku SEG ietilpīgu nozaru radītās emisijas prioritārajos reģionos būtu jāsamazina, cik vien tas ir tehnoloģiski iespējams, un šīs pārejas iespējamā negatīvā sociālā un ekonomiskā ietekme būtu jāmazina. Piemēram, kūdras nozares pielāgošana, lai tā kļūtu vidiski ilgtspējīgāka, klimatam labvēlīgāka un oglekļa emisiju ziņā neitrāla, skartajos reģionos izraisītu izmaiņas nodarbinātībā. Pārdomātas specializācijas stratēģijas⁽²⁹⁾ nodrošina svarīgu satvaru, lai noteiktu prioritātes inovācijai, kas atbalsta ekonomikas pārveidi. Tāpēc, lai pārietu uz daudzveidīgāku, konkurētspējīgāku un zaļāku ekonomiku, būtiska nozīme būtu reģionālās ekonomiskās darbības dažādošanai un jaunu darījumdarbības iespēju radīšanai. Tas nozīmē arī, ka tiem cilvēkiem, kuri patlaban ir nodarbināti kūdras nozarē un tās vērtību ķēdē, ir vajadzīgas jaunas prasmes.

Nolūkā risināt šīs pārkārtošanās problēmas ir apzinātas prioritāras investīciju vajadzības, lai diversificētu un padarītu reģionālās ekonomikas mūsdienīgākas un konkurētspējīgākas un lai mazinātu pārkārtošanās sociālekonomiskās izmaksas. Taisnīgas pārkārtošanās fonda galveno darbību mērķis jo īpaši varētu būt:

- produktīvas investīcijas MVU, tajā skaitā jaunuzņēmumos, kas veicina ekonomikas diversifikāciju un pārveidi;
- investīcijas jaunu uzņēmumu izveidē, arī izmantojot uzņēmumu inkubatorus un konsultāciju pakalpojumus;
- investīcijas pētniecības un inovācijas darbībās un progresīvu tehnoloģiju nodošanas veicināšanā;
- investīcijas tehnoloģiju un infrastruktūru izvērsēšanā tīrai enerģijai par pieņemamu cenu, siltumnīcefekta gāzu emisijas samazināšanā, energoefektivitātē un atjaunojamo energoresursu enerģijā;

⁽²⁵⁾ Šis pielikums jāskata saistībā ar EK priekšlikumu Eiropas Parlamenta un Padomes regulai par Taisnīgas pārejas fondu 2021.–2027. gadam (COM(2020) 22) un EK priekšlikumu Eiropas Parlamenta un Padomes regulai, ar ko paredz kopīgus noteikumus par Eiropas Reģionālās attīstības fondu, Eiropas Sociālo fondu Plus, Kohēzijas fondu un Eiropas Jūrlietu un zivsaimniecības fondu un finanšu noteikumus attiecībā uz tiem un uz Patvēruma un migrācijas fondu, Iekšējās drošības fondu un Robežu pārvaldības un vīzu instrumentu (COM(2020) 23).

⁽²⁶⁾ SWD(2019) 1013 final

⁽²⁷⁾ SEG emisiju inventarizācija, Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centrs, https://www.meteo.lv/fs/CKFinderJava/userfiles/files/Vide/Klimats/Majas_lapai_LVGM_C_2019_seginkopsavilkums.pdf

⁽²⁸⁾ Avots: Latvijas Kūdras asociācija

⁽²⁹⁾ Saskaņā ar Regulas (ES) Nr. 1303/2013 (KNR) 2. panta 3. punktu.

- darba ņēmēju kvalifikācijas celšana un pārkvalificēšana.

Lai palielinātu skarto reģionu noturību, ir arī apzinātas investīciju vajadzības, kuru mērķis ir uzlabot vietējās ekonomikas pievilcību. Taisnīgas pārkārtošanās fonda galveno darbību mērķis jo īpaši varētu būt:

- investīcijas teritoriju atjaunošanā un attīrīšanā, zemes atjaunošanā un pārprofilēšanas projektos.

E PIELIKUMS.

Progress virzībā uz ilgtspējīgas attīstības mērķu (IAM) sasniegšanu

Novērtējums par Latvijas īstermiņa progresu IAM sasniegšanā⁽³⁰⁾

E.1 tabulā ir redzami dati par Latviju un ES-28 attiecībā uz rādītājiem, kas iekļauti ES IAM rādītāju kopumā, ko *Eurostat* izmanto, lai [uzraudzītu progresu IAM sasniegšanā ES kontekstā](#)⁽³¹⁾. Tā kā īstermiņa tendence ES līmenī tiek novērtēta 5 gadu laikposmā, ir norādīta gan vērtība laikposma sākumā, gan jaunākā pieejamā vērtība. Rādītāji tiek regulāri atjaunināti *Eurostat* tīmekļa vietnes [īpašajā sadaļā “SDI”](#).

E.1. tabula. **Rādītāji, ar kuriem mēra Latvijas progresu IAM sasniegšanā**

(turpinājums nākamajā lappusē)

⁽³⁰⁾ Dati izgūti 2020. gada 9. februārī no *Eurostat* datubāzes (oficiālais ES IAM rādītāju kopums; sk. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/sdi/main-tables>).

⁽³¹⁾ ES IAM rādītāju kopums ir pēc iespējas saskaņots ar ANO globālo rādītāju sarakstu, atzīmējot, ka ANO rādītāji tiek atlasīti ziņošanai globālā līmenī un tāpēc ne vienmēr ir būtiski ES kontekstā. ES IAM rādītāji ir cieši saistīti ar ES politikas iniciatīvām.

IAM / Apakštemats	Rādītājs	Vienība	Latvija				ES-28			
			Sākuma		Pēdējais(-ā)		Sākuma		Pēdējais(-ā)	
			gads	vērtība	gads	vērtība	gads	vērtība	gads	vērtība
1. IAM – Novērsta nabadzība										
Daudzdimensionāla nabadzība	Cilvēki, kurus apdraud nabadzība vai sociālā atstumtība	% no visiem iedzīvotājiem	2013	35,1	2018	28,4	2013	24,6	2018	21,9
	Cilvēki, kurus apdraud ienākumu nabadzība pēc sociālajiem pārvēdumiem	% no visiem iedzīvotājiem	2013	19,4	2018	23,3	2013	16,7	2018	17,1
	Cilvēki ar smagu materiālu nenodrošinātību	% no visiem iedzīvotājiem	2013	24,0	2018	9,5	2013	9,6	2018	5,8
	To iedzīvotāju skaits, kuri dzīvo mājāsaimniecībās ar ļoti zemu nodarbinātības intensitāti	% no iedzīvotājiem vecumā no 0 līdz 59 gadiem	2013	10,0	2018	7,6	2013	11,0	2018	8,8
	Nodarbinātu personu nabadzības riska rādītājs	% no iedzīvotājiem, kas ir 18 vai vairāk gadus veci	2013	8,9	2018	8,1	2013	9,0	2018	9,5
Pamatvajadzības	Iedzīvotāji, kas dzīvo mājoklī ar tekošu jumtu, mītrām sienām, grīdām vai pamatiem vai ar pūstošiem logu rāmjiem vai grīdu	% no visiem iedzīvotājiem	2013	27,7	2018	23,5	2013	15,6	2018	13,9
	Pašpaziņotas neapmierinātās vajadzības pēc medicīniskās aprūpes	% no iedzīvotājiem, kas ir 16 vai vairāk gadus veci	2013	13,8	2018	6,2	2013	3,7	2018	2,0
	Iedzīvotāji, kuru mājāsaimniecībā nav ne vannas, ne dušas, ne ūdensklozeta tualetes iekšējās	% no visiem iedzīvotājiem	2013	13,5	2018	9,0	2013	2,2	2018	1,7
	Iedzīvotāji, kas nespēj pietiekami apsildīt mājokli	% no visiem iedzīvotājiem	2013	21,1	2018	7,5	2013	10,7	2018	7,3
	Pārāpziņotības rādītājs	% no visiem iedzīvotājiem	2012	36,6	2017	41,9	2013	17,0	2018	15,5
2. IAM – Novērsts bēdas										
Nepilnvērtīgs uzturs	Aptaukošanās rādītājs	% no iedzīvotājiem, kas ir 18 vai vairāk gadus veci	2014	21,3	2017	21,6	2014	15,9	2017	15,2
Ilgtspējīga lauksaimnieciskā ražošana	Lauksaimniecības faktoriēnākums uz gada darba vienību (AWU)	EUR, kādētie apjomi (2010. gads)	2012	5 228	2017	6 269	2012	14 865	2017	17 304
	Valdības atbalsts lauksaimniecības pētniecībai un izstrādei	miljoni EUR	2013	5,3	2018	7,2	2013	3 048,6	2018	3 242,5
	Bioloģiskajai lauksaimniecībai izmantotā platība	% no izmantotās lauksaimniecības zemes	2013	9,9	2018	14,5	2013	5,7	2018	7,5
Vides ietekme uz lauksaimniecisko ražošanu	Bruto slāpekļa bilance lauksaimniecības zemē	kg uz vienu hektāru	2012	24	2017	22	2010	49	2015	51
	Lauksaimniecības radītās amonjaka emisijas	kg uz vienu ha izmantotās lauksaimniecības zemes	2012	7,2	2017	7,3	2011	19,7	2016	20,3
	Nitrāti gruntisūdeņos	NO ₃ mg uz vienu litru	NP	:	NP	:	2012	19,2	2017	19,1
	Ūdens izraisītās augsnes erozijas aplēse	km ²	2010	3,9	2016	4,3	2010	207 232,2	2016	205 294,5
	Lauku putnu populāciju indekss	indekss 2000 = 100	NP	:	NP	:	2013	83,9	2018	80,7
3. IAM – Laba veselība un labklājība visiem										
Veselīgs mūžs	Jaundzimušo vidējais paredzamais mūža ilgums	gadi	2012	74,1	2017	74,9	2012	80,3	2017	80,9
	To cilvēku īpatsvars, kuri uzskata, ka viņiem ir laba vai ļoti laba veselība	% no iedzīvotājiem, kas ir 16 vai vairāk gadus veci	2013	45,3	2018	47,0	2013	67,3	2018	69,2
Veselības determinanti	Smēķēšanas izplatība	% no iedzīvotājiem, kas ir 15 vai vairāk gadus veci	2012	36	2017	32	2014	26	2017	26
	Aptaukošanās rādītājs	% no iedzīvotājiem, kas ir 18 vai vairāk gadus veci	2014	21,3	2017	21,6	2014	15,9	2017	15,2
	Iedzīvotāji, kas dzīvo mājāsaimniecībās, kuras cieš no trokšņa	% no visiem iedzīvotājiem	2013	14,8	2018	13,7	2013	18,8	2018	18,3
	Gaisa piesārņojuma iedarbība dalījumā pa daļiņām (PM _{2,5})	µg/m ³	2012	17,3	2017	13,6	2012	16,8	2017	14,1
Nāves cēloņi	Mirstība hronisku slimību dēļ	skaitis uz 100 000 cilvēku, kas jaunāki par 65 gadiem	2011	251,2	2016	216,6	2011	132,5	2016	119,0
	Mirstība tuberkulozes, HIV un hepatīta dēļ	skaitis uz 100 000 cilvēku	2011	8,8	2016	10,5	2011	3,4	2016	2,6
	Nelaimes gadījumos darbā bojāgājušie	skaitis uz 100 000 nodarbinātu cilvēku	2012	4,12	2017	2,29	2012	1,91	2017	1,65
	Ceļu satiksmes negadījumos bojāgājušie	bojāgājušo cilvēku skaits	2012	177	2017	136	2012	28 231	2017	25 257
Plekluve veselības aprūpei	Pašpaziņotas neapmierinātās vajadzības pēc medicīniskās aprūpes	% no iedzīvotājiem, kas ir 16 vai vairāk gadus veci	2013	13,8	2018	6,2	2013	3,7	2018	2,0

Tabula (turpinājums)

IAM / Apakštemats	Rādītājs	Vienība	Latvija				ES-28			
			Sākuma		Pēdējais(-ā)		Sākuma		Pēdējais(-ā)	
			gads	vērtība	gads	vērtība	gads	vērtība	gads	vērtība
4. IAM – Kvalitatīva izglītība										
Pamatizglītība	Izglītību priekšlaicīgi pametušie	% no iedzīvotājiem vecumā no 18 līdz 24 gadiem	2013	9,8	2018	8,3	2013	11,9	2018	10,6
	Daļa agrīnā pirmsskolas izglītībā	% no vecuma grupas (no 4 gadu vecuma līdz obligātās izglītības uzsākšanas vecumam)	2012	93,4	2017	96,3	2012	94,0	2017	95,4
	Vāji rezultāti lasīšanā	% no 15 gadus veciem skolēniem	2015	17,7	2018	22,4	2015	19,7	2018	21,7
	Jaunieši, kas nemācās, nestrādā un neapgūst arodu	% no iedzīvotājiem vecumā no 15 līdz 29 gadiem	2013	15,6	2018	11,6	2013	15,9	2018	12,9
Terciārā izglītība	Terciārās izglītības ieguve	% no iedzīvotājiem vecumā no 30 līdz 34 gadiem	2013	40,7	2018	42,7	2013	37,1	2018	40,7
	Neseno absolventu nodarbinātības līmenis	% no iedzīvotājiem vecumā no 20 līdz 34 gadiem	2013	78,2	2018	84,1	2013	75,4	2018	81,7
Reaģušu izglītība	Reaģušu daļas līmenis izglītībā	% no iedzīvotājiem vecumā no 25 līdz 64 gadiem	2013	6,8	2018	6,7	2013	10,7	2018	11,1
5. IAM – Dzimumu līdztiesība										
Ar dzimumu saistīta vardarbība	Fiziska un seksuāla vardarbība pret sievietēm, kas pieredzēta 12 mēnešu laikā pirms intervijas	% sievietes	NP	:	2012	6	NP	:	2012	8
Izglītība	Dzimumu nevienlīdzība izglītību priekšlaicīgi pametušo vidū	procentpunkti, personas vecumā no 18 līdz 24 gadiem	2013	7,8	2018	6,4	2013	3,4	2018	3,3
	Dzimumu nevienlīdzība terciārās izglītības ieguvē	procentpunkti, personas vecumā no 30 līdz 34 gadiem	2013	24,8	2018	24,6	2013	8,5	2018	10,1
	Dzimumu nevienlīdzība neseno absolventu nodarbinātības līmenī	procentpunkti, personas vecumā no 20 līdz 34 gadiem	2013	8,0	2018	4,4	2013	4,4	2018	3,4
Nodarbinātība	Vīriešu un sieviešu darba samaksas atšķirība – nekoriģēta	% no vīriešu vidējās bruto izpeļņas stundā	2012	14,9	2017	15,7	2012	17,4	2017	16,0
	Dzimumu nodarbinātības līmeņa atšķirība	procentpunkti, personas vecumā no 20 līdz 64 gadiem	2013	4,2	2018	4,2	2013	11,7	2018	11,6
	Dzimumu nevienlīdzība aprūpes pienākumu dēļ ekonomiski neaktīvo iedzīvotāju vidū	procentpunkti, personas vecumā no 20 līdz 64 gadiem	2013	17,0	2018	12,8	2013	25,5	2018	27,1
Vadošie amati	Sieviešu ieņemtie amati valsts parlamentos un valdībās	% amatu	2014	18,0	2019	30,0	2014	27,2	2019	31,5
	Sieviešu ieņemtie augstāko vadītāju amati	% padomju locekļu	2014	31,7	2019	28,3	2014	20,2	2019	27,8
6. IAM – Tīrs ūdens un sanitārija										
Sanitārija	Iedzīvotāji, kuru mājai nav ūdensapgādes, ne dušas, ne ūdensklozeta tualetes iekārtas	% no visiem iedzīvotājiem	2013	13,5	2018	9,0	2013	2,2	2018	1,7
	Iedzīvotāji, kam ir nodrošināta vismaz sekundāra notekūdeņu attīrīšana	% no visiem iedzīvotājiem	2012	81,4	2017	95,0	NP	:	NP	:
Ūdens kvalitāte	Bioķīmiskais skābekļa patēriņš upēs	O ₂ mg uz vienu litru	2012	1,33	2017	1,19	2012	2,06	2017	2,00
	Nitrāti gruntūdeņos	NO ₃ mg uz vienu litru	NP	:	NP	:	2012	19,2	2017	19,1
	Fosfāti upēs	PO ₄ mg uz vienu litru	2012	0,025	2017	0,043	2012	0,096	2017	0,093
	Iekšējo ūdeņu peldvietas ar izcilu ūdens kvalitāti	% no peldvietām ar izcilu ūdens kvalitāti	2013	61,1	2018	87,0	2013	76,5	2018	80,8
Ūdens patēriņa efektivitāte	Ūdens patēriņa indekss	% no ilgtermiņa vidēji pieejamā ūdens (LTAA)	2012	0,8	2017	0,6	NP	:	NP	:
7. IAM – Cenas ziņā pieejama un tīra enerģija										
Enerģijas patēriņš	Primārās enerģijas patēriņš	miljoni tonnu naftas ekvivalenta (Mtoe)	2013	4,4	2018	4,7	2013	1 577,4	2018	1 551,9
	Enerģijas galapatēriņš	miljoni tonnu naftas ekvivalenta (Mtoe)	2013	3,9	2018	4,2	2013	1 115,5	2018	1 124,1
	Enerģijas galapatēriņš mājaiem	kgoe	2013	630	2018	639	2013	605	2018	552
	Enerģijas produktivitāte	EUR uz vienu kgoe	2013	4,3	2018	4,9	2013	7,6	2018	8,5
	Siltumcietekļa gāzu emisijas intensitāte enerģijas patēriņā	indekss 2000 = 100	2012	84,6	2017	83,9	2012	91,5	2017	86,5
Energopagāde	Atjaunojamo energoresursu enerģijas īpatsvars bruto enerģijas galapatēriņā	%	2013	37,0	2018	40,3	2013	15,4	2018	18,0
	Atkarība no importētās enerģijas	% importa pieejamajā bruto enerģijā	2013	55,9	2018	44,3	2013	53,2	2018	55,7
Fleķu cenas ziņā pieejamai enerģijai	Iedzīvotāji, kas nespēj pietiekami apsildīt mājokli	% no visiem iedzīvotājiem	2013	21,1	2018	7,5	2013	10,7	2018	7,3

(turpinājums nākamajā lappusē)

Tabula (turpinājums)

IAM / Apakštemats	Rādītājs	Vienība	Latvija				ES-28			
			Sākuma		Pēdējais(-ā)		Sākuma		Pēdējais(-ā)	
			gads	vērtība	gads	vērtība	gads	vērtība	gads	vērtība
8. IAM – Pienācīgas kvalitātes darbs un ekonomikas izaugsme										
Ilgtspējīga ekonomikas izaugsme	Reālais IKP uz vienu iedzīvotāju	EUR uz vienu iedzīvotāju, ķēdētie apjomi (2010. gads)	2013	10 030	2018	12 180	2013	25 750	2018	28 280
	Investīciju īpatsvars IKP	% no IKP	2013	23,1	2018	22,5	2013	19,5	2018	20,9
	Resursu produktivitāte	EUR uz vienu kg, ķēdētie apjomi (2010. gads)	2013	0,81	2018	0,84	2013	1,98	2018	2,04
Nodarbinātība	Jaunieši, kas nemācās, nestrādā un neapgūst arodu	% no iedzīvotājiem vecumā no 15 līdz 29 gadiem	2013	15,6	2018	11,6	2013	15,9	2018	12,9
	Nodarbinātības līmenis	% no iedzīvotājiem vecumā no 20 līdz 64 gadiem	2013	69,7	2018	76,8	2013	68,4	2018	73,2
	Ilgstoša bezdarba līmenis	% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem	2013	5,7	2018	3,1	2013	5,1	2018	2,9
	Dzimumu nevienlīdzība aprūpes pienākumu dēļ ekonomiski neaktīvo iedzīvotāju vidū	procentpunkti, personas vecumā no 20 līdz 64 gadiem	2013	17,0	2018	12,8	2013	25,5	2018	27,1
Pienācīgas kvalitātes darbs	Nelaimes gadījumos darbā bojāgājušie	skaitis uz 100 000 nodarbinātu cilvēku	2012	4,12	2017	2,29	2012	1,91	2017	1,65
	Nodarbinātu personu nabadzības riska rādītājs	% no visiem iedzīvotājiem	2013	8,9	2018	8,1	2013	9	2018	9,5
9. IAM – Rūpniecība, inovācija un infrastruktūra										
P&I un inovācija	Bruto iekšzemes izdevumi pētniecībai un izstrādei	% no IKP	2013	0,61	2018	0,64	2013	2,01	2018	2,12
	Nodarbinātība augsto un vidēji augsto tehnoloģiju ražošanā un zināšanu intensīvos pakalpojumos	% no kopējās nodarbinātības	2013	37,9	2018	37,6	2013	45,0	2018	46,1
	P&I darbinieki	% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem	2013	0,55	2018	0,64	2013	1,15	2018	1,36
	Patentu pieteikumi Eiropas Patentu iestādē (EPI)	skaitis	2012	27	2017	22	2012	56 772	2017	54 649
Ilgtspējīgs transports	Autobusu un vilcienu īpatsvars kopējā pasažieru transportā	% no kopējā iekšzemes pasažierkilometru skaita	2012	23,1	2017	17,3	2012	17,2	2017	16,7
	Dzelzceļa un iekšzemes ūdensceļu īpatsvars kopējos kravu pārvadājumos	% no kopējā iekšzemes kravu tonnkilometru skaita	2012	84,1	2017	74,0	2012	25,4	2017	23,3
	Vidējās CO ₂ emisijas uz vienu km no jauniem pasažieru automobiļiem	CO ₂ g uz vienu km	2013	147,1	2018	128,9	2014	123,4	2018	120,4
10. IAM – Samazināta nevienlīdzība										
Nevienlīdzība valstu iekšienē	Relatīvā mediānas nabadzības riska plaisa	% attālums līdz nabadzības sliekšnim	2013	27,5	2018	27,8	2013	23,8	2018	24,6
	Ienākumu sadale	ienākumu kvintīļu attiecības indekss	2013	6,3	2018	6,8	2013	5,0	2018	5,2
	Trūcīgāko 40 % iedzīvotāju ienākumu daļa	% no ienākumiem	2013	18,4	2018	17,9	2013	21,1	2018	21,0
	Cilvēki, kurus apdraud ienākumu nabadzība pēc sociālajiem pārvērtumiem	% no visiem iedzīvotājiem	2013	19,4	2018	23,3	2013	16,7	2018	17,1
Nevienlīdzība starp valstīm	Pirkspējas korigētais IKP uz vienu iedzīvotāju	Reālie izdevumi uz vienu iedzīvotāju (pirkspējas līmenis)	2013	16 700	2018	21 300	2013	26 800	2018	31 000
	korigētie mājsaimniecību izmantojamie bruto ienākumi uz vienu iedzīvotāju	Prkspējas līmenis (PSL) uz vienu iedzīvotāju	2013	11 350	2018	15 130	2013	20 392	2018	22 824
	Finansējums jaunattīstības valstīm	miljoni EUR, faktiskās cenas	2012	:	NP	:	2012	147 962	2017	155 224
	Imports no jaunattīstības valstīm	miljoni EUR, faktiskās cenas	2013	1 213	2018	1 458	2013	817 475	2018	1 013 981
Migrācija un sociālā iekļaušana	Patvēruma pieteikumi	Pozitīvi pirmās instances lēmumi uz vienu miljonu iedzīvotāju	2013	12	2018	16	2013	213	2018	424
11. IAM – Ilgtspējīgas pilsētas un kopienas										
Dzīves kvalitāte pilsētās un kopienās	Pārapsūdzības rādītājs	% no visiem iedzīvotājiem	2012	36,6	2017	41,9	2013	17,0	2018	15,5
	Iedzīvotāji, kas dzīvo mājaimniecībās, kuras cieš no trokšņa	% no visiem iedzīvotājiem	2013	14,8	2018	13,7	2013	18,8	2018	18,3
	Gaisa piesārņojuma iedarbība daļiņām pa daļiņām (PM _{2,5})	µg/m ³	2012	17,3	2017	13,6	2012	16,8	2017	14,1
	Iedzīvotāji, kas dzīvo mājoklī ar tekošu jumtu, mīrām sienām, grīdām vai pamatiem vai ar pūstošiem logu rāmjiem vai grīdu	% no visiem iedzīvotājiem	2013	27,7	2018	23,5	2013	15,6	2018	13,9
	Iedzīvotāji, kas ziņo par noziedzīgiem, vardarbību vai vandālismu savā apkārtnē	% no visiem iedzīvotājiem	2013	12,0	2018	8,6	2013	14,5	2018	12,7
Ilgtspējīga mobilitāte	Ceļu satiksmes negadījumos bojāgājušie	bojāgājušo cilvēku skaits	2012	177	2017	136	2012	28 231	2017	25 257
	Autobusu un vilcienu īpatsvars kopējā pasažieru transportā	% no kopējā iekšzemes pasažierkilometru skaita	2012	23,1	2017	17,3	2012	17,2	2017	16,7
Nelabvēlīga ietekme uz vidi	Apdzīvotas vietas uz vienu iedzīvotāju	m ²	2009	970,1	2015	1 297,2	2012	625,0	2015	653,7
	Sadzīves atkritumu reciklēšanas rādītājs	% no visiem radītajiem atkritumiem	2013	25,9	2018	25,2	2013	41,7	2018	47,0
	Iedzīvotāji, kam ir nodrošināta vismaz sekundāra noteikūdeņu attīrīšana	% no visiem iedzīvotājiem	2012	81,4	2017	95,0	NP	:	NP	:

(turpinājums nākamajā lappusē)

Tabula (turpinājums)

IAM / Apakštemats	Rādītājs	Vienība	Latvija				ES-28			
			Sākuma		Pēdējais(-ā)		Sākuma		Pēdējais(-ā)	
			gads	vērtība	gads	vērtība	gads	vērtība	gads	vērtība
12. IAM – Atbildīgs patēriņš un ražošana										
Vides ietekmes atsaistīšana no ekonomikas izaugsmes	Toksisku ķīmisko vielu patēriņš	miljoni tonnu	N/P	:	N/P	:	2013	300,3	2018	313,9
	Resursu produktivitāte	EUR uz vienu kg, kēdētie apjomi (2010. gads)	2013	0,81	2018	0,84	2013	1,98	2018	2,04
	Vidējās CO ₂ emisijas uz vienu km no jauniem pasažieru automobiļiem	CO ₂ g uz vienu km	2013	147,1	2018	128,9	2014	123,4	2018	120,4
	Enerģijas produktivitāte	EUR uz vienu kgoe	2013	4,3	2018	4,9	2013	7,6	2018	8,5
Enerģijas patēriņš	Primārās enerģijas patēriņš	miljoni tonnu naftas ekvivalenta (Mtoe)	2013	4,4	2018	4,7	2013	1 577,4	2018	1 551,9
	Enerģijas galapatēriņš	miljoni tonnu naftas ekvivalenta (Mtoe)	2013	3,9	2018	4,2	2013	1 115,5	2018	1 124,1
	Atjaunojamo energoresursu enerģijas īpatsvars bruto enerģijas galapatēriņā	%	2013	37,0	2018	40,3	2013	15,4	2018	18,0
Atkritumu rašanās un apsaimniekošana	Aprites materiālu izmantošanas rādītājs	% no resursiem sadzīves vajadzībām	2012	1,3	2017	6,6	2012	11,5	2017	11,7
	Atkritumu rašanās, izņemot galvenos minerālu atkritumus	kg uz vienu personu	2012	895	2016	1 065	2012	1 716	2016	1 772
	Atkritumu, izņemot galveno minerālu atkritumu, reciklēšanas rādītājs	% no visiem apstrādātajiem atkritumiem	N/P	:	N/P	:	2012	55	2016	57
13. IAM – Rīcība klimata politikas jomā										
Klimata pārmaiņu mazināšana	Siltumnīcefekta gāzu emisijas	indekss 1990 = 100	2012	44,1	2017	44,3	2012	82,1	2017	78,3
	Siltumnīcefekta gāzu emisijas intensitāte enerģijas patēriņā	indekss 2000 = 100	2012	84,6	2017	83,9	2012	91,5	2017	86,5
	Primārās enerģijas patēriņš	miljoni tonnu naftas ekvivalenta (Mtoe)	2013	4,4	2018	4,7	2013	1 577,4	2018	1 551,9
	Enerģijas galapatēriņš	miljoni tonnu naftas ekvivalenta (Mtoe)	2013	3,9	2018	4,2	2013	1 115,5	2018	1 124,1
	Atjaunojamo energoresursu enerģijas īpatsvars bruto enerģijas galapatēriņā	%	2013	37,0	2018	40,3	2013	15,4	2018	18,0
Klimata ietekme	Vidējās CO ₂ emisijas uz vienu km no jauniem pasažieru automobiļiem	CO ₂ g uz vienu km	2013	147,1	2018	128,9	2014	123,4	2018	120,4
	Europas vidējā temperatūras novirze tuvu zemes virsmai	temperatūras novirze °C salīdzinājumā ar 1850.–1899. gada vidējo	N/P	:	N/P	:	2013	1,4	2018	2,1
	Ar klimatu saistīti ekonomiskie zaudējumi	miljardi EUR, 2017. gada vērtības	N/P	:	N/P	:	2012	2 719	2017	2 649
Atbalsts rīcībai klimata politikas jomā	Vidējais okeānu skābuma līmenis	pH vērtība	N/P	:	N/P	:	2013	8,06	2018	8,06
	Iemaksa starptautiskajās 100 miljardu USD saistībās attiecībā uz izdevumiem, kas saistīti ar klimatu	miljoni EUR, faktiskās cenās	N/P	:	2017	:	N/P	:	2017	20 388,7
14. IAM – Dzīvība ūdenī										
Okeānu veselība	Pekrastes ūdeņu peldvietas ar izcilu ūdens kvalitāti	% no peldvietām ar izcilu ūdens kvalitāti	2013	51,5	2018	97,0	2013	85,5	2018	87,1
	Vidējais okeānu skābuma līmenis	pH vērtība	N/P	:	N/P	:	2013	8,06	2018	8,06
Jūras aizsardzība	NATURA 2000 jūras teritoriju apmērs	km ²	2013	4 382	2018	4 387	2013	251 566	2018	551 899
Ilgtspējīga zivsaimniecība	Prognozētās tendences zivju krājumu biomassā	indekss 2003 = 100	N/P	:	N/P	:	2012	110,0	2017	136,0
	Novērtētie zivju krājumi, kuros maksimālajam ilgtspējīgas ieguves apjomam atbilstošā zvejas izraisītā zivju mirstība (F _{msy}) tiek pārsniegta	% no krājumiem, kuros maksimālajam ilgtspējīgas ieguves apjomam atbilstošā zvejas izraisītā zivju mirstība (F>F _{msy}) tiek pārsniegta	N/P	:	N/P	:	2012	52,9	2017	42,7
15. IAM – Dzīvība uz zemes										
Ekosistēmu statuss	Mežu platību īpatsvars	% no kopējās zemes platības	2009	53,2	2015	56,4	2012	40,3	2015	41,6
	Bioķīmiskais skābekļa patēriņš upēs	O ₂ mg uz vienu litru	2012	1,33	2017	1,19	2012	2,06	2017	2,00
	Nitrāti gruntūdeņos	NO ₃ mg uz vienu litru	N/P	:	N/P	:	2012	19,2	2017	19,1
	Fosfāti upēs	PO ₄ mg uz vienu litru	2012	0,025	2017	0,043	2012	0,096	2017	0,093
Augsnes degradācija	Augsnes noslēgšanas indekss	indekss 2006 = 100	2009	101,3	2015	103,3	2009	101,7	2015	104,2
	Ūdens izraisītās augsnes erozijas apļēse	km ²	2010	3,9	2016	4,3	2010	207 232,2	2016	205 294,5
	Apdzīvotas vietas uz vienu iedzīvotāju	m ²	2009	970,1	2015	1 297,2	2012	625,0	2015	653,7
Bioloģiskā daudzveidība	NATURA 2000 sauszemes teritoriju apmērs	km ²	2013	7 449	2018	7 447	2013	787 766	2018	784 252
	Plaši izplatīto putnu sugu populāciju indekss	indekss 2000 = 100	N/P	:	N/P	:	2013	94,7	2018	93,5
	Plavas tauriņu rādītājs	indekss 2000 = 100	N/P	:	N/P	:	2012	72,2	2017	74,1

(turpinājums nākamajā lappusē)

Tabula (turpinājums)

IAM / Apakštemats	Rādītājs	Vienība	Latvija				ES-28			
			Sākuma		Pēdējais(-ā)		Sākuma		Pēdējais(-ā)	
			gads	vērtība	gads	vērtība	gads	vērtība	gads	vērtība
16. IAM – Miers, tiesiskums un spēcīgas iestādes										
Miers un personiskā drošība	Mirstība slepkavību dēļ	skaits uz 100 000 cilvēku	2011	6,2	2016	4,6	2011	0,9	2016	0,6
	Iedzīvotāji, kas ziņo par noziegumiem, vardarbību vai vandālismu savā apkārtnē	% no visiem iedzīvotājiem	2013	12,0	2018	8,6	2013	14,5	2018	12,7
	Fiziska un seksuāla vardarbība pret sievietēm, kas pieredzēta 12 mēnešu laikā pirms intervijas	% sieviešu	NP	:	2012	6	NP	:	2012	8
Tiesu pieejamība	Vispārējās valdības kopējie izdevumi tiesām	miljoni EUR	2012	90	2017	111	2012	48 381	2017	51 027
	Sabiedrības uztvere par tiesu sistēmas neatkarību	% no visiem iedzīvotājiem	2016	42	2019	45	2016	52	2019	56
Uzticēšanās iestādēm	Korupcijas uztveres indekss	punktu skala no 0 (ļoti augsta korupcija) līdz 100 (korupcijas nav)	2013	53	2018	58	NP	:	NP	:
	Iedzīvotāji, kas uzticas Eiropas Parlamentam	% no visiem iedzīvotājiem	2013	40	2018	47	2013	39	2018	48
17. IAM – Partnerības mērķu sasniegšanai										
Globāla partnerība	Oficiālā attīstības palīdzība kā daļa no nacionālā kopienākuma	% no NIKI	2013	0,08	2018	0,10	2013	0,43	2018	0,48
	ES finansējums jaunattīstības valstīm	miljoni EUR, faktiskās cenas	2012	:	NP	:	2012	147 962	2017	155 224
	ES imports no jaunattīstības valstīm	miljoni EUR, faktiskās cenas	2013	1 213	2018	1 458	2013	817 475	2018	1 013 981
Finanšu pārvaldība ES	Vispārējās valdības bruto parāds	% no IKP	2013	39,4	2018	36,4	2013	86,3	2018	80,4
	Vides un darbaspēka nodokļu īpatsvars kopējos nodokļu ieņēmumos	% no kopējiem nodokļu ieņēmumiem	2013	10,8	2018	10,9	2013	6,4	2018	6,1

Avots: Eurostat

ATSAUCES

Baltic Institute of Social Sciences (BISS) (2019), (2019), *Ikgadējs nabadzības un sociālās atstumtības mazināšanas rīcībpolitikas izvērtējums (t. sk. izvērtējums par nevienlīdzību veselības aprūpē un nevienlīdzību mājokļa pieejamības jomā)*. Iegūts no vietnes: http://petijumi.mk.gov.lv/sites/default/files/title_file/Nabadz_soc_atstumt_mazin_ricibpol_izvertejums_Zinojums.pdf

Center for Social and Economic Research (CASE) (2019), *Study and Reports on the VAT Gap in the EU-28 Member States: 2019 Final Report*. Iegūts no vietnes: https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/vat-gap-full-report-2019_en.pdf

Latvijas Centrālā statistikas pārvalde (CSP) (2018), *Apsekojuma "Pieaugušo izglītība" rezultāti*. Iegūts no vietnes: <https://www.csb.gov.lv/lv/statistika/statistikas-temas/socialie-procesi/izglitiba/meklet-tema/303-apsekojuma-pieauguso-izglitiba-rezultati-2018>

Latvijas Centrālā statistikas pārvalde (CSP) (2019), *Darbspēka apsekojuma galvenie rādītāji 2018. gadā*. Iegūts no vietnes: <https://www.csb.gov.lv/lv/statistika/statistikas-temas/socialie-procesi/nodarbinatiba/meklet-tema/380-darbaspeka-apsekojuma-galvenie-raditaji>

Dijkstra u. c. (2019), *Road transport performance in Europe*. Iegūts no vietnes: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/work/2019_02_road_transport.pdf

European Business and Consumer Survey (EU-BCS) (2019), Iegūts no vietnes: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/indicators-statistics/economic-databases/business-and-consumer-surveys/latest-business-and-consumer-surveys_en

Eiropas Komisija (2018a), *The 2018 Ageing report*. Iegūts no vietnes: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/ip079_en.pdf

Eiropas Komisija (2018b), *Social enterprises and their ecosystems in Europe. Updated country report: Latvia*. Pieejams vietnē: <https://europa.eu/!Qq64ny>

Eiropas Komisija/EACEA/Eurydice (2018c), *Teachers' and School Heads' Salaries and Allowances in Europe – 2016/17*. Iegūts no vietnes: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/sites/eurydice/files/teacher_and_school_head_salaries_2016_17.pdf

Eiropas Komisija (2018d), *Country Report – Latvia*. Iegūts no vietnes: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2018-european-semester-country-report-latvia-en_1.pdf

Eiropas Komisija (2019 a), *Ziņojums par Latviju*. Iegūts no vietnes: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/2019-european-semester-country-report-latvia_lv.pdf

Eiropas Komisija (2019b), *Labour Market and Wage Developments in Europe*. Iegūts no vietnes: <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=21904&langId=en>

Eiropas Komisija (2019c), *Employment and Social Developments in Europe: "Sustainable growth for all: choices for the future of social Europe"*. Pieejams vietnē: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8219>

Eiropas Komisija (2019d), *NECP factsheet Latvia*. Iegūts no vietnes: https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/necp_factsheet_lv_final.pdf

Eiropas Komisija (2019e), *2019 SBA Fact Sheet Latvia*. Iegūts no vietnes: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/38662/attachments/17/translations/en/renditions/native>

Eiropas Komisija (2019f), *Komisijas ieteikums par Latvijas Republikas integrētā nacionālā enerģētikas un klimata plāna projektu, kas aptver 2021.–2030. gada periodu*. Iegūts no vietnes: https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/lv_rec_lv.pdf

European Construction sector observatory (2019), *Country profile Latvia*. Iegūts no vietnes: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/37022/attachments/1/translations/en/renditions/native>

Eiropas Vides aģentūra (EEA) (2020), *Article 17 web tool on Habitat assessments at Member State level*. Iegūts no vietnes: <https://nature-art17.eionet.europa.eu/article17/reports2012/habitat/report/?period=5&group=Forests&country=LV®ion>

Eiropas Dzimumu līdztiesības institūts (EIGE) (2019), *Gender Equality Index 2019: Latvia*. Iegūts no vietnes: <https://eige.europa.eu/publications/gender-equality-index-2019-latvia>

Eiropas Investīciju banka (EIB). (2019), *EIB Investment Survey. Country overview: Latvia*. Iegūts no vietnes: <https://doi.org/10.2867/93527>

Fiskālās disciplīnas padome (2019), *Fiscal discipline surveillance report on Latvia's Medium Term Budgetary Framework 2020/2022*. Iegūts no vietnes: https://fiscalcouncil.lv/files/uploaded/Surveillance_report_2020_final_3.docx.pdf

Hazans, M. (2018), *Labour Market Policy Thematic Review 2018: An in depth analysis of the emigration of skilled labour. Latvia, European Centre of Expertise in the field of labour law, employment and labour market policy*. Iegūts no vietnes: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8132&furtherPubs=yes>

Ivaškaitē-Tamošiunē, V., u. c. (2018), *The Effect of Taxes and Benefits Reforms on Poverty and Inequality in Latvia*. Ekonomikas un finanšu lietu ģenerāldirektorāts – *Economic brief 39*, doi: 10.2765/830917. Iegūts no vietnes: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/eb039_en_0.pdf

Krasnopjorovs, O. (2019), *Anatomy of labour reserves in the Baltic countries: a snapshot 15 years after the EU accession*, Latvijas Banka. Iegūts no vietnes: https://datnes.latvijabanka.lv/papers/discussion/dp_2_2019-en.pdf

Lāce, T. (2019), *National strategies to fight homelessness and housing exclusion. Latvia, European Social Policy Network (ESPN)*. Iegūts no vietnes: <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=21621&langId=en>

Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centrs (LVĢMC) (2019), *2019. gada iesniegtās SEG inventarizācijas kopsavilkums*. Iegūts no vietnes: https://www.meteo.lv/fs/CKFinderJava/userfiles/files/Vide/Klimats/Majas_lapai_LVGMC_2019_seginvkopsavilkums.pdf

Ekonomikas ministrija (2019 a), *Mazkvalificētais darbaspēks Latvijā*. Iegūts no vietnes: https://www.em.gov.lv/files/tautsaimniecibas_attistiba/dsp/Mazkvalificetais%20darbaspeks%20Latvija%202019.pdf

Ekonomikas ministrija (2019b), *Nacionālais enerģētikas un klimata plāns*. Iegūts no vietnes: https://em.gov.lv/lv/nozares_politika/nacionalais_energetikas_un_klimata_plans/

Finanšu ministrija (2018), *Nodokļu atvieglojumu ziņojums par 2017. gadu*. Iegūts no vietnes: https://fm.gov.lv/files/nodoklupolitika/NA_novertejums_2017_FINAL.docx

Labklājības ministrija (2019), *Publiskais gada pārskats par 2018. gadu*. Iegūts no vietnes: www.lm.gov.lv/upload/PP_2018_Final.pdf

Müller, T., Vandaele, K. un Waddington, J. (2019), *Collective bargaining in Europe: towards an endgame*, I, II, III un IV sējums, *European Trade Union Institute (ETUI)*. Iegūts no vietnes: <https://www.etui.org/Publications2/Books/Collective-bargaining-in-Europe-towards-an-endgame.-Volume-I-II-III-and-IV>

ESAO (2019 a), *OECD Skills Strategy Latvia: Assessment and Recommendations*, *OECD Skills Studies*, OECD Publishing, Parīze, <https://doi.org/10.1787/74fe3bf8-en>

ESAO (2019b), *Latvijas aktīvās darba tirgus politikas izvērtējums, Cilvēku sasaiste ar darbavietām*, OECD Publishing, Parīze. Iegūts no vietnes: <https://doi.org/10.1787/6037200a-en>.

ESAO (2019c), *Measuring social protection for long-term care in old age, Final Report*, 2019. gada jūnijs, OECD Publishing, Parīze.

ESAO (2019d), *Programme for International Student Assessment (PISA) 2018*, Parīze. <https://doi.org/10.1787/19963777>

ESAO (2019e), *TALIS 2018 rezultāti (I sējums): Teachers and School Leaders as Lifelong Learners*, TALIS, OECD Publishing, Parīze. Iegūts no vietnes: <https://doi.org/10.1787/1d0bc92a-en>

ESAO/Eiropas veselības aprūpes sistēmu un politikas novērošanas centrs (2019), *Latvija: Valsts veselības profils 2019, State of Health in the EU*, OECD Publishing, Parīze/European Observatory on Health Systems and Policies, Brisele. Iegūts no vietnes: https://ec.europa.eu/health/state/country_profiles_en

Sauka, A., Putniņš, T. (2019), *Shadow Economy Index for the Baltic Countries 2009-2018*, Stockholm School of Economics in Riga. Iegūts no vietnes: <http://www.sseriga.edu/shadow-economy-index-baltic-countries>

Valsts kontrole (2019), *Cilvēkresursi veselības aprūpē*. Iegūts no vietnes: <http://www.lrvk.gov.lv/revizija/cilvekresursi-veselibas-aprupe/>

Nodarbinātības valsts aģentūra (2019), *Pārskats par bezdarba situāciju valstī (jūnijs)*. Iegūts no vietnes: http://www.nva.gov.lv/docs/31_5d399d6d2f8563.07502318.pdf

Latvijas Valsts darba inspekcija (2019), *2018. gada darbības pārskats*. Iegūts no vietnes: http://www.vdi.gov.lv/files/2018_gada_darbibas_parskats.pdf

Swedbank (2019), *Baltic Housing Affordability index*. Iegūts no vietnes: https://www.swedbank-research.com/english/baltic_housing_affordability_index/2019_q2/hai_q2_2019.pdf

Vilerts, K., Zutis, K. un Beņkovskis, K. (2019), *Factors Determining Municipal Spending Differences in Latvia. Discussion Paper 1/2019*. Latvijas Banka. Iegūts no vietnes: https://datnes.latvijasbanka.lv/papers/discussion/DP_1_2019_en.pdf